

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการของครูการศึกษาออกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออก ได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตอนที่ 1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ

- 1.1 ความเป็นมาของการสอนแบบบูรณาการ
- 1.2 ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ
- 1.3 หลักการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ
- 1.4 ความหมายของพฤติกรรมการสอน
- 1.5 ความหมายของการสอนแบบบูรณาการ
- 1.6 ความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ
- 1.7 ประโยชน์ของการสอนแบบบูรณาการ
- 1.8 ลักษณะของการสอนแบบบูรณาการ
- 1.9 รูปแบบวิธีสอนแบบบูรณาการ
- 1.10 หลักการออกแบบกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ
- 1.11 การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
- 1.12 การวางแผนการสอนแบบบูรณาการ
- 1.13 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ

ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ

- 2.1 การสนับสนุนการทำงานของครู
- 2.2 เจตคติต่ออาชีพครู
- 2.3 การพัฒนาครู
- 2.4 คุณลักษณะด้านวิชาชีพ
- 2.5 เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ
- 2.6 ความพึงพอใจในงาน

ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ การวิจัยและพัฒนา และการพัฒนาแบบ

- 3.1 มโนทัศน์
 - 3.1.1 ความหมายของมโนทัศน์
 - 3.1.2 การเรียนรู้มโนทัศน์

3.2 การวิจัยและพัฒนา

3.2.1 ความเป็นมาของการวิจัยและพัฒนา

3.2.2 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

3.2.3 ประเภทของการวิจัยและพัฒนา

3.2.4 ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา

3.3 รูปแบบ

3.3.1 ความหมายของรูปแบบ

3.3.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

3.3.3 ลักษณะของรูปแบบ

3.3.4 รูปแบบการเรียนการสอน

3.3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมการสอน

ตอนที่ 1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ

การจัดการศึกษาของไทยในยุคปัจจุบันมีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นไปตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาระดับแรกที่สอดคล้องกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีผลให้กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยกำหนดมาตรฐาน การเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้น จะต้อง มี กระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และ สติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน เน้นการจัดการเรียนรู้ตาม สภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ (สุคนธ์ สินธพานนท์ และจินตนา วีระเกียรติสุนทร, 2556 : 147-148) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับแนวทางการจัด การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของ ตนเองและสังคม ได้แก่ ตนเอง สังคม ชาติ และสังคมโลก รวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา

ของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องของการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 13-14)

1.1 ความเป็นมาของการสอนแบบบูรณาการ

แนวคิดของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เริ่มต้นจากนักปรัชญาการศึกษาชาวอังกฤษ ชื่อ จอห์นล็อก (John Lock) ที่เสนอแนวคิดการจัดการศึกษาว่า เด็กไม่มีเวลาและกำลังที่จะศึกษาเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด ดังนั้นเด็กจะสนใจแต่เฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้บ่อยที่สุด (วิเชียร อินทรสมพันธ์, 2546 : 49) ต่อมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 นักการศึกษาชื่อ ดิวอี้ (Dewey) ได้เผยแพร่แนวคิดของ “กระบวนการสอน” ว่าเป็นการจัดสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้มีความเหมาะสม หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และได้ตั้งโรงเรียนชื่อ “Dewey School” เมื่อ ค.ศ. 1896 โดยใช้ปรัชญาการเรียนการสอนตามแนวคิดของ Dewey ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนต้องพัฒนาผู้เรียนในลักษณะเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ในตัว มิใช่เป็นการพัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเรื่องเดียว การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นกระบวนการริเริ่มสร้างสรรค์ที่ผู้สอนต้องผสมผสานเนื้อหาสาระรายวิชาและวิธีสอนที่ประสบความสำเร็จจากที่ได้เรียนรู้ในอดีตเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวม (Morickel, 1998 อ้างถึงใน นางลักษณ์ วิรัชชัย, บุปผาเมฆศรีทองคำ, ชีรวัฒน์ ฆะราช, 2551 : 18-19)

ดิวอี้ (Dewey) ได้นำแนวคิดของปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) และมีอีกหลายชื่อคือ ปรัชญาพิพัฒนาการ ปรัชญาพัฒนาการ หรือปรัชญาปฏิบัตินิยม ที่ให้ความสนใจอย่างมากต่อการปฏิบัติหรือการลงมือทำ ความหมายของปรัชญานี้คือ “การนำความคิดให้ไปสู่การกระทำ” และได้เสนอการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ หรือที่เรียกกันว่า “Learning by Doing” โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนได้รับอิสระในการริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้เน้นความสำคัญของประชาธิปไตย จริยธรรม ศาสนา และศิลปะอีกด้วย หลักสูตรการศึกษาตามปรัชญานี้จึงเน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมในเรื่องดังกล่าว โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) และเรียนรู้จากการคิด การลงมือทำ และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (ทิตนา แหมมณี, 2557 : 26-27) Dewey มีแนวคิดว่าการศึกษา คือ ชีวิต การจัดการเรียนการสอน

ควรยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เริ่มเกิดขึ้นในสมัยของ Dewey ซึ่งมีความเชื่อว่า คนเราสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และวิธีการเชื่อมโยงนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ใหม่ต่อไปได้ และในการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น ส่งเสริมและแนะนำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165-166)

การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งเป็นแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) ดิวอี้ (Dewey) บรูเนอร์ (Bruner) และนักวิชาการศึกษาอื่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับการเรียนแบบองค์รวม ซึ่งทฤษฎีให้ความสำคัญกับการที่ผู้เรียนจะเรียนรู้สาระสำคัญต่าง ๆ ได้ โดยลดบทบาทของการให้ผู้เรียนท่องจำ และการจดจำความรู้หรือข้อมูลที่กระจัดกระจายแยกเป็นส่วน ๆ ไปสู่การเรียนรู้สาระสำคัญอย่างมีความหมายมากขึ้น และมีการเชื่อมโยงระหว่างสาระสำคัญต่าง ๆ ในลักษณะของการบูรณาการ (อรนุช ลิมตศิริ, 2553 : 81)

ต่อมาแนวคิดของการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้ขยายวิวัฒนาการ โดยนักการศึกษาและครูในสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ได้ดำเนินโครงการทดลองศึกษาโดยใช้ระยะเวลา 8 ปี เรียกการทดลองนี้ว่า The 8 year Study ผลการวิจัยโครงการดังกล่าวได้นำมาเผยแพร่ในวงการการศึกษาของไทย โดยนักศึกษาในยุคที่เรียกว่า การศึกษาพัฒนาการ (Progressive Education) โดยมีการนำหลักการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร และสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เผยแพร่ความคิดนี้ออกไปในปี พ.ศ. 2520 และกรมวิชาการได้พัฒนาหลักสูตรและประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2530 และหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2534 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ยึดแนวคิดของการบูรณาการมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งต่อมาเมื่อมีการกำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 โดยมุ่งให้การบูรณาการมีความสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้กำหนดให้การจัดการเรียนการสอนต้องบูรณาการทั้งความรู้ คุณธรรม และจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา (วิเชียร อินทรสมพันธ์, 2546 : 49-50)

จากความเป็นมาของการสอนแบบบูรณาการ จะเห็นได้ว่าการสอนแบบบูรณาการได้เริ่มเกิดขึ้นในสมัยของดิวอี้ (Dewey) มีแนวคิดว่าการศึกษา คือ ชีวิต การจัดการเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและต้องพัฒนาผู้เรียนในลักษณะเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ในตัว มิใช่เป็นการพัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเรื่องเดียว การจัดการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นกระบวนการ

ริเริ่มสร้างสรรค์ที่ผู้สอนต้องผสมผสานเนื้อหาสาระรายวิชาและวิธีสอนที่ประสบความสำเร็จจากที่ได้เรียนรู้ในอดีตเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวม ดิวอี้มีความเชื่อว่า คนเราสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และวิธีการเชื่อมโยงนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ใหม่ต่อไปได้ ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น ส่งเสริม และแนะนำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

1.2 ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ

ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ส่วนหลักการสอนก็คือแนวคิดที่เป็นหลักของการปฏิบัติทางการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ (ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 45) ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการที่นำมาใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและบริบทอื่น ๆ ได้แก่ 1) ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนนิยม (Progressivism) โดย Dewey นำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษา 2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Bruner 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Rogers และ 4) ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของ Gardner (สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165-168) ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการดังกล่าวได้มีนักการศึกษาหลากหลายท่าน (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีคร้ามครัน, 2543 : 28-55 ; ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีคร้ามครัน, 2549 : 34-70 ; นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 29-49 ; อรนุช ลิมตศิริ, 2553 : 27-44 ; สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165-168 ; ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 26-90) สรุปได้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนนิยม (Progressivism)

ปรัชญาพิพัฒนนิยม (Progressivism) บางท่านเรียกว่า ปรัชญาพัฒนาการ หรือปรัชญาพัฒนาการ มีต้นกำเนิดมาจากปรัชญาแม่บท คือ ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism หรือ Experimentalism) ซึ่งได้รับแนวคิดมาจากชาลส์ เอส เพียซ (Charles S. Pierce) และได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางขึ้นโดยวิลเลียม เจมส์ (William James) จนได้รับความนิยมสูงสุดเมื่อจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษา และในกระบวนการทางกฎหมาย ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Stumpf, 1994 : 383-400 ; Dewey, 1963 : 25-50) ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการปฏิบัติหรือการลงมือกระทำ ความหมายของปรัชญานี้คือ “การนำความคิดให้ไปสู่การกระทำ” นักปรัชญากลุ่มนี้เห็นว่า ลำพังแต่เพียงการคิดไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตที่ดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการคิด ที่ดีและการกระทำที่เหมาะสม ดิวอี้ได้นำแนวคิดนี้ไปทดลองและประยุกต์ใช้ในการศึกษา และได้เสนอการจัดการเรียนการสอน

แบบใหม่ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ หรือที่เรียกว่า “Learning by Doing” โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนได้รับอิสระในการริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้เน้นความสำคัญของประชาธิปไตย จริยธรรม ศาสนา และศิลปะอีกด้วย หลักสูตรการศึกษาตามปรัชญานี้จึงเน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมในเรื่องดังกล่าว โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) และเรียนรู้จากการคิด การลงมือทำ และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (ทิสนา แคมมณี, 2557 : 26-27)

ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนนิยม (Progressivism) มีความเชื่อในด้านต่าง ๆ (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีครามครัน, 2543 : 28-29) ดังนี้

1) นโยบายทางสังคม กลุ่มนี้เชื่อว่าโรงเรียนเป็นเครื่องมือของสังคมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางสังคมไปสู่ชนรุ่นหลัง โรงเรียนที่ดีจะต้องสอนให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมและควรนำผู้เรียนไปสู่ความสุขในชีวิตของมนุษย์ และเน้นวิธีการแบบประชาธิปไตย

2) จุดหมายการศึกษา กลุ่มนี้มีความเห็นว่าเป้าหมายสำคัญที่สุดของการศึกษาคือการสร้างสถานการณ์เพื่อความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

3) ผู้เรียน กลุ่มนี้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนมาก ซึ่งเห็นได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนจะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน ตลอดจนยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

4) ผู้สอน ภาระหน้าที่ของผู้สอนก็คือ การแนะแนวทางให้แก่ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนเช่นเดียวกับผู้เรียน ช่วยเหลือผู้เรียนในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่ผู้เรียนดำเนินการอยู่ สนับสนุนให้ผู้เรียนมีการร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

5) หลักสูตร การจัดหลักสูตรยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความยืดหยุ่นโดยขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักสูตรในลักษณะนี้อาจเรียกว่า หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum) หรือหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered Curriculum)

6) วิธีการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ วิธีการที่นิยมกันมากคือ การทำโครงการ การอภิปรายกลุ่ม และการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล โดยการเน้นในด้าน “คิดอย่างไร” มากกว่า “คิดอะไร” กล่าวคือ เน้นกระบวนการมากกว่าจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอน

แนวคิดการศึกษาและการจัดหลักสูตรตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาพัฒนิยม (Progressivism) (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีครามครัน, 2549 : 34-35 ; นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 29-31) สรุปได้ดังนี้

1) เป็นปรัชญาการศึกษาสำหรับสังคมประชาธิปไตย เชื่อในความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาของโลกได้ และช่วยแก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2) ถ้าคุณภาพของกระบวนการดี คุณภาพของผลผลิตก็ดีด้วย

3) ทฤษฎีจะมีค่าต่อเมื่อได้มีการนำไปปฏิบัติ

4) การศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม อาชีพ และสติปัญญา ควบคู่กับความสนใจ ความถนัด

5) ความคิด (Ideas) จะยังไม่มีมีความหมายจนกว่ามันจะอยู่เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ของมนุษย์

6) ความคิดเป็นเครื่องมือสำหรับกระทำ การที่จะได้รับผลสำเร็จจากการกระทำ ผู้คิดจะต้องได้รับการกระตุ้น และตรวจสอบในทุกขั้นตอนของกระบวนการในสถานการณ์เฉพาะที่เผชิญหน้าอยู่

7) เน้นความรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโลกที่มีความเปลี่ยนแปลง ศึกษาโดยมีเจตนาที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โลกมีสถานะที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีประสบการณ์ใหม่เข้ามาผสมผสานกับประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วเรื่อย ๆ

8) นักวิทยาศาสตร์และคนทั่วไปอยู่ในสภาพที่สงสัยและท้าทายความรู้อย่างต่อเนื่อง และความรู้ของมนุษย์จะต้องนำกลับมาทบทวนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้พอเพียงในการสนองตอบประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง

9) แต่ละคนต้องรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสังคม ดังนั้น จึงต้องเป็นสมาชิกของสังคมที่มีความใส่ใจ

10) ประสบการณ์ของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ประสบการณ์ หมายถึง ของแปลกใหม่ โอกาส ความไม่แน่นอน สิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน และความคาดหวัง ถ้าคนเรามีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเหล่านี้อย่างต่อเนื่องและใช้ความคิด จะทำให้สิ่งเหล่านี้รวมกันเป็นการกระทำ และสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้

11) ความสงสัยเป็นการกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการคิด
การจัดหลักสูตรตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาพัฒนิยม

หลักสูตรไม่เพียงแต่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) แต่จะเน้นผู้เรียนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นศูนย์กลาง การศึกษาเป็นการเตรียมคนให้เข้าร่วมกิจกรรมการตัดสินใจของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพในวิถีทางที่พึงปรารถนา สมองศักยภาพ

ของแต่ละบุคคล โรงเรียนต้องสะท้อนชีวิตในสังคมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สำคัญ และผู้เรียนได้มีโอกาสตัดสินใจ กระบวนการประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา เริ่มจัดการเรียนการสอนด้วยสิ่งที่เป็นที่สนใจและเป็นปัญหาใกล้ตัวผู้เรียน และค่อย ๆ ไปสู่เรื่องที่กว้างขึ้น ไปสู่ความรู้ที่เป็นนามธรรม ความรู้เป็นทั้งของสังคมและของบุคคล วิธีสอนแบบเปิดโอกาสให้อธิบายและแสดงออกจะทำให้ผู้เรียนแสวงหาและแก้ปัญหาได้ เป็นความรับผิดชอบหลักของผู้เรียน เน้นประสบการณ์เป็นศูนย์กลาง เน้นประสบการณ์จริงของโลก เน้นประสบการณ์ที่หลากหลายและมีความเป็นพลวัตร ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก และอารมณ์

แนวคิดด้านการศึกษาของ Dewey

ดิวอี้ (Dewey, 1963) เป็นนักปรัชญาการศึกษาพัฒนานิยม (Progressivism) มีแนวคิดว่าการศึกษาคือ ชีวิต การจัดการเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันในวิถีประชาธิปไตย การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เริ่มเกิดขึ้นในสมัยของดิวอี้ ซึ่งมีความเชื่อว่า คนเราสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และวิธีการเชื่อมโยงนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ใหม่ต่อไปได้ และในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น ส่งเสริมและแนะนำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165-166)

ดิวอี้มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และฝึกฝนด้วยตนเอง (Learning by Doing) ความเจริญงอกงามขึ้นอยู่กับการฝึกสติปัญญาให้เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจะได้จากประสบการณ์ของตนเองมากกว่าจากภายนอก เมื่อผู้เรียนฝึกสติปัญญาในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ จะได้รับความคิดใหม่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับเอาชนะอุปสรรคอื่นต่อไป ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในแขนงวิชาต่าง ๆ และสามารถประยุกต์ใช้ในสังคมได้กว้างขวางขึ้น (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 48)

การจัดหลักสูตรตามแนวคิดของดิวอี้ เน้นการจัดหลักสูตรเกลียวที่เน้นความต่อเนื่อง การเลือกเนื้อหาวิชาต้องสอดคล้องกับการพัฒนาประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น ในการเรียนวิทยาศาสตร์ นอกจากเข้าใจเนื้อหาวิทยาศาสตร์แล้วยังต้องเข้าใจปัญหาของสังคมที่จะนำความรู้และประสบการณ์ด้านวิทยาศาสตร์ไปใช้ด้วย เนื้อหาประสบการณ์ในหลักสูตรจะมีทั้งแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้งคือ การขยายความรู้สู่ระดับสูงขึ้น แนวนอนคือความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนเป็นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 48)

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Bruner

บรูเนอร์ (Bruner, 1963 : 1-5 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 59-66) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์ (Piaget) บรูเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง บรูเนอร์เป็นนักจิตวิทยาที่เน้นการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในสมอง กลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น แต่การเรียนรู้ของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูล การดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง

แนวคิดด้านการศึกษาของ Bruner

บรูเนอร์ (Bruner) มีแนวคิดที่ว่า ความมั่งคั่งทางปัญญา หมายถึง การเพิ่มความสามารถในการสื่อสารระหว่างตนเองกับผู้อื่น การพัฒนาทางปัญญาจะเกิดขึ้นเมื่อมีความสามารถในการจัดการกับตัวเลือกหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน จัดเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง การสอนแนวคิดพื้นฐาน ควรสอนจากความคิดที่เป็นรูปธรรมไปจนถึงการใช้ความคิดที่สูงกว่า สอนโดยใช้เหตุและผลที่มาจากความคิดของผู้เรียน และสอนให้ประยุกต์ใช้ จังหวะของการพัฒนาทางปัญญาไม่สามารถเร่งได้ แต่การพัฒนาอาจไม่ต้องไปตามลำดับขั้นตอนได้ อาจสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มีประสิทธิภาพในขั้นตอนของการพัฒนาก็ได้ การเรียนรู้เกิดจากการสัมผัส ความจำ สัญลักษณ์ จินตนาการ นำไปสู่การสรุป เริ่มจากรูปแบบง่าย ๆ แล้วทำซ้ำต่อไปจนถึงการสร้างความคิดในระดับหลัง ๆ ที่ลึกลงไป และกว้างออกไปจากรูปแบบหรือเนื้อหาเดิม (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 47)

การจัดหลักสูตรตามแนวคิดของบรูเนอร์ แนะนำการจัดหลักสูตรเป็นเกลียว คือจัดโครงสร้างของวิชา โดยเริ่มจากความคิดพื้นฐานไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ และในแต่ละระดับการศึกษาจะพัฒนาความคิดพื้นฐานซ้ำ ๆ แต่ให้ลึกและกว้างออกไป จนกระทั่งผู้เรียนได้ความคิดครบทั้งหมดตามที่นักวิชาการในศาสตร์นั้นต้องรู้ เช่น ในวิชาวิทยาศาสตร์จะต้องบูรณาการกระบวนการและความคิดพื้นฐานที่นักวิทยาศาสตร์จะต้องรู้เข้าใจด้วยกัน และให้ผู้เรียนเริ่มเรียนกระบวนการและความคิดเหล่านี้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาในแต่ละระดับการศึกษา ผู้เรียนจะได้เรียนเรื่องเดียวกันแต่ต่างกันที่ความลึกและความกว้างของเรื่องที่เรียน นอกจากนี้การใช้สติปัญญาของผู้เรียนจะประสบผลสำเร็จอย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความพอใจ ทุ่มเทสร้างแรงจูงใจภายนอกแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นแรงจูงใจภายใน (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 47)

บรูเนอร์ (Bruner, 1963 อ้างถึงใน สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนว่า ครูสามารถจัดเตรียมประสบการณ์เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ได้ด้วย โดยไม่ต้องรอให้พร้อมเองตามธรรมชาติ ถ้าการนำเสนอตรงกับเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนและใช้วิธีการที่เหมาะสม และได้เสนอทฤษฎีของการเรียนการสอนซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) กำหนดประสบการณ์ที่จะให้เรียนรู้ต้องมีประสิทธิภาพ ทั้งเป็นการเรียนรายบุคคลและการเรียนโดยทั่วไป
- 2) กำหนดวิธีการให้ผู้เรียนหาความรู้ให้เหมาะสมที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับขอบข่ายของความรู้
- 3) กำหนดลำดับขั้นตอนในการเสนอสิ่งที่เรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ
- 4) มีการใช้แรงจูงใจผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอนนั้น ทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก

บรูเนอร์ (Bruner, 1963 : 1-54 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 66-68) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรูเนอร์ มีดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้

- 1) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ
- 3) การคิดแบบหยั่งรู้ เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้
- 4) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
- 5) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้เป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ คือ
 - ชั้นการเรียนรู้จากการกระทำ คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ
 - ชั้นการเรียนรู้จากความคิด เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้
 - ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้
- 6) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม
- 7) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือ การให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

หลักการจัดการศึกษา/การสอน

- 1) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน
- 2) การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสม เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน
- 3) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน
- 4) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มากเพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน
- 5) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน
- 6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
- 7) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น
- 8) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Rogers

โรเจอร์ส (Rogers, 1969) เป็นนักจิตวิทยาการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) หรือกลุ่มทฤษฎีแรงจูงใจ ให้ความสำคัญความเป็นมนุษย์และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 49 ; ทิศนา แหมมณี, 2557 : 68) กลุ่มนี้มีแนวคิดที่ว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การที่ศักยภาพของมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ผู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วย่อมสามารถยังมีชีวิตอยู่ได้ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่เปี่ยมไปด้วยความภาคภูมิใจในตนเอง กระบวนการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะของการพึ่งตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหลักสูตรก็คือ ประมวลประสบการณ์ของชีวิตนั่นเอง (Rogers, 1969 : 299 อ้างถึงใน ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์, 2543 : 54)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Rogers เป็นทฤษฎีภายในที่ย้ำลักษณะของตัวบุคคล มากกว่าสิ่งแวดล้อม ใช้วิธีการทางอ้อม หรือผู้รับบริการเป็นจุดศูนย์กลาง โรเจอร์ส (Rogers) และมาสโลว์ (Maslow) มีแนวคิดตรงกันในเรื่องบูรณาการและศักยภาพของมนุษย์ ถ้าศักยภาพของมนุษย์ได้รับการบูรณาการหรือพัฒนาสมบูรณ์อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่

อย่างสมบูรณ์ จากการสังเกตของโรเจอร์สพบว่า ผู้ให้คำปรึกษาเป็นผู้ช่วยให้การรอกงามและพัฒนาการเป็นไปได้อย่างขึ้น เปรียบเสมือนกับครูเป็นผู้ช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นง่ายเข้า (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีครามครัน, 2543 : 54-55)

แนวคิดด้านการศึกษาของ Rogers

โรเจอร์ส (Rogers) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้จะเกิดอย่างมีประสิทธิภาพถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เน้นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้ (นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 49)

1) ความเป็นจริง ครูทำตามความเป็นจริงตามธรรมชาติและแสดงความรู้สึกลงในขอบเขตที่เหมาะสม

2) การยอมรับและให้เกียรติผู้เรียน ครูคำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน ยอมรับความคิดเห็น ไว้วางใจและสนใจ

3) ความเข้าใจ ครูมีใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ

การจัดหลักสูตรตามแนวคิดของโรเจอร์ส แนะนำการจัดหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น กำหนดเนื้อหาไว้อย่างกว้าง ๆ ไม่ตายตัว ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ เช่น จัดหลักสูตรแบบโรงเรียนซัมเมอร์ ฮิลล์ (Summer Hill) (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีครามครัน, 2549 : 70)

โรเจอร์ส (Rogers, 1969 อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165) ได้นำเทคนิควิธีการให้คำปรึกษาแก่คนไข้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนในลักษณะยืดหยุ่น ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้มีความสามารถในหลาย ๆ ด้าน มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถกระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเอง มีความรู้ในการแก้ปัญหา สามารถคิดวิเคราะห์ สามารถปรับตัว ยืดหยุ่น มีสติปัญญาที่จะเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ซึ่งครูจะต้องเข้าใจปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน

โรเจอร์ส (Rogers, 1969 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 70) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของโรเจอร์ส มีดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้

มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ การจัดบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการเป็นสำคัญ

หลักการจัดการศึกษา/การสอน

- 1) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว น่าไว้วางใจ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
- 2) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ครูจึงควรสอนแบบชี้แนะ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล
- 3) การจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการเป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป

4. ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของ Gardner

การ์ดเนอร์ (Gardner, 1983 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 85-86) จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีนี้ ในปี ค.ศ.1983 เขาได้เขียนหนังสือชื่อ “Frames of Mind : The Theory of Multiple Intelligences” ซึ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง แนวคิดของเขาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับ “เชาวน์ปัญญา” เป็นอย่างมาก และกลายเป็นทฤษฎีที่กำลังมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ทฤษฎีการเรียนรู้

แนวคิดเรื่องเชาวน์ปัญญาที่มีมาแต่ดั้งเดิมนั้น จำกัดอยู่ที่ความสามารถทางด้านภาษา ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ และการคิดเชิงตรรกะหรือเชิงเหตุผลเป็นหลัก การวัดเชาวน์ปัญญาของผู้เรียนวัดจากคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบทางสติปัญญา ประกอบด้วย การทดสอบความสามารถทั้ง 2 ด้านดังกล่าว คะแนนจากการวัดเชาวน์ปัญญาจะเป็นตัวกำหนดเชาวน์ปัญญาของบุคคลนั้นไปตลอด เชื่อว่าองค์ประกอบของเชาวน์ปัญญาจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยหรือประสบการณ์มากนัก แต่เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

การ์ดเนอร์ (Gardner, 1983 อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 166) ผู้เสนอทฤษฎีพหุปัญญา ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถทางเชาวน์ปัญญาด้านต่าง ๆ ของบุคคล ได้สรุปว่าคนทุกคนมีความสามารถทางเชาวน์ปัญญาหลายด้านและแตกต่างกัน สามารถนำเชาวน์ปัญญาไปใช้ในการสร้างสรรค์และแก้ปัญหาต่าง ๆ เชาวน์ปัญญาแต่ละด้านเป็นอิสระซึ่งกันและกัน และทุกคนสามารถพัฒนาเชาวน์ปัญญาเหล่านี้ได้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมเชาวน์ปัญญาที่หลากหลายเหล่านี้ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการสอนหลายวิธี และการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับความสามารถทางเชาวน์ปัญญาด้านต่าง ๆ ของตน อีกทั้ง เป็นการพัฒนาสมองของผู้เรียนทั้ง 2 ด้านด้วย

การ์ดเนอร์ (Gardner, 1983 อ้างถึงใน อรุณ ลิขิตศิริ, 2553 : 27-28) ให้นิยามคำว่า “เชาวน์ปัญญา (Intelligence)” ไว้ว่า หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ หรือการสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาเพื่อจะหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ การ์ดเนอร์มีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1) เชาวน์ปัญญาของบุคคลมีหลายด้าน มิได้มีแต่ความสามารถเฉพาะด้านภาษา และด้านการใช้เหตุผลและคณิตศาสตร์เท่านั้น แต่ละคนจะมีความสามารถเฉพาะด้านที่แตกต่างกันไป และมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ความสามารถที่ผสมผสานกันออกมา ทำให้บุคคลแต่ละคนมีแบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

2) เชาวน์ปัญญาของแต่ละบุคคลจะไม่คงที่ในระดับที่ตนมีตอนเกิด แต่จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม เชาวน์ปัญญาแต่ละด้านถูกควบคุมโดยสมองส่วนต่าง ๆ หากสมองส่วนใดถูกทำลาย ความสามารถในด้านที่สมองส่วนนั้นควบคุมก็จะได้รับความกระทบกระเทือนด้วย สำหรับสมองส่วนที่ไม่ถูกทำลายก็ยังทำงานปกติ เชาวน์ปัญญาแต่ละด้านไม่ได้ทำงานแยกจากกันแต่จะทำงานอย่างผสมผสานกัน ในการกระทำอย่างหนึ่ง แม้ดูเหมือนจะใช้เชาวน์ปัญญาด้านเดียว แต่ในความเป็นจริงต้องอาศัยเชาวน์ปัญญาหลายด้านผสมผสานกัน เช่น การเล่นดนตรีนอกจากอาศัยเชาวน์ปัญญาด้านดนตรีแล้ว ยังต้องอาศัยเชาวน์ปัญญาด้านภาษา ด้านการเข้าใจผู้อื่น และด้านการเข้าใจตนเองด้วย

ความสามารถทางเชาวน์ปัญญา 9 ด้านตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner, 1983 อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 166-168 ; Gardner, 1983 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2557 : 87-89 และ Gardner, 2548 อ้างถึงใน อรุณ ลิขิตศิริ, 2553 : 28-42) ดังนี้

1) เชาวน์ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)

เป็นความสามารถในการใช้ทักษะทางภาษา การแสดงออก การเข้าใจ ถ้อยคำ และศิลปะในการสื่อสาร ผู้ที่มีความสามารถทางเชาวน์ปัญญาด้านนี้ จะเป็นคนที่ชอบ การอ่าน การเขียน การพูดอภิปราย การสื่อสารกับผู้อื่น การใช้คำศัพท์ การแสดงออกของ ความคิด การประพันธ์ การแต่งเรื่อง มีความจำดี ชอบเล่นเกมเกี่ยวกับคำปริศนาอักษรไขว้

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาวน์ปัญญาด้านนี้ เช่น การบูรณาการการอ่าน เขียนในวิชาอื่น ๆ การฟัง การฝึกพูดในที่สาธารณะ การสัมภาษณ์ การโต้เถียง การอภิปราย การเล่าเรื่อง การพูดในโอกาสต่าง ๆ การเขียนเรื่อง บทความ นิทาน การฝึกทักษะการเขียน โคลง กลอน คำคล้องจอง และการเขียนเชิงสร้างสรรค์

2) เชาว์ปัญญาด้านการใช้เหตุผลและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)

เป็นความสามารถในการคิดหาเหตุและผล มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของการกระทำ วัตถุ และความคิด มีความสามารถในการคำนวณ การพิจารณาปัญหาและการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ สามารถเข้าใจรูปแบบ และความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาว์ปัญญาด้านนี้ เช่น การบูรณาการทักษะทางคณิตศาสตร์กับวิชาอื่น ๆ การฝึกแก้ปัญหา การใช้เหตุผล การเล่นเกม การฝึกทักษะทางคณิตศาสตร์ การออกแบบทำการทดลอง การคิดคำนวณ การจัดหมวดหมู่ และการฝึกวิเคราะห์

3) เชาว์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence)

เป็นความสามารถในการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ การสร้างสิ่งที่สร้างสรรค์หรือจินตนาการภายในใจ การเข้าใจภาพหลายมิติ การออกแบบ การเดินเรือและสถาปัตยกรรม เป็นความสามารถในการมอง 3 มิติ การถ่ายโอนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ประสบการณ์ของตนเองสู่จินตนาการ เชาว์ปัญญาด้านนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับงานทางทัศนศิลป์ เชาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวา และแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาว์ปัญญาด้านนี้ เช่น การบูรณาการศิลปะกับวิชาอื่น ๆ การใช้สีขีดเส้นใต้ข้อความที่สำคัญ การใช้ภาพช่วยในการเรียน การเรียนรู้จากวีดิทัศน์ สไลด์ หรือภาพยนตร์ การสร้างสรรค์ภาพ การสร้างแบบรูป การคิดเป็นภาพ การใช้สัญลักษณ์ กราฟิก การใช้แผนภูมิ การทำแผนผังความคิด แผนที่ และการสร้างรูปบล็อก

4) เชาว์ปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily-Kinesthetic Intelligence)

เป็นความสามารถในด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย การแสดงออกทางอารมณ์ ภาษาท่าทางและการออกกำลังกาย เชาว์ปัญญาด้านนี้จะเป็นการควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกายทุกส่วนให้ประสานกันได้ดี มีความยืดหยุ่น คล่องแคล่ว แข็งแรง ประสาทสัมผัสดี มีกลยุทธ์ในการวางแผนเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นการแสวงหาความรู้โดยใช้การเคลื่อนไหวร่างกาย

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาว์ปัญญาด้านนี้ เช่น การบูรณาการการเคลื่อนไหวกับการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ การใช้ร่างกายเป็นสื่อในการเรียนการสอน การแสดงท่าทาง แสดงละคร แสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม การรำหรือทำท่าทางประกอบเพลงหรือเสียงดนตรี การศึกษานอกสถานที่

5) เชาวนปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)

เป็นความสามารถเกี่ยวกับท่วงทำนอง จังหวะ ระดับเสียงสูงต่ำ สามารถเล่นเครื่องดนตรีได้ ร้องเพลงร่วมกับผู้อื่นได้ มีความซาบซึ้งและสนุกสนานในการฟังดนตรี สามารถทำเสียงล้อเลียนเสียงดนตรีที่ฟังได้ เชาวนปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวาแต่ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งที่แน่นอนได้

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาวนปัญญาด้านนี้ เช่น การบูรณาการดนตรีในวิชาอื่น ๆ การใช้เพลงหรือดนตรีประกอบในการปฏิบัติกิจกรรม การใช้ดนตรีช่วยสร้างภาพในสมอง การเต้น การแต่งเพลง การใช้เครื่องเคาะจังหวะดนตรี และการเล่นดนตรี

6) เชาวนปัญญาด้านการเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal Intelligence)

เป็นความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เข้าใจในอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความเป็นผู้นำ รู้จักรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนมีทักษะของการขัดแย้งและการประนีประนอม มีความฉลาดทางอารมณ์ ผู้มีความสามารถทางด้านนี้มักเป็นผู้มีความไวต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น มีความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น เชาวนปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนหน้า

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาวนปัญญาทางด้านนี้ เช่น การบูรณาการปัญญาทางสังคมเข้ากับวิชาอื่น ๆ การเรียนแบบร่วมมือ การทำงานกลุ่ม และการอยู่ค่ายพักแรม

7) เชาวนปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)

เป็นความสามารถในการรู้จักและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตนเอง เช่น ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อ การรับรู้ การคิด มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลิกที่เข้มแข็ง จะทำอะไรมักต้องการเวลาในการคิดไตร่ตรอง และชอบที่จะคิดคนเดียว ชอบความเงียบสงบ สามารถประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองได้ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี รู้จักตนเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดเด่นจุดด้อยในเรื่องใด รู้เท่าทันอารมณ์และความคิดของตนเอง มีการสร้างแรงจูงใจจากภายใน

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาวนปัญญาด้านนี้ เช่น การศึกษาอิสระ การพูดหรือเขียนบทความที่เกี่ยวกับประสบการณ์หรือเรื่องราวของชีวิตตน การทำงานเดี่ยว และการฝึกประเมินตนเอง

8) เชาวนปัญญาด้านการเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence)

เป็นความสามารถในการเข้าใจส่วนต่าง ๆ ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พืช สัตว์ และสามารถทำความเข้าใจ จำแนกส่วนต่าง ๆ ตามธรรมชาติ เข้าใจความสัมพันธ์ในระบบนิเวศน์ สามารถสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตได้อย่างดี ตระหนักถึงการดำรงชีวิตและอิทธิพลของธรรมชาติ รักธรรมชาติ ไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเชาวน์ปัญญาด้านนี้ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การทำโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยมอบหมายให้ผู้เรียนสังเกตต้นไม้และจดบันทึก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนนอกห้องเรียนโดยการไปทัศนศึกษา การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติรอบ ๆ ตัว การมอบหมายให้ผู้เรียนดูแลสัตว์เลี้ยง หรือดูแลสวนสาธารณะ การไปศึกษาธรรมชาติ การวาดภาพ หรือถ่ายภาพธรรมชาติ

9) เชาวน์ปัญญาด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Intelligence)

การ์ตเนอร์ (Gardner, 2548 อ้างถึงใน อรุณ ลิขิตศิริ, 2553 : 42) สรุปว่าเชาวน์ปัญญาด้านจิตวิญญาณเกี่ยวเนื่องกับปรัชญาอัตนิยม (Existentialism) ซึ่งเป็นปรัชญาที่เสริมสร้างให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือก และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน สอนให้มนุษย์ยึดตัวเองเป็นหลัก และการศึกษาต้องสร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม โรงเรียนไม่ควรสอนโดยใช้วิธีสอนแบบเดียวหรือสอนในลักษณะเดิม ๆ ที่เรียกว่า Uniform School และไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะเชาวน์ปัญญาด้านภาษาหรือด้านการใช้เหตุผลและคณิตศาสตร์เท่านั้น แต่ควรสอนโดยให้ความสำคัญกับเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน และควรให้ความสำคัญกับแนวการปฏิบัติต่อไปนี้

- (1) ควรสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อและเชิญชวนต่อการเรียนรู้
- (2) ให้ความสำคัญกับเอกัตบุคคล และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม และให้ผู้เรียนชั้นโตกว่า ได้มีส่วนช่วยในกิจกรรมการเรียนรู้การสอนด้านต่าง ๆ
- (3) ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ
- (4) ใช้สื่อ แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (5) สร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community School)
- (6) ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย
- (7) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับผู้เรียน

สิริพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์ (2553 : 168) กล่าวถึงการสอนแบบบูรณาการ ควรเน้นการพัฒนาความสามารถทางเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้านเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งอาจทำได้โดยการจัดกิจกรรมตามสภาพจริงในชีวิตประจำวันอย่างมีชีวิตชีวา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมความถนัดและความสนใจของผู้เรียนโดยองค์รวม เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การสื่อความหมาย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

นอกจากการ์ตเนอร์ (Gardner, 2548 อ้างถึงใน อรุณ ลิขิตศิริ, 2553 : 42-43) จะให้ความสำคัญกับทฤษฎีพหุปัญญาแล้ว ยังได้เสนอการคิดในอนาคตไว้ 5 ข้อ โดย 3 ข้อแรกเป็นการคิดในเรื่องของความรู้และความเกี่ยวเนื่องกับเชาวน์ปัญญา ส่วนการคิด 2 ข้อสุดท้ายเกี่ยวเนื่องกับการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนี้

- (1) การคิดในเชิงสหวิทยาการโดยเชื่อมโยงสาระความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน
- (2) การคิดในเชิงสังเคราะห์เป็นองค์รวม
- (3) การคิดในเชิงสร้างสรรค์หรือคิดนอกกรอบ และควรฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการตั้งคำถาม

(4) การเคารพนับถือ ยกย่อง ยอมรับ และให้เกิดอิทธิพลซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้สอนกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้บริหาร ผู้สอนและผู้ปกครอง เป็นต้น

- (5) การให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการเรียนการสอน

ทฤษฎีพหุปัญญา ได้ขยายขอบเขตของความหมายของคำว่าเชาวน์ปัญญาออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นจากเดิม ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนขยายขอบเขตอย่างกว้างขวางเช่นกัน แนวทางการนำทฤษฎีพหุปัญญามาใช้ในการเรียนการสอนมีหลากหลาย (ทิตนา แคมมณี, 2557 : 89-90) ดังนี้

1) เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเชาวน์ปัญญาแต่ละด้านไม่เหมือนกัน ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายที่สามารถส่งเสริมเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน มิใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงเชาวน์ปัญญาด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นดังเช่นในอดีต เรามักจะมีการเน้นการพัฒนาด้านภาษาและด้านคณิตศาสตร์หรือด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะอันเป็นการพัฒนาสมองซีกซ้ายเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนไม่มีโอกาสพัฒนาเชาวน์ปัญญาด้านอื่น ๆ เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่มีเชาวน์ปัญญาด้านอื่นสูง จะขาดโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาในด้านที่ตนมีความสามารถหรือถนัดเป็นพิเศษ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเชาวน์หลาย ๆ ด้าน จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสด้านตนเองอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งช่วยส่งเสริมอัจฉริยภาพหรือความสามารถเฉพาะตนของผู้เรียนไปในตัว

2) เนื่องจากผู้เรียนมีระดับพัฒนาการในเชาวน์ปัญญาแต่ละด้านไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการในแต่ละด้านของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนที่มีเชาวน์ปัญญาด้านดนตรีสูงจะพัฒนาปัญญาด้านดนตรีของตนไปอย่างรวดเร็วต่างจากผู้เรียนคนอื่น ๆ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้เรียนที่มีขั้นพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งสูงควรต้องแตกต่างไปจากผู้เรียนที่มีขั้นพัฒนาการในด้านนั้นต่ำกว่า

3) เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเชาวน์ปัญญาแต่ละด้านไม่เหมือนกัน การผสมผสานของความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่เท่ากันนี้ ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน หรืออีกนัยหนึ่งเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลทำให้แต่ละคนแตกต่างกัน และความแตกต่างที่หลากหลายนี้สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ดังนั้น ระบบความคิดที่ว่า คนนี้โง่ ฉลาด หรือเก่งกว่าคนนั้นคนนี้จึงควรเปลี่ยนไป การสอนควรเน้นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของผู้เรียน ครูควรสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนค้นหาเอกลักษณ์ของตน

ภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง และเคารพในเอกลักษณ์ของผู้อื่น รวมทั้งเห็นคุณค่าและเรียนรู้ที่จะใช้ความแตกต่างของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่นนี้ ผู้เรียนก็จะเรียนรู้อย่างมีความสุข มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็มีความเคารพในผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน

4) ระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปจากแนวคิดเดิมที่ใช้การทดสอบเพื่อวัดความสามารถทางเชาว์ปัญญาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น และที่สำคัญคือ ไม่สัมพันธ์กับบริบทที่แท้จริงที่ใช้ความสามารถนั้น ๆ ตามปกติ วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่ดี ควรมีการประเมินหลาย ๆ ด้าน และในแต่ละด้านควรเป็นการประเมินในสภาพการณ์ของปัญหาที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยอุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเชาว์ปัญญาด้านนั้น ๆ การประเมินจะต้องครอบคลุมความสามารถในการแก้ปัญหา หรือการสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเชาว์ปัญญาด้านนั้น ๆ อีกวิธีหนึ่งคือการให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งต้องใช้เชาว์ปัญญาหลายด้าน หรือการให้อุปกรณ์ซึ่งสัมพันธ์กับเชาว์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน และสังเกตดูว่าผู้เรียนเลือกใช้เชาว์ปัญญาด้านใด หรือศึกษาและใช้อุปกรณ์ซึ่งสัมพันธ์กับเชาว์ปัญญาด้านใดมากเพียงใด

อรนุช ลิ้มศิริ (2553 : 43-44) กล่าวว่า ทฤษฎีพหุปัญญานับเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งทางการศึกษา นอกจากจะต้องช่วยให้ครูเข้าใจถึงความสามารถ ความถนัดของตนแล้วยังช่วยให้เข้าใจถึงความสามารถหรือเชาว์ปัญญาด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนด้วย เชาว์ปัญญาด้านที่เด่นของผู้เรียนก็จะเป็นสไตล์การเรียนรู้ของผู้เรียนผู้นั้น กล่าวคือ ผู้เรียนจะเรียนได้ดีจากเชาว์ปัญญาด้านนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรมีความหลากหลาย โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เชาว์ปัญญาด้านนั้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเชาว์ปัญญาที่แตกต่างกัน ครูจึงต้องหาวิธีสอนให้ได้เชาว์ปัญญาครบทุกด้าน

ผู้สอนสามารถนำทฤษฎีพหุปัญญามาประยุกต์ใช้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) การพัฒนาความสามารถให้กับผู้เรียน ควรเริ่มจากการพัฒนาเชาว์ปัญญาด้านที่เด่นก่อน ซึ่งจะส่งผลให้ความสามารถด้านอื่นพัฒนาขึ้นด้วย เพราะความสามารถแต่ละด้านเกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน การที่ให้ผู้เรียนพัฒนาในเชาว์ปัญญาด้านที่เด่นก่อนจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณค่า มีความสามารถ เกิดทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ยอมรับตนเอง และพยายามที่จะทำให้ตนเองดีขึ้น เช่น ผู้เรียนมีเชาว์ปัญญาทางด้านร่างกาย ควรเรียนรู้จากการเคลื่อนไหว โดยอาจให้ท่องคำศัพท์ขณะที่ปรบมือให้จังหวะ หรือกระโดดตบไปด้วย

2) ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาเอกลักษณ์ของตน ภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนและเคารพในเอกลักษณ์ของผู้อื่น รวมทั้งเห็นคุณค่าและเรียนรู้ที่จะใช้ความแตกต่างของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข เห็นคุณค่าของตน และเคารพผู้อื่นและอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน

3) ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น จัดชมรมวิชาการ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชมรมหมากรุก ชมรมยูทูป จัดเวทีประกวดเล่นดนตรี แต่งเพลง แต่งกลอน เล่นกีฬา หรือนำผู้ที่มีความสามารถทางด้านดนตรีไปสถานีวิทยุโทรทัศน์ นำผู้ที่ชอบฟ้อนรำไปฝึกฟ้อนรำกับแม่บ้านในหมู่บ้าน ผู้ที่มีเชาวน์ปัญญาด้านภาษาและด้านการเข้าใจผู้อื่น แบ่งกลุ่มไปสัมภาษณ์ผู้ที่ตนคิดว่าเป็นนักสู้เพื่อชีวิต โดยศึกษาเทคนิคการสัมภาษณ์ก่อนออกไปสัมภาษณ์จริง และกลับมานำเสนอผลงาน เป็นต้น

4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามความสามารถ ความถนัดในการเรียนรู้ เช่น ผู้ที่มีเชาวน์ปัญญาด้านดนตรี อาจนำความรู้ที่ได้มาแต่งเป็นเพลงมีดนตรีประกอบ ผู้ที่มีเชาวน์ปัญญาด้านภาษา อาจถ่ายทอดเป็นคำกลอน หมอลำ ลิเก หรือผู้ที่มีเชาวน์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์อาจถ่ายทอดออกมาในลักษณะรูปภาพแผนผังความคิด

5) การประเมินผลควรประเมินหลาย ๆ ด้าน นอกเหนือจากการใช้แบบทดสอบ เพื่อวัดความสามารถทางเชาวน์ปัญญาด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น การประเมินผลต้องครอบคลุมความสามารถในการแก้ปัญหาหรือการสร้างสรรค์งานโดยใช้อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาด้านนั้น ๆ

จากทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปรัชญาการศึกษาพิพัฒนนิยมที่ Dewey นำมาใช้ในการศึกษา ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Bruner ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Rogers และทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner มีหลักการและแนวคิดที่สอดคล้องกันหลากหลายเรื่อง โดยเฉพาะการบูรณาการและการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเกิดขึ้นในสมัยของ Dewey มีแนวคิดที่ว่า คนเราสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และวิธีการเชื่อมโยงนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ใหม่ต่อไปได้ ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ครูเป็นเพียงผู้ส่งเสริมและแนะนำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ Bruner มีแนวคิดว่าการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน ครูสามารถจัดเตรียมประสบการณ์เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมได้โดยไม่ต้องรอให้พร้อมเองตามธรรมชาติ ถ้าการนำเสนอตรงกับเงื่อนไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและใช้วิธีการที่เหมาะสม มีการใช้แรงจูงใจผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอนทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก Rogers มีแนวคิดว่าการเรียนรู้จะเกิดอย่างมีประสิทธิภาพถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เน้นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ การจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น กำหนดเนื้อหาไว้กว้าง ๆ ไม่ตายตัว ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ในลักษณะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความสามารถ

ในหลาย ๆ ด้าน มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถกระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเอง มีความรู้ในการแก้ปัญหา สามารถคิดวิเคราะห์ สามารถปรับตัว ยืดหยุ่น มีสติปัญญาที่จะเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ซึ่งครูจะต้องเข้าใจปฏิริยาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน และ Gardner มีแนวคิดว่าการจัดการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ให้ความสำคัญกับเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน มีการสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ใช้สื่อ แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการคิดในเชิงสหวิทยาการโดยเชื่อมโยงสาระความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน การคิดในเชิงสังเคราะห์เป็นองค์รวม การพัฒนาเชาวน์ปัญญาเพื่อช่วยในการเรียนรู้ โดยการบูรณาการด้านต่าง ๆ กับการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ ในการสอนแบบบูรณาการควรเน้นการพัฒนาความสามารถทางเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน โดยการจัดกิจกรรมตามสภาพจริงในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมความถนัดและความสนใจของผู้เรียนโดยองค์รวม เน้นการพัฒนาทักษะ กระบวนการคิด การสื่อความหมาย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

1.3 หลักการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 13-17) มีสาระสำคัญของหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองและสังคม ได้แก่ ตนเอง สังคม ชาติ และสังคมโลก รวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องของการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงาน ดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นและทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนและสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริม การดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอน สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

จากสาระบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าวนั้น แสดงให้เห็นได้ว่าการจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากที่สุด โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคม ชาติและสังคมโลก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่จัดให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล ให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้คิด ปฏิบัติจริงจากประสบการณ์และสถานการณ์จริงในปัจจุบันด้วยการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตจริงได้

ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สป 418/2551 ลง วันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดหลักการให้เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล ชุมชน และสังคม นับได้ว่าเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนนอกระบบที่ส่วนมากเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์จากการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จึงเป็นการเสริมเติมเต็มเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ จะช่วยให้บรรลุตามหลักการของหลักสูตร เป็นการนำสภาพปัญหา ความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ชุมชน สังคม เพื่อการเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551 : 15)

จากหลักการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหลักการและกระบวนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีมีหลากหลาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้คัดสรรที่สำคัญ ๆ ไว้ส่วนหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาและปฏิรูปการจัดการศึกษาของไทยได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในมาตราต่าง ๆ โดยเฉพาะตั้งแต่มาตราที่ 22-30 เช่น หลักการบูรณาการ หลักการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หลักการเรียนรู้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ หลักการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

1.4 ความหมายของพฤติกรรมการสอน

พุกษา สุขุมภัย (2546 : 4) ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำหรือการแสดงออกของครูที่เกิดขึ้นในขณะที่สอนและที่เกี่ยวข้องกับการสอน ในด้านลำดับขั้นของกิจกรรมในการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์ในการเรียนรู้ การวัดประเมินผล ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน บุคลิกภาพและจรรยาบรรณของครู

จิตราภรณ์ พงษ์มาลี (2550 : 52) ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำหรือการแสดงออกของครูในขณะที่สอนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกคิด ได้ฝึกปฏิบัติจริงและฝึกปรับปรุงตนเองด้วยการจัดกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำถามในการกระตุ้นและเสริมแรงให้เกิดการอยากเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้และสื่อการสอนที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตเพื่อฝึกคิดการแก้ปัญหาแบบบูรณาการ การแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียน

ขวัญฤดี ธารธารกุลวัฒนา (2556 : 22) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือดำเนินการสอนในหน้าที่ครู เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

เมธี สารดิษฐ์ (2557 : 21) ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำหรือกิจกรรมที่ครูดำเนินการจัดให้กับผู้เรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอน เป็นการกระทำหรือกิจกรรม ที่ครูแสดงออกในขณะปฏิบัติการสอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรูให้กับผู้เรียน โดยมีการใช้สื่ออุปกรณ์การเรียน การวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปในทางที่พึงประสงค์

1.5 ความหมายของการสอนแบบบูรณาการ

ทราเวสส์ และรีวอร์ส (Travass and Revores, 1990 : 9) ให้ความหมายว่า เป็นวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เรียนภายในโรงเรียนกับสภาพในสังคมจริง และการจัดประสบการณ์นอกจากจะมีการจัดเตรียมโดยยึดถือความสัมพันธ์ข้างต้นแล้ว ยังต้องคำนึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญด้วย

บีเน (Beane, 1991 : 9) ให้ความหมายว่า เป็นการสร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน

จอห์นเซน (Johnsen, 1994 : 37) ให้ความหมายว่า เป็นความพยายามที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของหลาย ๆ วิชากับหัวข้อ ความคิดรวบยอด หรือปัญหาที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษา

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 46) ให้ความหมายว่า เป็นการนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นการนำเอาความรู้สาขาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละวิชา และเน้นการสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการใช้เนื้อหาโดยตัวครู

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2543 : 62) ให้ความหมายว่า เป็นการเชื่อมสานข้อความรู้หรือมวลประสบการณ์เข้าด้วยกันในหลักสูตรหรือการเรียนการสอน ซึ่งไม่เพียงแต่เสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการพัฒนาความคิดรวบด้วย

วิเศษ ชินวงศ์ (2544 : 28) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยมีการเชื่อมโยงผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 5) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นองค์รวมผสมผสานความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นกลุ่ม มีการเชื่อมโยงความรู้อย่างกว้างขวาง ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

โสภนา บุญยะกลัมพ (2546 : 8) ให้ความหมายว่า เป็นการสอนซึ่งนำเอาสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยใช้สาระการเรียนรู้ใดสาระการเรียนรู้หนึ่งเป็นเกณฑ์หลักแล้วขยายวงกว้างขวางออกไป เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดความสมบูรณ์ในตัวของเขาเอง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547 อ้างถึงใน สุนทร สันธพานนท์, 2558 : 102) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะและประสบการณ์ที่มีความหลากหลายและสัมพันธ์กันเป็นองค์รวมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้แจ้ง รู้จริงในสิ่งที่ศึกษามา สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

ทิตนา แหมมณี (2557 : 147) ให้ความหมายว่า เป็นการนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการ เป็นการนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง และได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของพฤติกรรมการสอนและการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ เป็นการกระทำที่ครูแสดงออกในขณะจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง มุ่งให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะ

ประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย และสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.6 ความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

ในชีวิตของคนเราแต่ละวันมักจะพบสิ่งต่าง ๆ มากมายหลายชนิดในเวลาเดียวกัน ประสบการณ์ต่าง ๆ หรือปัญหาทั้งหลายจะเกี่ยวข้งกันหรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทุกคนจะใช้ทักษะหลายอย่างในการเรียนรู้ประสบการณ์และการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน สมองของผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ทุกสาขาวิชา ความคิดต่าง ๆ ทักษะ เจตคติหรือความเชื่อได้ดีเมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนในลักษณะบูรณาการ จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ ให้เป็นสิ่งเดียวกัน การสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม มีความหมายลึกซึ้ง บรรยายภาคการเรียนรู้ผ่นคลาย ไม่รู้สึกกดดันและเอื้อต่อการเรียนรู้ของสมองทั้ง 2 ซีกได้ดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ผู้เรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ผู้เรียนจะสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง เกิดความหมายและนำไปใช้ได้ก็ต่อเมื่อความรู้และความคิยย่อย ๆ ประสานสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน จนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับสิ่งอื่นรอบตัว ซึ่งมีผลให้เกิดการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาจัดระบบระเบียบใหม่เหมาะสมกับตนเป็นองค์รวมของความรู้ของตนเอง และในการสอนต้องให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเชื่อมโยงความคิดขึ้นในเนื้อหา ด้วยการใช้วิธีการหลากหลายซึ่งจะเป็นการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาดเช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวม การจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ และฝึกทักษะหลาย ๆ ทักษะอย่างเชื่อมโยงกัน จะทำให้การเรียนรู้สอดคล้องกับชีวิตจริงและมีความหมายต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น (สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 162)

การเรียนการสอนที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาแบบแยกส่วน การสอนแยกเป็นรายวิชา การพัฒนาคุณลักษณะที่ดีต่าง ๆ ก็ถูกแยกไปเป็นรายวิชาเป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจแต่ละรายวิชาเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ระหว่างรายวิชาต่าง ๆ ได้ ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตจริงได้ ประกอบกับความรู้ต่าง ๆ เพิ่มพูนมากขึ้นไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้หมด การบูรณาการเข้าด้วยกันจะช่วยลดปริมาณเนื้อหาความรู้ และการบูรณาการยังช่วยส่งเสริมทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิด การแก้ปัญหา รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ด้วย (อลิศรา ชูชาติ, 2549 : 142-143)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 24-28) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และช่วยให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการกลวิธีต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะรอบรู้ มีความรู้หลายด้าน เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม ความรู้ประสบการณ์ไม่คับแคบและเกิดการพัฒนาชีวิตทุกด้าน

3. ความรู้ที่ได้รับมีความหมายต่อชีวิตและสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง เพราะได้เรียนรู้สิ่งที่สอดคล้องกับสภาพจริง ได้เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม มีความรอบรู้เรื่องนั้น ๆ ซึ่งเมื่อจะใช้หรือแก้ปัญหาในชีวิตจริงจะต้องใช้ความรู้ ความรู้ที่ได้เรียนอย่างบูรณาการกับสิ่งที่ต้องการใช้ในชีวิตจึงสอดคล้องกัน สะดวกต่อการใช้งาน

4. ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ประหยัดเวลา การเรียนรู้ และช่วยลดภาระการสอนได้

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ และช่วยการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

จากการศึกษาแนวคิดของกรมวิชาการ (2544 : 22) ; สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547 : 33) และเบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2548 : 15) สรุปความสำคัญของการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ดังนี้

1. ผลลัพธ์ที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ผู้เรียนสามารถที่จะนำความรู้และทักษะหลากหลายวิชาร่วมกันแก้ปัญหาได้ และยังเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแต่ละรายวิชากับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านความรู้ ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดที่หลากหลายวิชาเข้าด้วยกันเกิดการถ่ายโอนความรู้ เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนในห้องเรียนกับนอกห้องเรียน

2. วิธีการแบบบูรณาการลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เนื่องจากสภาพของข้อมูลข่าวสารปัจจุบันมีจำนวนมาก จำเป็นต้องจัดระบบความรู้ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การจัดเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเหมาะสมมากกว่าที่จะเพิ่มเนื้อหาเข้าไปในวิชาของตน

3. กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) กระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกของการเรียนรู้ยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีหลายด้านได้ เช่น ความสามารถทางภาษา คณิตศาสตร์ ความคล่องทางร่างกาย การเคลื่อนไหว

สนองต่อความสามารถที่จะแสดงออก และการตอบสนองทางอารมณ์ รวมทั้งทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการจัดการความรู้

4. การบูรณาการระหว่างบ้านกับโรงเรียน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนในโรงเรียนกับชีวิตประจำวันที่บ้าน เมื่อเรียนครบแล้ว ผู้เรียนมีคุณภาพดีขึ้นแสดงถึงคุณค่าของสิ่งที่เรียนอย่างแท้จริง

5. การบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้กับพัฒนาการทางจิตใจ การแสวงหาความรู้ หรือการเรียนรู้แล้วลงมือปฏิบัติ มีทักษะนิสัยแล้ว ก็ต้องมีจิตนิสัยหรือคุณลักษณะแฝงอยู่ด้วย คือ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความสนใจ สนุกทริยภาพ ครูต้องมีความอ่อนโยน เอื้ออาทรหวังดี และห่วงใย ผู้เรียนจึงพัฒนาการจิตใจได้ผล

อรรถัย มูลคำ และคณะ (2544 : 12) ได้กำหนดลักษณะสำคัญของการบูรณาการ ดังนี้

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะในปัจจุบันนี้ ปริมาณความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนวิธีเดิม เช่น การบอกเล่า การบรรยาย การท่องจำ อาจไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรจะเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่าในองค์ความรู้ที่หลากหลายนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง ตนควรจะแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความสนใจเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใดและด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ไม่ใช่ैन้อย

2. เป็นการบูรณาการระหว่างการพัฒนาการทางด้านความรู้และการพัฒนาทางจิตใจ นั่นคือให้ความสำคัญแก่จิตพิสัย คือเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสนุกทริยภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริงการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งขึ้นเสียก่อนที่จะลงมือศึกษานั้นนับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ ความสัมพันธ์ของบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำข้อนี้ก็มียุทธศาสตร์สำคัญและสัมพันธ์เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้ในข้อที่สอง เพียงแต่เปลี่ยนจิตพิสัยเป็นทักษะพิสัยเท่านั้น

4. เป็นการบูรณาการระหว่างที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือการตระหนักถึงหลักความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียนว่าเมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งทีสอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมาย และมียุทธศาสตร์ต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ เจตคติ และการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

เพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อการตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรกระทำในขั้นตอนของการบูรณาการการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง

จากความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นเป็นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความสนใจของผู้เรียนแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่าง และนอกจากจะพัฒนาด้านความรู้แล้วยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจและการพัฒนาด้านทักษะของผู้เรียนควบคู่กันไป ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ลักษณะรอบรู้ มีความรู้หลายด้าน เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม และความรู้ที่ได้รับมีความหมายต่อชีวิตและสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้

1.7 ประโยชน์ของการสอนแบบบูรณาการ

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2553 : 168-169) กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนแบบบูรณาการ ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชา ทำให้ผู้เรียนระลึกถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรู้ลึกและกว้าง ทำให้ผู้เรียนมีทัศนะกว้างไกล ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาแต่ละวิชาและทำให้มีเวลาเรียนมากขึ้น
2. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีเจตคติที่ดี เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริงอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ
4. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก
5. ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดครูสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
6. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาสังคมได้ดีกว่า สามารถพิจารณาปัญหา และที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้อย่างหลากหลายมาสัมพันธ์กัน ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย
7. ช่วยทำให้การเรียนการสอนและการให้การศึกษา มีคุณค่ามากขึ้น สามารถช่วยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่กระจ่างขึ้น ถูกต้องและสามารถปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ได้อีกด้วย
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การยอมรับผู้อื่น การรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และเกิดการเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน

9. ช่วยส่งเสริมการพัฒนาค่านิยม และบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาวินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงานและการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน

10. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ และเกิดความสุขสนุกสนานเพราะได้เรียนรู้หลายด้าน

นอกจากนี้ นุสรา สกลนุกรกิจ (2558 : ออนไลน์) กล่าวถึง ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ ดังนี้

1. ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจของตนเอง
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย กว้างขวางตามความพร้อมของผู้เรียน

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา ได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง และผู้เรียนลงมือปฏิบัติเองโดยมีครูผู้สอนเป็นเพียงให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา

4. มีการเชื่อมโยงเนื้อหาในวิชาเดียวกัน หรือต่างวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้

5. มีการยืดหยุ่นเวลาเรียนได้ตามสถานการณ์

6. มีการเชื่อมโยงสาระสำคัญหรือความคิดรวบยอดต่าง ๆ อย่างมีความหมาย

7. มีการใช้แหล่งความรู้ หรือแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายเช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ชุมชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างสัมพันธ์กันตามสภาพที่แท้จริงหรือตามความเป็นจริง

8. มีการประเมินตามสภาพจริง

9. ผู้เรียนได้ร่วมสะท้อนความคิดหรือสรุปความรู้โดยอิสระ

10. ผู้เรียนมีวิจรณ์ญาณในการคิดแก้ปัญหา และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากประโยชน์ของการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ปัญหา การใช้ทักษะต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีเจตคติที่ดี ได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.8 ลักษณะของการสอนแบบบูรณาการ

การบูรณาการมีหลายลักษณะหลายแนวคิด แต่ละลักษณะเอื้อต่อการจัดการสอนแบบบูรณาการได้เป็นอย่างดี ในบางครั้งผู้สอนอาจบูรณาการหลายลักษณะเข้าด้วยกัน แล้วแต่แนวความคิดของผู้สอนแต่ละคนและความเหมาะสมเป็นเรื่อง ๆ ไป ลักษณะของการสอนแบบบูรณาการ ดังนี้ (สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2553 171-175)

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ

การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ในลักษณะของการหลอมรวมกัน โดยตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) เนื้อหาสาระที่นำมาหลอมรวมกันจะมีลักษณะคล้ายกันหรือต่อเนื่องกัน แล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน เช่น แผนผังความคิดแสดง Concept Mapping เชื่อมโยงมโนทัศน์ของหัวข้อความรู้

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ

การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี ใช้สื่อการเรียนการสอนแบบสื่อประสม ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติกิจกรรมอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ผู้สอนสามารถบูรณาการเชิงวิธีการด้วยการใช้เทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น

1) การสนทนา ผู้สอนอาจเริ่มต้นการสอนด้วยการสนทนากับผู้เรียนเกี่ยวกับความสามารถของคนไทย ในการประดิษฐ์งานฝีมือด้านต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเห็นในท้องถิ่นและให้ยกตัวอย่างผลงานต่าง ๆ ที่เป็นของคนไทย พร้อมทั้งบอกว่าเป็นผลงานทางด้านใด

2) การอภิปราย หลังจากผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับความสามารถและผลงานที่เป็นภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของคนไทยแล้ว ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาไทย” แล้วช่วยกันอภิปรายความสำคัญของภูมิปัญญาไทย การเผยแพร่ผลงาน และการสืบทอดภูมิปัญญาไทย

3) การใช้คำถาม เป็นวิธีการที่ผู้สอนนิยมใช้กันมากและใช้ตลอดเวลาไม่ว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีใดก็ตาม จะมีวิธีการใช้คำถามแทรกอยู่เสมอ โดยผู้สอนอาจเป็นผู้ใช้คำถามถามผู้เรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย หรือผู้เรียนตั้งคำถามถามผู้เรียนด้วยกันเองก็ได้ เป็นการสืบเสาะค้นหาในการพูด

4) การบรรยาย ผู้สอนอาจบรรยายเสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียนบ้างในกรณีผู้เรียนยังได้ความรู้ไม่ครบ หรือประเด็นที่ผู้เรียนยังไม่ได้กล่าวถึง เช่น ภูมิปัญญาไทยด้านอื่น ๆ หรือตัวอย่างบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ

5) การค้นคว้าและการทำงานกลุ่ม ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนร่วมกันค้นคว้าเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐาน และผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเภทของภูมิปัญญาไทย ลักษณะของภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยให้ทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วให้ผู้เรียนจัดการกับข้อมูลเพื่อเตรียมนำเสนอต่อไป

6) การไปศึกษานอกห้องเรียน การไปศึกษานอกห้องเรียนเป็นได้หลายลักษณะ เช่น การไปค้นคว้าหาข้อมูลในห้องสมุด การไปสัมภาษณ์ผู้รู้หรือการไปค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่อยู่นอกห้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาไทย เพราะบางครั้งข้อมูลที่อยู่นอกห้องเรียน

อาจมีมากกว่าในห้องเรียน และเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์โดยตรงแล้วนำข้อมูลมาจัดการต่อไป

7) การนำเสนอข้อมูล เมื่อผู้เรียนวางแผนและจัดการกับข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้เรียนควรวางแผนการนำเสนอข้อมูล ซึ่งสามารถนำเสนอได้หลายวิธี เช่น การรายงานในรูปแบบต่าง ๆ การจัดป้ายนิทรรศการ การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร หรือการเล่นเกมส์โชว์ แล้วแต่ความคิดของกลุ่มผู้เรียน

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ในอดีต ผู้สอนมักเป็นผู้บอกหรือให้ความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับสิ่งที่ผู้สอนหยิบยื่นให้ แล้วแต่ความสามารถของผู้เรียนว่าจะดักดวงได้เท่าไร แต่ในปัจจุบันมีแนวความคิดเปลี่ยนไป จากการเน้นที่องค์ความรู้มาเป็นเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้ และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการและกระบวนการเรียนรู้อาจจะเป็นสิ่งที่ติดตัวผู้เรียนไว้ใช้ได้ตลอดไป เพราะสังคมสมัยใหม่มีสิ่งที่คุณเรียนต้องเรียนรู้มากมาย มีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ผู้สอนไม่สามารถตามไปสอนได้ทุกที่หรือผู้เรียนไม่สามารถมาถามผู้สอนได้ทุกเรื่อง ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนอยู่ในใจ แต่สามารถยืดหยุ่นได้ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ผู้สอนอาจแนะนำให้ผู้เรียนใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ในการได้มาซึ่งความรู้ในเรื่องที่ต้องการ เช่น

กระบวนการแสวงหาความรู้

ผู้สอนแนะนำกระบวนการแสวงหาความรู้ให้ผู้เรียนได้รู้จักก่อน แล้วให้ปฏิบัติโดยการหาความรู้เกี่ยวกับประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชด้านต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถหาได้ ซึ่งอาจให้หาเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลและผู้สอนควรแนะนำวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

กระบวนการแก้ปัญหา

ในการแสวงหาความรู้นั้น ผู้เรียนอาจพบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้เรียนควรรู้วิธีการแก้ปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเฉพาะหน้า ผู้สอนควรแนะนำวิธีการแก้ปัญหาแก่ผู้เรียนให้เข้าใจ เมื่อพบปัญหาผู้เรียนจะได้ดำเนินการแก้ปัญหานั้นได้อย่างเป็นขั้นตอน

กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด

ในขั้นสุดท้ายเมื่อผู้เรียนได้ข้อมูลความรู้ตามที่ต้องการแล้ว ผู้เรียนควรรู้วิธีการจัดการกับข้อมูล เช่น การรวบรวมความรู้ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า หลังจากนั้นจึงควรสร้างความคิดรวบยอดให้เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนจะได้มองเห็นภาพรวมและมี

ความเข้าใจในเรื่องฟอซุรรมคำแห่งมหาธาอย่างถ่องแท้ทุกด้านและเป็นความรู้ที่ติดตัวผู้เรียนไปได้อีกยาวนาน

4. การบูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรม

สภาพการจัดการเรียนการสอนตามความเป็นจริงส่วนใหญ่ จุดประสงค์มักเน้นไปที่ด้านพุทธิพิสัยมากกว่าด้านจิตพิสัย บุคคลใดที่จะได้รับคำชมว่าเก่งต้องเด่นในด้านความรู้ ซึ่งเป็นค่านิยมมาแต่เดิม โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่ผู้สอนจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนโดยบูรณาการความรู้ ความคิด และคุณธรรมเข้าด้วยกัน อาจเป็นการสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่ผู้เรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดการซึมซาบเป็นธรรมชาติ เช่น การสอนเรื่องสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ ผู้สอนไม่ควรมุ่งสอนที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ ทั้งของตนเองและผู้อื่นเท่านั้น เพราะจะทำให้ผู้เรียนคิดแต่สิ่งที่ตนพึงจะได้รับหรือพึงมีตามกฎหมาย แต่ผู้เรียนจะขาดคุณลักษณะในด้านคุณธรรม ดังนั้น ผู้สอนจึงควรสอนสอดแทรกคุณธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน ความเมตตากรุณาหรือการตรงต่อเวลาตามความเหมาะสม เพื่อผู้เรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้คู่คุณธรรม”

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะเมื่อเวลาผ่านไปอาจลืมความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้นั้นได้ แต่ถ้าความรู้นั้นเชื่อมโยงไปกับการปฏิบัติจะทำให้ความรู้ที่ติดตัวไปยาวนานไม่ลืมง่าย เช่น การเรียนรู้เรื่องพวงมาลัยและวิธีการร้อยพวงมาลัยแบบต่าง ๆ โอกาสในการใช้พวงมาลัย วัสดุอุปกรณ์ในการร้อยพวงมาลัย ซึ่งหากเป็นการสอนแค่ความรู้ขณะเรียน ผู้เรียนจะมีความรู้ความเข้าใจได้ แต่จะไม่คงทนเพราะอาจลืมในเวลาต่อมา แต่ถ้าผู้สอนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติร้อยพวงมาลัยแต่ละแบบประกอบไปด้วย จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้นไม่ลืมง่าย และขณะฝึกปฏิบัติอาจพบปัญหาต่าง ๆ ผู้เรียนก็จะสามารถคิดและใช้ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้อีกด้วย

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของผู้เรียน

ในการจัดการเรียนการสอน “ความรู้” เป็นสิ่งที่ผู้สอนทุกคนปรารถนาให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน แต่ความรู้ไม่ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความแปลกแยกกับชีวิตจริง เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เห็นคุณค่า และไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่ตัวผู้เรียน ดังนั้น สิ่งที่สอนในสถานศึกษาควรเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงกับผู้เรียน และเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือผู้เรียนปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณลักษณะของผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น

เช่น การสอนเรื่องอาหาร การป้องกันโรคติดต่อ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้เมื่อเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ผู้สอนควรเชื่อมโยงให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากลักษณะของการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอาจมีหลายลักษณะที่ผู้สอนได้ใช้อยู่แล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนหรือยังเน้นได้ไม่มากเท่าที่ควร ฉะนั้นเมื่อทราบลักษณะของการสอนแบบบูรณาการเป็นแนวทางแล้ว ผู้สอนก็สามารถจับจุดเด่นและลักษณะของแต่ละรูปแบบขึ้นมาใช้ แล้วเน้นให้ตรงเป้าหมายก็จะสามารถทำการสอนแบบบูรณาการได้อย่างมั่นใจ

1.9 รูปแบบวิธีสอนแบบบูรณาการ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547) กล่าวว่า วิธีการสอนแบบบูรณาการ (The Integration Method) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะ และประสบการณ์ที่มีความหลากหลายและสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้แจ้ง รู้จริงในสิ่งที่ศึกษามา สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งวิธีสอนแบบบูรณาการมีหลายรูปแบบ (สุคนธ์ สินธพานนท์ และจินตนา วีระเกียรติสุนทร, 2556 : 149-151) ดังนี้

1. การสอนบูรณาการแบบหลอมรวมหรือแบบสอดแทรก (Infusion)

เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนคนเดียวจะสอนในเนื้อหาวิชาหนึ่งหรือในกลุ่มสาระการเรียนรู้หนึ่ง จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาหรือทักษะกระบวนการในสาระการเรียนรู้ในกลุ่มวิชาของตน หรือเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เดิมที่ศึกษาจากวิชาต่าง ๆ มาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาผลงานของผู้เรียน วิธีนี้เป็นการสอนบูรณาการแบบหลอมรวมโดยผู้สอนคนเดียวแต่บูรณาการความรู้และเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมองเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นการสอนแบบ Student – Centered

ตัวอย่าง : ผู้สอนวิชาภาษาไทย ให้ผู้เรียนเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาระที่อ่านเรื่อง การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ผู้สอนทบทวนเชื่อมโยงความรู้เรื่องอาเซียนซึ่งผู้เรียนเคยเรียนมาจากวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นเนื้อหาในการเรียน แล้วให้ผู้เรียนเขียนบรรยายแสดงความรู้สึกลึกหรือวิเคราะห์ วิเคราะห์จากเรื่องที่อ่าน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนส่งผลงานทำเป็นแผ่นพับโดยใช้ความรู้เชิงศิลป์ในการออกแบบการจัดทำ

2. การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel)

เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนวิชาต่าง ๆ ตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมุ่งสอนในความคิดรวบยอดหรือปัญหาเดียวกันหรือลักษณะเนื้อหาสาระใกล้เคียงกันมาวางแผนจัดการเรียนรู้ร่วมกันจะทำให้เนื้อหาสาระไม่ซ้ำซ้อนกัน จากนั้นก็ไปเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของตน กำหนดภาระงานให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า จัดทำสื่อ อุปกรณ์ และรายงานการศึกษาค้นคว้า กำหนดกระบวนการวัดผลและประเมินผลตามลักษณะวิชาโดย

คณะผู้สอนต่างคนต่างเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการตามความสนใจของผู้เรียนเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลของ เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยแสดงถึงการนำความรู้ของทุกวิชามารวมในการใน โครงการนั้น ผู้สอนแต่ละคนประเมินโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่ตนสอนหรือตาม จุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ

4. การสอนแบบเชื่อมโยงข้ามวิชา (Tran-Disciplinary)

เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คณะผู้สอนต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาร่วมประชุม ปรีกษาหรือ วางแผน และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้สอนร่วมกันโดยพิจารณากำหนดหัวข้อ ที่เป็นปัญหาสำคัญในชีวิตและสังคมที่ผู้เรียนควรศึกษาและจำเป็นต้องช่วยกันแก้ไข ผู้เรียนและ ผู้สอนกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนรู้จักการศึกษาค้นคว้าด้วย ตนเอง สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ตามหัวข้อที่ตนเองถนัดและสนใจอย่างเป็นอิสระ เมื่อคณะ ผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันแล้วจะร่วมกันสอนเป็นคณะ ซึ่งอาจจะมีผู้สอนแกนนำ คนเดียวหรือหลายคนก็ได้เป็นผู้สอนทักษะที่จำเป็น ชี้แนะประเด็นปัญหาแนวทางการศึกษา ค้นคว้า การเขียนโครงการ การพัฒนาโครงการ การนำเสนอโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนคณะ ผู้สอนเป็นผู้ให้ความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า จัดบรรยากาศ หนังสือ เอกสารประกอบการศึกษา ค้นคว้า สื่ออุปกรณ์ และให้คำแนะนำปรีกษาหรือแต่ให้อิสระในการวางแผนงานการศึกษาค้นคว้า ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนคิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองแต่อยู่ในขอบข่ายที่กำหนด ผู้สอนทุกวิชา (ต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้) จะร่วมกันกำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียนร่วมกัน การสอนบูรณาการแบบนี้ผู้เรียนจะค้นพบความรู้ หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการสอน แบบ learner – Independence หรือ Self – Directed Learner

ตัวอย่าง : คณะผู้สอนทุกรายวิชานำประเด็นปัญหาการลักลอบตัดไม้หายาก เพื่อการค้าของอาเซียนมาประชุมปรีกษาหรือกันโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าความรู้ ด้วยตนเอง โดยเชื่อมโยงความรู้และทักษะที่จำเป็นเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น

- สังคมศึกษา ปัญหาการลักลอบตัดไม้หายาก
หลักธรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม
- วิทยาศาสตร์ ภาวะโลกร้อน การลดภาวะโลกร้อน
- ภาษาไทย การเขียนบทความ
- ภาษาอังกฤษ การพูดรณรงค์ต่อต้านการลักลอบตัดไม้ในภูมิภาคของอาเซียน
- ศิลปะ การวาดภาพตามจินตนาการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
ของอาเซียนในอนาคต
- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จิตสาธารณะของเด็กไทยในประชาคมอาเซียน
- การงานอาชีพและเทคโนโลยี การปลูกพืชเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน

คณะผู้สอนจัดทำหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน สอนเป็น คณะหรืออาจให้ผู้สอนที่เป็นแกนนำเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามเป้าหมายหรือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด มอบหมายภาระงานหรือชิ้นงานให้ผู้เรียนเขียนโครงงานตาม ความสนใจ ตามขอบข่ายที่กำหนด ผู้สอนร่วมมือกันกำหนดเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน

จากรูปแบบการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเด่นหรือจุดเน้นของ การบูรณาการมากหรือน้อย กว้างหรือแคบแตกต่างกัน ผู้สอนทุกคนจะเห็นว่าตนได้สอนแบบ บูรณาการแล้ว เพียงแต่จะเป็นรูปแบบใดเท่านั้น แต่จะอย่างไรผู้สอนจึงจะพัฒนารูปแบบการสอน ของตนให้บูรณาการมากขึ้นเป็นรูปแบบอื่นที่เพิ่มความเชื่อมโยงข้ามวิชามากขึ้น และการบูรณาการ มีหลายรูปแบบก็เป็นการช่วยให้ผู้สอนได้จัดการสอนแบบบูรณาการได้มากยิ่งขึ้น

1.10 หลักการออกแบบกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ

การออกแบบกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ มีนักการศึกษาเสนอแนวคิดไว้ ดังนี้ สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 17-18) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการสอน ในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์
2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือ ระหว่างวิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม
3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ
5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงานด้วย
6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริง และการติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน
7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย
8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่าต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่ง หรือส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 28) กล่าวว่า ครูผู้สอนมีบทบาทและหน้าที่ในการ เตรียมการและดำเนินการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการดังนี้

1. ทำการศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์เรื่องที่สอน ซึ่งการศึกษาหลักสูตรนั้น จะต้องศึกษาถึงการบูรณาการกับวิชาต่าง ๆ ด้วย เพื่อจะได้เนื้อหาบูรณาการกัน
2. การเตรียมแหล่งข้อมูล ครูจะต้องเตรียมแหล่งข้อมูล ความรู้ให้พร้อมเพราะครู จะเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ครูอาจเตรียมโดยทำสื่ออุปกรณ์ใบความรู้ เป็นต้น

3. การจัดทำแผนการสอน ก่อนทำการสอนทุกครั้งจะต้องมีการวางแผนและเตรียมการสอนด้วยการจัดทำแผนการสอน

4. การเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการสอนด้วยวิธีใดก็จะต้องมีการเตรียมสื่อและอุปกรณ์ บทบาทของครูคือการเตรียมสื่อเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเรียนรู้ของผู้เรียน

5. เตรียมการวัดผลประเมินผล เมื่อมีการเรียนการสอนก็จะต้องมีการวัดประเมินผล ครูต้องเตรียมเครื่องมือสำหรับวัดผลประเมินผลด้วย

6. การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา ครูต้องทำตัวเสมือนพ่อแม่พี่ที่มีน้ำใจคอยให้ความช่วยเหลือผู้เรียนตลอดเวลา

7. การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง ครูเป็นผู้คอยสนับสนุน และเสริมแรงให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีที่พึ่งและมีครูคอยให้กำลังใจ

8. การเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยทำเสมือนว่าตนเป็นเพียงผู้เรียนคนหนึ่งเท่านั้น

9. การเป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ ครูควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนพฤติกรรมการเรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน

10. การเป็นมิตรหรือสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ครูต้องคอยเป็นมิตรคอยให้ความช่วยเหลืออย่างอบอุ่นแก่ผู้เรียน

ปัทมา ยืนยาว (2549 : 15-17) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ดีต้องมีลักษณะดังนี้

1. ครูศึกษาวิธีการบูรณาการให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเกิดความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้

2. ครูเข้าใจหลักสูตร การวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดมาตรฐานหรือจุดประสงค์อย่างชัดเจนจนสามารถจัดกิจกรรมได้ทุกกลุ่มสาระ (กรณีสอนคนเดียว) สามารถเข้าใจกิจกรรมภายในกลุ่มสาระที่สอนเป็นอย่างดี สามารถจัดกิจกรรมได้โดยไม่ติดขัด

3. ครูศึกษาความรู้ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อจัดกิจกรรมได้ตอบสนองกับตามความต้องการของผู้เรียนได้

4. ครูวางแผนจัดกิจกรรมและกำหนดกระบวนการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

5. ครูกำหนดหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการชัดเจนและหลากหลายรอบด้าน

6. ครูเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีการบูรณาการตามหน่วยการเรียนรู้

7. ครูเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในทุกกิจกรรมของกระบวนการเรียนรู้

8. ครูให้ออกาสผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้และประเมินผล

9. ครูเน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมและเชื่อมโยงไม่แยกส่วนเนื้อหาสาระ

10. ครูเน้นการลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนเป็นผู้ทำ โดยครูคอยอำนวยความสะดวก

11. ครูนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ได้รู้จักท้องถิ่นอย่างเป็นกระบวนการ เห็นคุณค่าความสำคัญทำให้เกิดสำนึกที่ดีต่อท้องถิ่น

12. ครูควรเชื่อมโยงสู่ชีวิตประจำวันให้มากที่สุด โดยการนำสภาพแวดล้อมใกล้ตัวเข้ามาผสมผสานกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

13. ครูจัดหาสื่อ ตำรา และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้ครบถ้วน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการแสวงหาความรู้

14. ครูให้ผู้เรียนผลิตชิ้นงาน นำชิ้นชม เกิดความภูมิใจและพอใจในสิ่งที่ได้รับการเรียนรู้

15. ครูให้ผู้เรียนร่วมประเมิน วิเคราะห์ผล เสนอแนะ และแก้ไขรูปแบบการเรียนรู้ หลังจบกระบวนการเรียนรู้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544 : 166-167) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 163) กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่สอดคล้องกันดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

2. การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยการส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่ม ลักษณะต่าง ๆ หลากหลายในการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแท้จริงด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมเข้าใจง่าย ตรงกับความเป็นจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล และส่งเสริมให้มีโอกาสได้ปฏิบัติจริงจนเกิดความสามารถและทักษะที่ติดเป็นนิสัย

4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกล้าคิดกล้าทำ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสดูแสดงออกซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งของตนเองต่อสาธารณชนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี

จากหลักการออกแบบกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ โดยผู้สอนจะต้องเตรียมให้พร้อมในด้านหลักสูตรและเนื้อหา แหล่งข้อมูล แผนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

1.11 การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น จะต้องประเมินให้สอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่กำหนดไว้ในมาตรา 26 ว่า “ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน” (สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม, 2544 : 57)

สิริพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์ (2546 : 18) กล่าวว่า การประเมินผลที่สอดคล้องกับวิธีการสอนแบบบูรณาการ ควรมีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติมากที่สุด โดยอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงควรมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. สะท้อนภาพพฤติกรรม และทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์จริง เป็นการแสดงออกในภาคปฏิบัติทักษะกระบวนการเรียนรู้ ผลผลิตและแฟ้มสะสมงาน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ใช้เทคนิคการประเมินผลที่หลากหลาย เนื่องจากการประเมินจากการปฏิบัติที่ผู้เรียนจะต้องลงมือทำจริง แสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าทำอะไรได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นการประดิษฐ์ชิ้นงาน การทดลอง การเขียนรายงาน หรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ ทุกอย่างควรเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน
3. เน้นให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยการสร้างสรรค์ผลงาน ถึงความคิดขั้นสูง ความคิดที่ซับซ้อน และการใช้ทักษะต่าง ๆ ออกมาได้ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา
4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลมาจากการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และสามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
5. ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลายเพื่อการประเมิน โดยครูผู้สอนควรรู้จักผู้เรียนทุกแง่ทุกมุม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รับข้อมูลมาจากหลาย ๆ ทาง การกำหนดปัญหาหรืองานควรเป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างคำตอบที่หลากหลาย
6. เน้นการมีส่วนร่วมในการประเมินระหว่างผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการประเมินผล จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการวางแผน การเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองว่าเขาอยากรู้ อยากทำอะไร (โดยมีครูเป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ) ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดและการประเมินผลนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดคุณภาพการสอนและการเรียนรู้ การใช้เทคนิควิธีการวัดและการประเมินผลที่หลากหลายจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความหมายมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ วิเศษ ชิดวงศ์ (2544 : 33) ได้กล่าวว่า ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance- base) และการประเมินแบบอิงสังเกต (Observation-base) ซึ่งจะช่วยให้ครูและ ผู้เรียนสามารถบูรณาการการเรียนการสอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน จึงทำให้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด การประเมินตามสภาพจริง นับเป็นทางเลือกใหม่ที่จะช่วยให้สามารถประเมินผลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุซานาถ ยอดอินทร์พรหม (2544 : 58-60) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินการปฏิบัติวิธีหนึ่งใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เพื่อการตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติภาระงานที่เหมือนปฏิบัติการ งานในชีวิตจริง ๆ การประเมินตามสภาพจริงประกอบด้วยการประเมินการปฏิบัติใน สภาพจริง เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน การประเมินตนเองและการนำเสนอผลงาน ดังนี้

1. การปฏิบัติในสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริง ออกแบบขึ้นเพื่อประเมินการปฏิบัติในสภาพจริง เช่น เมื่อเรียนเรื่องการเขียน ผู้เรียนก็ต้องเขียนให้ผู้อ่านจริงเป็นผู้อ่าน ไม่ใช่ทดสอบด้วยการ สะกดคำหรือตอบคำถามเกี่ยวกับหลักการเขียน งานที่ครูกำหนดให้ทำต้องสัมพันธ์กับความ เป็นจริงในชีวิต กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาการคิดวิเคราะห์ ทั้งยังต้องคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลในด้านความสามารถในการเรียนรู้ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนด้วย

2. เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน (Criteria)

ต้องเป็นเกณฑ์ประเมิน “แก่นแท้” ของการปฏิบัติ มากกว่าเป็นเกณฑ์ มาตรฐานที่สร้างขึ้นจากผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ เป็นเกณฑ์ที่เปิดเผย รับรู้กันอยู่ในโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่เกณฑ์ที่เป็นความลับปกปิด อย่างที่การประเมินแบบดั้งเดิมใช้อยู่ การเปิดเผย เกณฑ์จะช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนรู้ว่าจะส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างไร เนื่องจากเกณฑ์เป็นเรื่อง ที่นามาจากการปฏิบัติเกณฑ์จึงเป็นข้อชี้แนะสำหรับการเรียนการสอนและการประเมินที่สะท้อน ให้เห็นเป้าหมายและกระบวนการศึกษาอย่างแจ่มชัด ครูจึงอยู่ในบทบาทของผู้ฝึก (Coach) ผู้เรียนอยู่ในบทบาทของผู้ปฏิบัติ (Performer) พร้อม ๆ กับเป็นผู้ประเมินตนเอง

3. การประเมินตนเอง (Self Assessment)

การประเมินตามสภาพจริงมีจุดประสงค์ ดังนี้

3.1 เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการประเมินงานของตน โดย เทียบกับมาตรฐานทั่วไปของสาธารณชน

3.2 เพื่อปรับปรุง พัฒนา ขยายขยาย หรือเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงาน

3.3 เพื่อริเริ่มในการวัดความก้าวหน้าของตนเองในแบบต่าง ๆ

4. การนำเสนอผลงาน

การประเมินตามสภาพจริงคาดหวังให้ผู้เรียนเสนอผลงานต่อสาธารณชน และเป็นการเสนองานด้วยปากเปล่า ซึ่งกว่าผู้เรียนจะได้ผลงานนั้นมาต้องใช้ทักษะกระบวนการมากมาย ต้องวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหา จะทำให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของการทำงาน เป็นการเรียนรู้ที่ยังรากลึกและนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่าการประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะต้องมีวิธีการประเมินที่หลากหลายให้ครอบคลุมทุกด้านทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความประพฤติ การปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ และการประเมินแบบอิงสังเกต ซึ่งช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถบูรณาการการเรียนการสอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน และการสอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด การประเมินตามสภาพจริงนับเป็นทางเลือกใหม่ที่จะช่วยให้สามารถประเมินผลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.12 การวางแผนการสอนแบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการแบบอื่น ๆ เป็นการสอนเฉพาะของผู้สอน ที่อาจจะวางแผนการจัดการเรียนรู้และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่ตนเองสนใจ แต่ในที่นี้จะนำเสนอขั้นตอนการสอนบูรณาการแบบเชื่อมโยงข้ามวิชา ซึ่งการสอนแบบนี้ ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจของตนเองอย่างอิสระ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีผู้สอนร่วมคณะด้วยหลายวิชา ในช่วงที่แนวคิดนี้เริ่มเผยแพร่มาใหม่ ๆ ผู้สอนส่วนมากยังไม่ใคร่เข้าใจนัก การที่ผู้สอนหลายวิชาต้องร่วมกันคิดวางแผนการสอนร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การที่จะให้คนบางคนมีวิสัยทัศน์ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มองเห็นการณ์ไกลเหมือน ๆ กันย่อมเป็นเรื่องยาก ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาแนวทางการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการศึกษาค้นคว้า รักการเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นแนวทางในการพัฒนาให้เป็นคนใฝ่รู้ตลอดชีวิต และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ 3Rs & 7Cs ได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558 : 104)

Bernie Trilling and Charles Fade (2009 : 175-177 อ้างถึงใน สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558 : 16-17) ได้กล่าวว่า ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 คือ 3Rs & 7Cs ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มความสำเร็จให้กับผู้เรียน ดังนี้

3Rs ประกอบด้วย

- R1 : Reading (การอ่าน)
- R2 : (W)riting (การเขียน)
- R3 : (A)Rithmetic (การคำนวณ)

7Cs ประกอบด้วย

- C1 : Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา)
- C2 : Creativity and Innovation (ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม)
- C3 : Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ)
- C4 : Cross-cultural Understanding (ทักษะความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์)
- C5 : Communication, Information and Media Literacy (ทักษะการสื่อสาร ข้อมูลสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ)
- C6 : Computing and Media Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร)
- C7 : Career and Learning Self-reliance (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

ในการวางแผนการสอนแบบบูรณาการ มีขั้นตอนการวางแผนการสอนแบบบูรณาการ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความสอดคล้องของทักษะ 3Rs & 7Cs กับ การสอนแบบบูรณาการ และแสดงตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยการสอนแบบบูรณาการ (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558 : 104-117) ดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผนการสอนแบบบูรณาการ

ขั้นที่ 1 เลือกหาทีม Theme

คณะผู้สอนจะต้องมาร่วมกันปรึกษาหารือ กำหนดหัวข้อที่จะศึกษา (Theme) โดยพิจารณาหัวข้อที่เป็นปัญหา ควรศึกษาและหาแนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้อง สามารถบูรณาการได้หลายวิชา

ขั้นที่ 2 พัฒนา Theme

คณะผู้สอนช่วยกันคิดประเด็นปัญหาและพิจารณาว่าแต่ละปัญหาเกี่ยวข้องกับวิชาใด ผู้เรียนจะสามารถศึกษาหาความรู้ และค้นคว้าได้จากที่ไหน

ขั้นที่ 3 หาแหล่งข้อมูล

คณะผู้สอนจะต้องรวบรวมเอกสารประกอบการสอน หนังสือเรียน หนังสือค้นคว้าต่าง ๆ ไว้ในห้องศูนย์วิชาการของตนเอง รวบรวมแหล่งข้อมูล เอกสารการศึกษา แนวทางการศึกษาค้นคว้าเพื่อชี้แนะแนวทางให้ผู้เรียน และเสนอรายชื่อหนังสือค้นคว้าอ้างอิง ให้ห้องสมุดโรงเรียนจัดซื้อจัดหามาให้เพิ่มเติม หรือเสนอแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ให้ผู้เรียนค้นคว้า

ขั้นที่ 4 การสร้างกิจกรรมและวางแผนพัฒนากิจกรรม

ผู้สอนที่เป็นแกนนำต้องให้ผู้เรียนกำหนดกิจกรรมว่าต้องการทำกิจกรรมอะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร กิจกรรมนั้นต้องหลากหลาย ตอบสนองความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 การสร้างกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมตามแผน

มอบภาระงานให้ผู้เรียนได้เข้ากลุ่ม เลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ ตามความเหมาะสม ปฏิบัติหรือและวางแผนทำกิจกรรมตามความถนัด ความสนใจของตน อย่างอิสระ ผู้เรียนวางแผนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางหรือสอนทักษะที่จำเป็นให้ เช่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการใช้ภาษา ทักษะทางสังคม การทำโครงการ การนำเสนอโครงการ ฯลฯ ผู้สอนทุกคนร่วมให้คำปรึกษาเมื่อผู้เรียนมีปัญหา ทำหน้าที่ในฐานะแหล่งความรู้และวิทยากร

ขั้นที่ 6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน

ในระหว่างที่ผู้เรียนทำการศึกษาค้นคว้า ผู้สอนจะต้องติดตามและบันทึกความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ ให้คำแนะนำเมื่อผู้เรียนมีปัญหา ซึ่งปัญหานั้นอาจมาจากการขาดทักษะในการศึกษาค้นคว้า การขาดทักษะในการทำงาน การขาดความรับผิดชอบหรือกระบวนการกลุ่มยังไม่สมบูรณ์ ไม่รู้แหล่งศึกษาค้นคว้า ฯลฯ ผู้สอนที่เป็นแกนหลักมีหน้าที่เติมเต็มความรู้ช่วงนี้ให้

ขั้นที่ 7 ประเมินผลกิจกรรม

เมื่อผู้เรียนดำเนินการศึกษาค้นคว้าหรือทำกิจกรรมภายในเวลาที่กำหนด ผู้เรียนต้องนำเสนอความรู้เป็นรูปรายงาน นิทรรศการ การแสดงละคร หรือการเสนอโครงการ ฯลฯ ผู้สอนร่วมคณะจะเป็นผู้ประเมินผลกิจกรรมตามแบบประเมินตามสภาพจริง ซึ่งประเมินความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ ความรู้ที่ผู้เรียนค้นพบ ประเมินกระบวนการกลุ่ม ประเมินทักษะทางสังคม และเมื่อผู้เรียนนำเสนอความรู้ จะประเมินการใช้ภาษา บุคลิกภาพ และรูปแบบการนำเสนอ นอกจากนี้ผู้สอนอาจแนะนำผู้เรียนให้รู้จักประเมินตนเอง ประเมินผลงานของเพื่อนและยอมรับคำติชม ผู้สอนควรให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินด้วย เพื่อเป็นความภูมิใจในผลการศึกษาค้นคว้าของบุตรหลาน

ขั้นที่ 8 การแลกเปลี่ยนข้อมูลกิจกรรม

ขณะที่ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ผู้เรียนกลุ่มอื่นจะเป็นผู้ชมผู้ฟัง จะเรียนรู้การทำงานของกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลกิจกรรมซึ่งกันและกัน สำหรับกลุ่มที่มีผลงานดีเด่น ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มจะเก็บผลงานเข้าแฟ้มสะสมงานของตนเองเพื่อเป็นความภูมิใจส่วนตัว

2. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

- 1) ผู้สอนที่เป็นแกนนำเสนอภาพข่าว หรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความตระหนักและความจำเป็นในการแก้ไขปัญหา
- 2) ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ผลดีผลเสียของการกระทำนั้น

ขั้นกิจกรรม

- 1) ให้ผู้เรียนระดมพลังสมองช่วยกันคิดวิเคราะห์ประเด็นปัญหา และหาแนวทาง แก้ไข หรือหาวิธีศึกษาหาความรู้ โดยวิธีการเขียนแผนที่ความคิด
- 2) ให้ผู้เรียนที่มีความถนัด มีความสนใจร่วมกันเข้ากลุ่ม แต่ละกลุ่มเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการอื่น ๆ ผู้เรียนศึกษาสภาพปัญหา กำหนดแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนการทำงานทำกิจกรรมร่วมกัน
- 3) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการการศึกษาค้นคว้า ให้ผู้สอนที่เป็นแกนนำพิจารณา และอนุมัติโครงการ
- 4) ผู้สอนแนะนำแหล่งศึกษาและวิทยาการเพิ่มเติม (จากกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้องซึ่งคณะผู้สอนวางแผนการทำงานร่วมกันไว้แล้ว) กำหนดระยะเวลาดำเนินงาน และระยะเวลานำเสนอโครงการ
- 5) ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติงานตามแผน ผู้สอนติดตามดูแล ให้คำแนะนำ และประเมินกระบวนการทำงาน กระบวนการศึกษาค้นคว้า กระบวนการกลุ่ม ระหว่างดำเนินงาน

ขั้นสรุป

- 1) ผู้เรียนสรุปผลการศึกษาค้นคว้า และเตรียมเสนอผลงานตามเวลาที่กำหนด รูปแบบการนำเสนอโดยการทดลอง การสาธิต การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร วิพิธทัศนา บทบาทสมมติ หรือทำรายงานเป็นรูปเล่ม ผู้สอนให้คำแนะนำการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ
- 2) ผู้เรียนเสนอผลงาน ผู้สอนช่วยสรุปหัวข้อหรือประเด็นที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจหรือไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เรียนรับฟังและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน
- 3) การพัฒนาผลงาน ผู้สอนประเมินผลสำเร็จของงานตามแบบประเมินตามสภาพจริง ช่วยสรุปความรู้ที่ผู้เรียนนำเสนอบางประเด็นที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่ชัดเจน เนื่องจากเวลาอันจำกัด แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาเพิ่มเติมได้ และให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

3. การวิเคราะห์ความสอดคล้องของทักษะ 3Rs กับ 7Cs กับการสอนแบบบูรณาการ

การบูรณาการทั้งภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สอนจะสามารถฝึกและพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยกระทำได้ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนนำเข้าสู่บทเรียนด้วยภาพ ภาพข่าว หรือสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วใช้การตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดแก้ปัญหา (C1 : Critical Thinking and Problem Solving)

ขั้นกิจกรรม

ในขั้นนี้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมได้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ที่เป็นคำตอบที่ผู้เรียนสงสัยใคร่รู้จากประเด็นคำถามของผู้สอนตั้งแต่ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้เรียนจะได้ร่วมมือกันทำงานเป็นทีม รู้จักการทำงานร่วมกัน และผลัดกันเป็นผู้นำทีม (C3 : Collaboration, Teamwork and Leadership) รู้จักการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (C6 : Computing and Media Literacy) ในการสืบค้นข้อมูลความรู้ ผู้เรียนจะต้องมีทักษะในการพูด ฟัง เขียน อ่าน ผ่านเทคโนโลยี (C5 : Communication, Information and Media Literacy) โดยใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนตัดสินใจเลือกรับข้อมูลข่าวสาร และเมื่อมีปัญหาก็รู้จักแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง (C1 : Critical Thinking and Problem Solving) มีการบูรณาการความรู้ข้อมูลจากวิชาต่าง ๆ ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ย่อมทำให้ผู้เรียนได้มองภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างไกล มีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (C4 : Cross-cultural Understanding) อีกทั้งการหลอมรวมประสบการณ์ระหว่างวิชาย่อมเป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญ และเป็นทักษะพื้นฐานของอาชีพของผู้เรียนในอนาคต (C7 : Career and Learning Self-reliance) เพื่อเป็นทักษะในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม และเมื่อผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลการเรียนรู้ที่ตนสนใจแล้ว ก็มีการเตรียมนำเสนอข้อมูลต่อกลุ่มหรือต่อชั้นเรียน ซึ่งอาจนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลาย โดยใช้ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (C2 : Creativity and Innovation) ตลอดเวลาที่ทำกิจกรรมกันนั้น ผู้เรียนย่อมเกิดทักษะสำคัญ ทั้งการอ่าน (R1 : Reading) การเขียน (R2 : (W)riting) และการคิดคำนวณ (R3 : (A)Rithmetic)

ขั้นสรุป

ผู้เรียนย่อมได้ทักษะสำคัญและนำมาใช้ในการสรุปและนำเสนอผลงาน หลอมรวมทักษะที่ได้รับทั้ง 3Rs และ 7Cs

4. ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยการสอนแบบบูรณาการ

4.1 ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ เรื่อง ภัยธรรมชาติ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกสาเหตุของภัยธรรมชาติชนิดต่าง ๆ และวิธีป้องกันภัยได้
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้
3. วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากภัยธรรมชาติได้
4. ลำดับเหตุการณ์การเกิดภัยธรรมชาติของไทยจากอดีตถึงปัจจุบันได้
5. อธิบายการพึ่งพาอาศัยภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจได้
6. เสนอแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีได้ เกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติได้
7. วิเคราะห์คุณค่าของการปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทำความดีได้

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

1. ครูนำภาพเหตุการณ์ที่เกิดจากภัยธรรมชาติประเภทต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนดู เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง วาตภัย ไฟป่า แผ่นดินถล่ม แผ่นดินไหว สึนามิ แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันตอบคำถามต่อไปนี้

- ภาพเหตุการณ์นั้นเกิดจากภัยธรรมชาติประเภทใด มีความเสียหายอย่างไรบ้าง
- สาเหตุสำคัญของภัยธรรมชาติดังกล่าวเกิดจากอะไร

2. ครูอธิบายเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการระงับภัยที่เกิดจากธรรมชาติ

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม

1. ผู้เรียนรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจ กลุ่มละ 5-7 คน ร่วมมือกันศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสารสนเทศ ตามหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

- ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
- ภูมิลักษณะที่มีต่อภูมิสังคมของประเทศ

2. สมาชิกในแต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ได้สืบค้น มาอภิปรายแลกเปลี่ยนกันแล้วช่วยกันสรุปประเด็นความรู้ที่สำคัญลงในแผนผังมโนทัศน์

3. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูตรวจสอบความถูกต้องแล้ว
เสนอแนะเพิ่มเติม

4. ครูให้สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันหาภาพเหตุการณ์ภัยธรรมชาติ ที่พบเสมอ
ในสังคมไทย มาอภิปรายร่วมกันในหัวข้อต่อไปนี้

- ชื่อภัยธรรมชาติ
- ลำดับเหตุการณ์ที่เคยเกิดภัยธรรมชาติดังกล่าวในประเทศไทยในอดีต

จนถึงปัจจุบัน

- ผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่มีต่อประเทศไทยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
- การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้ประสบภัยในด้านเศรษฐกิจและสังคม และการพึ่งพา

อาศัยกัน

- แนวทางป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ

5. ตัวแทนกลุ่มร่วมกันสรุปประเด็นการอภิปรายนำเสนอผลงานตามหัวข้อที่กำหนด
สมาชิกกลุ่มผู้ฟังร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ครูตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป

สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุป เรื่อง ภัยพิบัติธรรมชาติ เป็นแผนผังมโนทัศน์
ส่งครูผู้สอนตามกำหนดเวลา ครูคัดเลือกผลงานที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ ตัดป้ายนิเทศ

4.2 ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้
: เรื่อง พลเมืองดี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ เป็นแกน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. วิเคราะห์การกระทำของการเป็นพลเมืองดีได้
2. วิเคราะห์ผลของการกระทำของพลเมืองดีได้
3. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยได้
4. บรรยายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการปฏิบัติตนตามสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ได้
5. บอกคำศัพท์ และแต่งประโยคสั้น ๆ เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ได้
6. เขียนแผนภูมิแท่งและแผนภูมิวงกลมเปรียบเทียบจำนวนคนในการใช้สิทธิเลือกตั้งได้
7. วาดภาพประกอบคำบรรยายเกี่ยวกับการใช้สิทธิ หน้าที่และเสรีภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
8. แต่งเพลงที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
9. วิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคที่ดีและปฏิบัติได้
10. เสนอแนวทางการประกอบอาชีพสุจริตตามหน้าที่ของพลเมืองดีได้
11. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการเรียนรู้

สังคมศึกษา

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

1. ครูเสนอข่าว/ภาพข่าว/คลิปวิดีโอ จากสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำที่แสดงถึงการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ เช่น

• การชุมนุมบริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัด เรียกร้องให้ขึ้นราคาผลผลิตทางการเกษตร

• แม่ค้า พ่อค้า วางสินค้า และขายของบนทางเท้า

• นักเรียนกลุ่มหนึ่งเรียกร้องสิทธิในการไว้ทรงผมยาว

• ประชาชนและนักเรียนร่วมกันเดินขบวนไปตามถนนเชิญชวนให้ผู้ที่มิสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิของตน

2. ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์การกระทำดังกล่าวในประเด็นต่อไปนี้

• การกระทำใดเหมาะสม อธิบายเหตุผล

• การกระทำใดไม่เหมาะสม อธิบายเหตุผล

• การกระทำดังกล่าวมีผลดีอย่างไร มีผลเสียอย่างไร อธิบายเหตุผล

3. ครูอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนชาวไทย ซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนรวมกลุ่มตามความสมัครใจ กลุ่มละ 5-7 คน ร่วมกันแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ในหัวข้อต่อไปนี้

• การใช้สิทธิและหน้าที่

• การใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ

• การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้ง

2. สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายผลงานที่แสวงหาความรู้มาในประเด็นสำคัญ แล้วหลอมรวมกันสรุปเป็นผลงานของกลุ่มและนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

3. สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันสืบค้นข้อมูลบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี เกี่ยวกับการใช้สิทธิและหน้าที่ การใช้เสรีภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้ง นำมาวิเคราะห์ถึงผลของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ แล้วเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

4. ครูมอบหมายให้ผู้เรียนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่แสดงถึงการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพลเมืองดี กลุ่มละ 1 กิจกรรม โดยนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น มาบูรณาการในการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

ภาษาไทย

1. ครูทบทวนความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับการแต่งประโยค และวิธีการเขียนความเรียง และอธิบายความรู้เพิ่มเติม
2. ให้ผู้เรียนเขียนเรียงความ/นิทานเรื่องสั้น/บทละคร เกี่ยวกับเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชาวไทย โดยนำความรู้จากการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ มาเป็นข้อมูลพื้นฐาน
3. ผู้เรียนนำเสนอผลงาน ครูตรวจสอบความถูกต้องและคัดเลือกผลงานที่มีคุณภาพดี ตามเกณฑ์ นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
4. ผู้เรียนร่วมกันเขียนบันทึก/รายงานผลของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี และวิเคราะห์ผลของการปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลงานที่ครูสังคมศึกษามอบหมาย ผ่านการตรวจและรับข้อเสนอแนะจากครูภาษาไทย

ภาษาต่างประเทศ

1. ครูนำภาพการปฏิบัติตนของชาวไทยตามสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ มาให้ผู้เรียนดู แล้วช่วยกันบรรยายเป็นประโยค Example :
 - All Thai should aware to save the environment in nowadays.
2. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอ่านบทความเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนชาวไทย โดยช่วยกันหาคำศัพท์สำคัญ แล้วสรุปเนื้อเรื่องในประเด็นสำคัญ
3. สมาชิกแต่ละกลุ่มช่วยกันทำแบบฝึกทักษะ เรื่อง Civic duty of Thai people แล้วให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูตรวจสอบความถูกต้อง
4. สมาชิกในกลุ่มช่วยกันเขียนคำมั่นสัญญาว่า "I will be a good citizen of the country" ส่งครูผู้สอน ความยาว 5-8 บรรทัด
5. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปวิธีการแต่งประโยคบอกเล่าให้ถูกต้องตามหลัก การเขียน

คณิตศาสตร์

1. ครูให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สิทธิและหน้าที่ของบุคคล ในเรื่องต่อไปนี้ตามความเหมาะสม
 - การเลือกตั้งประธานสีของโรงเรียน
 - การเลือกตั้งประธานนักเรียน
 - การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น
 - การเลือกตั้งระดับประเทศ
2. ครูอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับการหาอัตราส่วนและคำร้อยละ
3. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันคำนวณการใช้สิทธิระหว่างชาย-หญิง และร้อยละของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งประธานนักเรียน

4. ครูมอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันเขียนแผนภูมิแท่ง หรือแผนภูมิวงกลม เปรียบเทียบจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งท้องถิ่นที่ผู้เรียนมีภูมิลำเนา ส่งครูผู้สอน
5. ครูคัดเลือกผลงานที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ดัดป้ายนิเทศ

ทัศนศิลป์ (ศิลปะ)

1. ครูนำภาพวาดเกี่ยวกับการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชาวไทยในด้านต่าง ๆ ที่สมควรยกย่องมาให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ลักษณะเด่นของภาพ ครูตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการ/หลักการวาดภาพและระบายสี
2. ผู้เรียนแต่ละคนวาดภาพความประทับใจในการกระทำของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมแสดงถึงการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทยส่งครูผู้สอน
3. ครูคัดเลือกผลงานของผู้เรียนที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ให้นำเสนอหน้าชั้นเรียนโดยบรรยายประกอบภาพ ต่อจากนั้นนำผลงานดัดป้ายนิเทศ

ดนตรีและนาฏศิลป์

1. ครูให้ผู้เรียนร้องเพลงเกี่ยวกับการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชาวไทย แล้วร่วมกันวิเคราะห์สาระสำคัญของบทเพลง และข้อคิดสำคัญที่ได้จากบทเพลง
2. ครูอธิบายวิธีการ/หลักการแต่งเพลง แล้วให้สมาชิกแต่ละกลุ่มลองฝึกการแต่งเพลงง่าย ๆ ที่มีสาระเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ
3. สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนโดยมีจินตลีลาประกอบเพลง สมาชิกผู้ชมผลัดกันแสดงความชื่นชม ครูตรวจสอบความถูกต้องและให้คำแนะนำ

สุขศึกษา

1. ครูให้ผู้เรียนดูภาพเด็กไทยที่มีรูปร่างอ้วน ผอม และได้สัดส่วน แล้วให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้
 - ทำไมเด็กในภาพนี้จึงมีรูปร่างแตกต่างกัน อธิบายเหตุผล
 - บุคคลในภาพใดมีรูปร่างได้สัดส่วน อธิบายเหตุผล
 - ถ้าประชากรไทยมีรูปร่างที่อ้วนมากหรือผอมมากเกินไป จะส่งผลอย่างไร อธิบายเหตุผล
2. สมาชิกแต่ละคนตรวจสอบพฤติกรรมการกินอาหารของตนในแต่ละวันว่ามีคุณค่าทางอาหารตามหลักโภชนาการหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาตนอย่างไร ต่อจากนั้นผลัดกันเล่าพฤติกรรมการกินอาหารของตนให้เพื่อนฟัง
3. สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนพัฒนาพฤติกรรมบริโภค สมาชิกแต่ละคนนำไปปฏิบัติและบันทึกผลการปฏิบัติส่งครูตามกำหนดเวลา 1-2 เดือน ตามความเหมาะสม

4. ผู้เรียนทุกคนส่งแบบบันทึกพฤติกรรมกรรมการบริโภคส่งครูตามกำหนดเวลา ครูตรวจสอบและติดตามการปฏิบัติตนของผู้เรียนทุกคน

5. ผู้เรียนและครูร่วมกันสรุปว่า บทบาทหน้าที่ของคนไทยที่ต้องปฏิบัติตามพฤติกรรมผู้บริโภค จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

ภาระงานและอาชีพ

1. ครูมอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละคนไปสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ที่มีความก้าวหน้าหรือประสบความสำเร็จในอาชีพที่ผู้เรียนสนใจมาคนละ 1 อาชีพ โดยมีประเด็นคำถามที่ไปสัมภาษณ์ ดังนี้

- ท่านประกอบอาชีพอะไร
- ท่านมีแนวทางการดำเนินงานอย่างไร
- สิ่งที่ท่านมีความภาคภูมิใจในอาชีพหรือประสบความสำเร็จในอาชีพคืออะไร
- ท่านได้ปฏิบัติตามสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ เกี่ยวกับอาชีพของท่านอย่างไร

2. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มผลัดกันเล่าสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้เพื่อนสมาชิกในกลุ่มฟัง ร่วมกันสรุปเป็นประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

3. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันสำรวจการประกอบอาชีพสำคัญของชาวไทยตามความสนใจมา 1 อาชีพ ในประเด็นต่อไปนี้

- ความสำคัญของอาชีพ
- วิธีการดำเนินการ/การประกอบอาชีพ
- ผลของการประกอบอาชีพ
- แนวทางปรับปรุงแก้ไข

4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม และให้คำแนะนำเพิ่มเติม

วิทยาศาสตร์

1. ครูนำข่าวเกี่ยวกับการเผาป่า ตัดไม้ทำลายป่า มาให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำดังกล่าว

2. ครูให้ผู้เรียนร่วมกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในหัวข้อต่อไปนี้

- ประเภททรัพยากรธรรมชาติ
- ความสำคัญ
- วิธีการอนุรักษ์

3. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนในรูปแบบที่หลากหลาย แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์

4. ครูมอบให้ผู้เรียนร่วมกันทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามความสนใจ เป็นการแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีในด้านการร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างโครงการ เช่น โครงการปลูกป่าและรักษาพันธุ์ไม้ โครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปลูกต้นไม้ใกล้บ้าน

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป

ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปแนวทางสำคัญในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีร่วมกัน และคัดเลือกผลงานที่สอดคล้องกับการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพมาจัดนิทรรศการ เนื่องในโอกาสวันสำคัญของโรงเรียน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว สรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการแต่ละแบบเป็นการสอนเฉพาะของผู้สอนที่จะวางแผนและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่ตนเองสนใจ แต่ในการสอนบูรณาการแบบเชื่อมโยงข้ามวิชา ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้วางแผน การเรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจของตนเอง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีผู้สอนร่วมคณะด้วยหลายวิชา การที่ผู้สอนหลายวิชาต้องร่วมกันคิดวางแผนการสอนร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และการที่จะให้ผู้สอนบางคนมีวิสัยทัศน์ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มองเห็นการณ์ไกลเหมือน ๆ กันย่อมเป็นเรื่องยาก ผู้สอนจะต้องศึกษาแนวทางการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการศึกษาค้นคว้า รักการเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนใฝ่รู้ตลอดชีวิต และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ 3Rs & 7Cs ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มความสำเร็จให้กับผู้เรียน

1.13 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ

งานวิจัยภายในประเทศ

พินดา วราสุนันท์ (2547 : 120) ได้ศึกษาการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษา พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ปัจจัยด้านผู้สอน ได้แก่ ความสามารถในการสอนของผู้สอน คุณลักษณะของผู้สอน และทัศนคติต่อรูปแบบการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมของผู้สอน แสดงว่าปัจจัยด้านผู้สอน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษา กล่าวคือ หากครูมีความพร้อม ได้แก่ มีความสามารถในการสอน มีคุณลักษณะที่ดีในการสอน และมีทัศนคติที่ดีต่อรูปแบบการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา จะส่งผลให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาสูงขึ้น

พระจันทร์ หมั่นบำรุง (2550 : 95-96, 134, 139-140) ที่ทำการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านใหม่สามัคคี อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้การยอมรับรูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายข้อพบว่ารูปแบบสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ และรูปแบบมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานทางด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายข้อพบว่าหลักการและเหตุผลมีความชัดเจน และวัตถุประสงค์ของคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบมีความชัดเจนเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง 3 ลำดับแรก ได้แก่ ครูช่วยให้นักเรียนรู้และเข้าใจมากขึ้น นักเรียนชอบเรียนเรื่องที่ครูสอน และนักเรียนชอบวิธีสอนของครู ตามลำดับ และเมื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยการเปรียบเทียบ 2 ปีการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนในภาพรวมสูงขึ้นทั้งสองช่วงชั้น

จุฬารัตน์ ต่อหิรัญพฤษ (2551 : 105-110) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้อง ห้องละ 45 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์แตกต่างกัน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเน้นการสอนยึดนักเรียนเป็นสำคัญ มีการใช้ใบงานเป็นตัวกำหนดสถานการณ์เพื่อช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แตกต่างกัน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์จะมีสถานการณ์ใหม่ให้นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ เราให้เกิดความสนใจในการตอบปัญหา และได้คิดอย่างมีเหตุผล ทำให้นักเรียนมีความสนุกสนานในการเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น เรียงลำดับความคิดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อนนำไปสู่การสรุปที่ถูกต้อง และสามารถนำประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ด้วยการขยายความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้นักเรียนมีประสิทธิภาพ และมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น

ปัญญา ทองนิล (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพ การสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของผู้เรียน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนบูรณาการแบบสอดแทรกเพื่อ เสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนสำหรับนักศึกษาครู ประกอบด้วย แนวคิดการ พัฒนารูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการ เรียนรู้ตามสภาพจริง หลักการของรูปแบบการพัฒนา เป็นหลักการที่ระบุถึงการพัฒนา สมรรถภาพการสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรก สมรรถภาพการสอนเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ มี องค์ประกอบที่ต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และอัตมโนทัศน์ กิจกรรมการพัฒนาต้อง หลากหลาย และการปฏิบัติการสอนจริงจะพัฒนาสมรรถภาพการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศรีสมร ครุยานนท์ (2554 : 94-95) ได้ศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของคุรุศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ของคุรุศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยรวมและรายด้านทุกด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก และการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการของคุรุศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำแนกเป็นรายด้าน โดย 1) ด้านหลักสูตร มีระดับการปฏิบัติการจัดกระบวนการ เรียนรู้แบบบูรณาการของคุรุศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยรวม และรายข้ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีสติปัญญาใน การแก้ปัญหาในชีวิตได้ เพื่อพัฒนาให้ได้ความรู้พื้นฐานสำหรับดำรงชีวิต และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการความรู้ควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดีงาม (2) วิธีการจัดการเรียนรู้แบบพบกลุ่ม คือ พบกลุ่มสัปดาห์ละ 3 ชม. มีการติดตามและ ช่วยเหลือผู้เรียน โดยเพื่อน ครูผู้สอน มีการให้ผู้เรียน ศึกษาค้นคว้า งานเดี่ยว งานกลุ่ม ทำโครงการงาน แบบบูรณาการ จัดกระบวนการกลุ่มที่สอดแทรกกระบวนการคิดเป็น ให้ฝึกคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีระดับการปฏิบัติการจัด กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการของคุรุศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน เขตกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล โดยรวมและรายเรื่องอยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) (2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบบูรณาการ (4) สื่อและแหล่งเรียนรู้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า คุรุศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีระดับการปฏิบัติการจัดกระบวนการ เรียนรู้แบบบูรณาการ 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ได้แก่ (1) กิจกรรม พัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) (2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิด การจำ การแก้ ปัญหาและการ พัฒนา และการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ 4) ด้านการ

วัดผลประเมินผล มีระดับการปฏิบัติการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยรวมและรายเรื่องอยู่ในระดับมาก

ปิยะมาศ อจหาญ (2554 : 111-120) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาฟิสิกส์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 45 คน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาฟิสิกส์แตกต่างกันเนื่องจากมีการนำความรู้ ในสาขาวิชาชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันให้มีเนื้อหาต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน พร้อมทั้งมีการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม พบว่ามีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีการสร้างสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมาให้นักเรียนฝึกการคิดวิเคราะห์ นักเรียนมีการเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์สิ่งที่เรียนกับสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว เป็นการช่วยให้เกิดความสนใจในการตอบปัญหาและคิดได้อย่างมีเหตุผล

ศารทูล อารีวรวิทย์กุล (2554: 122-124) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียนละ 45 คน โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เพราะมีการจัดการเรียนรู้ตามหลักการบูรณาการ เป็นการนำความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชาชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน ภายใต้การเข้าใจแก่นแท้และหลักการ พร้อมทั้งประยุกต์ทักษะการสื่อสารและคุณภาพชีวิตเข้ามาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้เกิดความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา แสวงหาความรู้เป็นองค์รวม และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ในขั้นตอนการจัดกิจกรรมมีการผสมผสานกลวิธีการสอนที่หลากหลาย มีการซักถาม การใช้สื่อประกอบการอภิปรายจากเหตุการณ์ปัจจุบัน การให้นักเรียนวางแผนในการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาความสามารถในการบูรณาการเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ รอบตัวนักเรียน นอกจากนี้ยังใช้สถานการณ์ในชีวิต เป็นตัวเชื่อมโยงให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น นักเรียนมีความกระตือรือร้น และสนุกสนานในการทำกิจกรรม จึงส่งผลให้นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

ธีรธัญญ์ ธารายุตกุล (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีวิกรม ด้วยกิจกรรมบูรณาการระหว่างทัศนศิลป์กับดนตรี อีปฮอป พบว่า ผู้เรียนชุดกิจกรรมบูรณาการระหว่างทัศนศิลป์กับดนตรีอีปฮอป มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจมากขึ้น ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสนุกสนาน ครื้นเครง มีการเดินพร้อมกับการวาดภาพจากการกระตุ้นของเสียงดนตรีฮิปฮอป ผ่อนคลาย ไม่เกร็ง เกิดสุนทรียะมีความเป็นตัวของตัวเองและมีความพึงพอใจที่จะทำรูปแบบผลงานของตนเอง

จารีพร ผลมูล (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการแบบ STEAM สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 : กรณีศึกษา ชุมชนวังตะกอก จังหวัดชุมพร พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 65) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) จิตสานึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และผ่านเกณฑ์ระดับดี (เฉลี่ย=3.51) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ผ่านเกณฑ์ระดับดี (เฉลี่ย=3.51) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) หน่วยการเรียนรู้บูรณาการแบบ STEAM มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.65/78.33 อยู่ในเกณฑ์ 82.5-77.5

งานวิจัยต่างประเทศ

เวสท์บรูค (Westbrook, 1998 : 84-90) ได้ศึกษาการบูรณาการหลักสูตรแบบข้ามวิชา (Cross-Disciplinary) ในเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพเรื่องความหนาแน่นและความชัน สำหรับนักเรียนเกรด 9 โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา พบว่า 1) จำนวนนักเรียน 53 % ของนักเรียนกลุ่มแรกซึ่งเรียนโดยการบูรณาการเนื้อหาระหว่างวิชาฟิสิกส์กับวิทยาศาสตร์กายภาพ และ 44 % ของนักเรียนกลุ่มที่สองซึ่งเรียนเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพที่สามารถสร้างแผนภูมิโมโนทัศน์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่น มวล และปริมาตรของแข็งและของเหลวได้ดีเยี่ยม 2) นักเรียนกลุ่มแรกซึ่งเรียนโดยการบูรณาการเนื้อหาวิชาฟิสิกส์กับวิทยาศาสตร์กายภาพ สามารถเขียนแผนภูมิโมโนทัศน์ได้สมบูรณ์ และชัดเจนกว่านักเรียนกลุ่มที่สอง ซึ่งเรียนเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ คือ แสดงถึงแนวความคิดที่สามารถจัดกลุ่มความรู้ได้ดีกว่าและสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์จากเนื้อหาของทั้งวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี และสรุปได้ว่าจากขอบข่ายในการสอนที่ผ่านมาและแผนภูมิโมโนทัศน์ที่สมบูรณ์ สามารถใช้ตรวจและอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่พยากรณ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงได้ด้วย

ดิกกินสันและยัง (Dickinson and Yong, 1998 : บทคัดย่อและบทสรุป) ได้ศึกษาการบูรณาการ (Integrated) สหวิทยาการ (Interdisciplinary) และการจัดการเรียนการสอนแบบยึดสาระเป็นแกน (Thematic Instruction) ไปใช้ในระดับประถมศึกษา พบว่า สามารถช่วยพัฒนาทั้งภาษาศาสตร์ เป้าหมายของวิทยาศาสตร์ และจุดประสงค์ที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานวิทยาศาสตร์ศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานภาษาอังกฤษแห่งชาติ คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของครูในการสอนภาษาซึ่งจะช่วยพัฒนาวิทยาศาสตร์พื้นฐานทั้งในเรื่องการอ่าน การเขียน และ

กิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากวิทยาศาสตร์เป็นการเตรียมประสบการณ์ให้กับนักเรียนในการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียน ในขณะที่ศิลปะทางภาษาเป็นเครื่องมือสำหรับการบันทึกและสื่อสารผลที่ได้จากการสืบเสาะหาความรู้

สเติ่นฮอสเซอร์ (Steinhauser, 2000 : 73-75 อ้างถึงใน สมควร ไขแก้ว, 2556 : 102) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ และสอนเป็นทีมโดยครู 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โดนาห์ และสจวร์ต (Donahue and Stuart, 2008 อ้างถึงใน ปัญญา ทองนิล, 2553 : 43) ได้ศึกษาพัฒนาการศึกษาคู่มือเพื่อการบูรณาการศิลปะในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เนื่องจากการกำหนดมาตรฐานการศึกษามุ่งเน้นการเรียนรู้ทางวิชาการ ศิลปะเป็นวิชาที่จัดเวลาสอนที่ให้ความสำคัญลดน้อยลง โดยเฉพาะการศึกษาของประเทศแคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อิสราเอล สาธารณรัฐเชค และอเมริกา มีการสอนเพื่อสอบ ตามหลักสูตรแกนกลางและมาตรฐานที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นการมุ่งเตรียมครูก่อนประจำการให้มีความรู้ความสามารถในการบูรณาการศิลปะในวิชาต่าง ๆ ได้ เริ่มต้นพัฒนานักศึกษาคู่มือก่อนประจำการ โดยการ 1) ทำการวิเคราะห์แผนการสอนของนักศึกษาคู่มือก่อนประจำการที่สอนสังคมศึกษาและภาษาอังกฤษ 2) จัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาคู่มือ ใช้การบูรณาการศิลปะ 3) เตรียมแผนการสอนแบบบูรณาการศิลปะแล้วนำไปสอนในโรงเรียน พบว่า นักศึกษาคู่มือก่อนประจำการสามารถบูรณาการศิลปะเข้าในการเรียนการสอนได้ เช่น การ์ตูนประวัติศาสตร์ การ์ตูนการเมือง การใช้คำถามเพื่อการวิเคราะห์ทางศิลปะ

มูเพนดุกิ (Mupanduki, 2009 : ออนไลน์) ได้ศึกษาผลสำเร็จของการบูรณาการหลักสูตรทางวิชาการของเคมีและคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนียใต้ สุ่มประชากร เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 68 คน รวมทั้งหมด 136 คน พบว่า การสอนโดยการบูรณาการระหว่างวิชาเคมีและคณิตศาสตร์ผ่านการปฏิบัติ (กลุ่มทดลอง) ประสบความสำเร็จในการสอนมากกว่าการสอนโดยใช้หลักทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

โมริยามา และคณะ (Moriyama and et.al., 2013 : 1-9) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบบูรณาการการเรียนรู้ผ่าน "แบบจำลอง" ในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของประเทศญี่ปุ่น พบว่า การออกแบบหน่วยการเรียนรู้กับกระบวนการแก้ปัญหา การใช้ความคิดเชิงระบบ และการประยุกต์ใช้ในโลกแห่งความจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถค้นหาและประเมินผลของการใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาทางเทคโนโลยี และใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ นำไปสู่การกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการว่า “พฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจัดขึ้นตามความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน โดยเชื่อมโยง สาระความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม ให้ผู้เรียนใช้ ทักษะต่าง ๆ ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ กระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ ความถนัด ประสบการณ์ ความสามารถและทักษะอย่างหลากหลาย สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปสร้างงาน แก้ปัญหา และใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการครั้งนี้ มีเนื้อหาการวัด ครอบคลุมพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1) การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล 2) การฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ 3) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น และเกิด การใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม 5) การจัดบรรยากาศ สื่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ 6) การจัดการ เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลใน ชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน 7) การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงและนำผลการ ประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียน โดยอาศัยแนวคิดจากทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับ การสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ ปรัชญาพิพัฒนนิยม (Progressivism) ที่ Dewey นำมาใช้ใน การศึกษา ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Bruner ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Rogers และ ทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์, 2543 : 28-55, 2549 : 34-70 ; นิรมล ศตวุฒิ, 2551 : 29-49 ; อรนุช ลิ้มตศิริ, 2553 : 27-44 ; สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2553 : 165-168 ; ทิสนา แคมมณี, 2557 : 26-90) ผนวกกับหลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการที่กำหนดในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยเฉพาะตั้งแต่มาตราที่ 22-30 และแบบวัดพฤติกรรมการสอน แบบบูรณาการที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนได้ปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 173-176)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ ที่นำไปสู่การกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรและเป็นประเด็นในการสร้างแบบวัด ได้ทำ การคัดเลือกตัวแปรที่มีผู้ศึกษาไว้หลายท่านโดยใช้เกณฑ์ในการสังเคราะห์ตัวแปรซึ่งทั่วไป กำหนดเกณฑ์ที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรนั้นอย่างน้อย 3 คน/กลุ่ม/แนวคิดขึ้นไป (พัชร จันทร์เพ็ง, 2553 : 30) จึงได้คัดเลือกมาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ดังตารางที่ 1 หน้า 74-75

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรพฤติกรรม
การสอนแบบบูรณาการ

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Dewey	1963	✓	✓	✓	✓	✓		✓	
Bruner	1963	✓	✓	✓		✓		✓	
Rogers	1969	✓	✓	✓		✓		✓	
Gardner	1983	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Travass and Revores	1990	✓		✓					
Beane	1991	✓							
Westbrook	1998		✓	✓					
Mupanduki	2009		✓	✓					
Moriyama and et.al.	2013		✓	✓					
ศักดิ์ศรี ปาณะกุล นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์	2543	✓	✓	✓		✓	✓		
สำลี รักสุทธี และคณะ	2544	✓		✓		✓	✓	✓	
สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ	2544	✓	✓	✓	✓	✓			
สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม	2544								✓
วิเศษ ชินวงศ์	2544								✓
สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	2545	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	2547	✓	✓	✓	✓	✓			
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	2547		✓	✓					
สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	2547		✓	✓					
ศักดิ์ศรี ปาณะกุล นิรมล ศตวุฒิ และระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์	2549	✓	✓	✓		✓	✓		
อลิศรา ชูชาติ	2549		✓		✓				
ปัทมา ยืนยาว	2549	✓		✓		✓	✓	✓	✓
นิรมล ศตวุฒิ	2551	✓	✓	✓		✓	✓		
จุพารัตน์ ต่อหิรัญพฤษ	2551	✓	✓	✓				✓	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร							
		1	2	3	4	5	6	7	8
สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์	2553	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
อรนุช ลิมตศิริ	2553	✓		✓					✓
ปัญญา ทองนิล	2553	✓		✓	✓				✓
ศรีสมร ครุยานนท์	2554	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
ปิยะมาศ อจหาญ	2554		✓	✓					
ศรทูล อารีวรวิทย์กุล	2554		✓	✓		✓		✓	
ทิตินา แหมมณี	2557	✓	✓	✓				✓	✓
ธีรธอังกูร ธนายุดกุล	2557					✓		✓	
นุสรรา สกลนุกรกิจ	2558	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
จารีพร ผลมูล	2558		✓		✓		✓		
รวม		21	24	27	10	17	11	13	10

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ตัวแปร 2 > การฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้

ตัวแปร 3 > การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกปฏิบัติ ให้คิดเป็น ทำเป็น และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวแปร 4 > การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม

ตัวแปร 5 > การจัดบรรยากาศ สื่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ตัวแปร 6 > การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการประสานความร่วมมือกับ ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน

ตัวแปร 7 > การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความสุข

ตัวแปร 8 > การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงและนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการ พัฒนาผู้เรียน

ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับ พฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ

2.1 การสนับสนุนการทำงานของครู

การสนับสนุนการทำงานของครู นับได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนการทำงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาบังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้มีการสนับสนุน การทำงาน ของครูในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านมาตรฐานวิชาชีพ สิทธิประโยชน์ของครู ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรและการลงทุนด้านต่าง ๆ ในชุมชน สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 6-38) ดังนี้

1. มาตรา 8 ข้อ 4 ให้มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์แก่กุลอื่นสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
3. มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา
4. มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา
5. มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

6. มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

7. มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะส่งเสริม สนับสนุนการทำงานของครู เพื่อให้ครูมีขวัญกำลังใจในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ ประกอบด้วย หลักการ 10 ประการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 32)

1. การเป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นการสนับสนุนส่งเสริมและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวางแผน กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษา ให้คำปรึกษาแนะนำและสร้างพลังความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับคุณลักษณะและพฤติกรรมในการทำงาน ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความคิดหรือความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ 2) เป็นผู้บริหารและผู้นำของโรงเรียน 3) มุ่งเน้นกิจกรรมด้านการเรียนการสอน และผลการปฏิบัติงานของครูในห้องเรียน

2. การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมทั้งครู บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานภายนอกและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. การเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านวิชาการ แหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการให้บริการด้านการจัดสภาพแวดล้อม การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. การประสานความสัมพันธ์ คือ การประสานความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารต้องมีการปฏิสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์อันดี

5. การส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากร โดยการส่งเสริมให้เข้ารับการอบรมประชุมสัมมนา และทัศนศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

6. การสร้างแรงจูงใจ โดยการที่ผู้บริหารแสดงทัศนคติในทางบวกกับผู้ร่วมงาน มีความยืดหยุ่นในการทำงาน สร้างความเชื่อมั่นและเข้าใจในความต้องการของฝ่ายต่าง ๆ ให้ความสำคัญในความพยายามของทีมงาน และสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ

7. การประเมินผล เป็นการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง และส่งเสริมการประเมินภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประเมินภายนอก มีการนำผลการประเมินผู้เรียนมากำหนดนโยบายของสถานศึกษาเพื่อให้การประเมินเป็นระบบและครบวงจร

8. การส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา คือ การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยในชั้นเรียน และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การสร้างกระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

9. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ คือ การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนให้ชุมชน และสาธารณชนทราบ ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน

10. การส่งเสริมเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยผู้บริหารจัดหา ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งให้สอดคล้องกับยุคสังคมแห่งการเรียนรู้

เช่นเดียวกันกับ เข้มทอง ศิริแสงเลิศ (2555 : 6, 51-52) กล่าวว่า บทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษามี 5 ประการ คือ เป็นผู้จัดระบบการจัดการเรียนรู้ เป็นผู้สนับสนุนระบบการจัดการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้นิเทศ และเป็นผู้กำกับติดตามประเมินผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทผู้จัดระบบการจัดการเรียนรู้ ในการบริหารจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีบทบาทในการจัดระบบการจัดการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1.1 กำหนดนโยบาย เป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.2 จัดโครงสร้างการจัดระบบการเรียนรู้ให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติ ด้วยการจัดหน่วยงานเพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้

1.3 จัดบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ตามความสามารถและความถนัด

1.4 กำหนดช่องทางในการติดต่อประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ

2. บทบาทผู้สนับสนุนการจัดระบบการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้การสนับสนุนระบบการจัดการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

2.1 จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2.2 พัฒนาผู้สอนให้มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การใช้สื่อและเทคโนโลยี การวัดประเมินผล การวิจัยในชั้นเรียน

2.3 พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ให้มีความสามารถและเชี่ยวชาญ ในสาขาวิชาชีพของตน

2.4 ส่งเสริมให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน

2.5 จัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

3. บทบาทผู้อำนวยการความสะอาด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ดังนี้

3.1 จัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3.2 จัดหาแหล่งเรียนรู้ แหล่งวิทยากรและปราชญ์ท้องถิ่นและชุมชน

3.3 จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเอื้อต่อการเรียนรู้

3.4 ประสานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกสถานศึกษา เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

4. บทบาทผู้นิเทศ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทเป็นผู้นิเทศการจัดการเรียน การสอนโดยการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ดำเนินการนิเทศและสร้างความตระหนักให้แก่ผู้สอน เพื่อปรับเปลี่ยน บทบาทผู้สอนมาเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ ผู้อำนวยการความสะอาดในการเรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้

4.2 วางแผนการนิเทศร่วมกับผู้สอน

4.3 จัดให้มีกิจกรรมนิเทศเพื่อพัฒนาผู้สอนตามความต้องการและความสมัครใจ

5. บทบาทผู้กำกับ ติดตาม ประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทเป็น ผู้กำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ

5.1 วางแผน กำกับ ติดตามประเมินผล และสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบ

5.2 กำหนดวัตถุประสงค์ ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์ ในการประเมินผล

5.3 ดำเนินการกำกับติดตาม และประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ทิกเคิล (Tickle, 1994 : 180) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนการทำงานของ ครูในโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. การจัดหาและการทำข้อมูลข่าวสารของโรงเรียน อุปกรณ์ วัสดุโรงเรียน ข้อเสนอแนะหลักสูตร ตารางสอน ปฏิทินปฏิบัติงาน หน้าที่ของครู เป็นต้น

2. การสนับสนุนการพัฒนาทีมงานโดยการประชุมเพื่อให้เข้าใจในบทบาทการรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ของทีมงาน การสร้างความสามัคคีของหมู่คณะ
3. การจัดเตรียมจัดหาทรัพยากร
4. การชักนำเพื่อให้เกิดความหวังในการพัฒนาตนเอง ทีมงาน
5. การเชื่อมโยงกับท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน
6. การสร้างความตระหนักว่าโรงเรียนเป็นชุมชน
7. การสร้างความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้
8. การดูแลคุณภาพการสอน เช่น วัตถุประสงค์ในการสอน การดำเนินการ ผลที่ได้จากการสอน การวางแผน การจัดการชั้นเรียน การปฏิบัติตามทักษะและการประเมิน

นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการทำงานของครู เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูได้ทำงานเป็นอย่างดีแล้วชุมชนก็มีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนการทำงานของครูด้วยเช่นกัน ดังที่ บอร์โค และคณะ (Borko et al., 2000 : 273-274) กล่าวว่า การสนับสนุนให้กำลังใจเป็นรายบุคคล เป็นกระบวนการที่ทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ครูอาชีพได้ โดยการใช้บรรยากาศที่เป็นกันเอง และทีมงานที่เกิดขึ้นภายในองค์กร และชุมชนร่วมกัน มีการปรึกษาหารือการทำงานจะทำให้ครูมีการพัฒนาตนเองขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับสคริเบเนอร์ (Scribner, 1999 : 238-239) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนให้ครูมีความสะดวกในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยให้ครูเกิดการพัฒนาในอาชีพ ทำให้มีคุณลักษณะที่ดีขึ้นได้ เพราะการที่จะทำให้ครูมีความเป็นครูอาชีพนั้น ต้องมีการสนับสนุนทรัพยากร อำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ และการที่ครูจะพัฒนาตนเองเข้าสู่ครูอาชีพได้ ต้องให้ครูได้ทำงานอย่างมีส่วนร่วม และโรงเรียนต้องให้การสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากรและโอกาส

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการทำงานของครู ดังนี้

รัสเซลและคณะ (Russell et al., 1987) พบว่า สภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานเป็นตัวทำนายความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชามีผลทำให้ครูมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานสอนเพิ่มขึ้น มีความพร้อม เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงตามไปด้วย

ชานน์ (Shann, 1998 : 67-73) ได้ศึกษาการสนับสนุนครูในโรงเรียนเขตเมือง พบว่าการสนับสนุนครูนั้นเรื่องเงินเดือนมิใช่ประเด็นสำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูอาชีพ สิ่งสำคัญคือทำให้โอกาสครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโรงเรียน โดยให้มีส่วนร่วมทั้งกับผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชนและเพื่อนครูด้วยกัน การสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างพอเพียงจะทำให้เกิดการเพิ่มอำนาจแก่ครูอย่างมาก และทำให้เกิดความพึงพอใจกับครูอาชีพอย่างสูงอีกด้วย

ทาทาร์ (Tatar, 1998 : 101-105) ได้ศึกษาความพึงพอใจในกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยทำการศึกษากับผู้ปกครอง พบว่า การที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของครูกับผู้ปกครอง โดยการเปิดโอกาสให้ครูและผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกันคิดในเรื่องการจัดการเรียนการสอน และผลที่ต้องการกับผู้เรียน เป็นการทำให้ครูมีขวัญกำลังใจในการทำงาน และมีความคิดในการรับใช้สังคมมากขึ้น นอกจากนี้พบว่า การที่พ่อ แม่ ผู้ปกครองของผู้เรียนได้เข้ามาในโรงเรียน จะมีส่วนร่วมในการดูแลผู้เรียนมากขึ้น รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ ทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการทำงาน พ่อแม่จะมีความพึงพอใจ ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจพัฒนาผู้เรียนได้ดีขึ้น

เบนบาซาท และลิม (Benbasat and Lim, 2000 : 167-183) ได้ศึกษาการสนับสนุนกลุ่มครูด้านเทคโนโลยีข่าวสาร และเครื่องมือในการรับเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร พบว่า การสนับสนุนครูทำให้ครูมีขวัญกำลังใจในการทำงาน การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บอร์โก และคณะ (Borko et al., 2000 : 273-274) ได้ศึกษาการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของครู โดยใช้แบบจำลอง 3 ประการ คือ การฝึกหัดการเรียนการสอน การประเมินโดยใช้แบบจำลองที่เน้นเป้าหมายที่ผู้เรียน และการปรับบทบาทของครูในการสอนโดยเน้นเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการสอนแทนการควบคุมผู้เรียน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ปัจจัยด้านสถานการณ์ ด้านบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ ส่วนการพัฒนาครูอาชีพ คือ การสนับสนุนด้านบุคคล การสนับสนุนด้านทรัพยากร และการสนับสนุนด้านเวลา

นฤพนธ์ วัลลภวิสุทธิ (2548 : ง) ได้ศึกษาการสนับสนุนพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า การสนับสนุนพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แนวทางในการสนับสนุนพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ได้แก่ การพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ โดยจัดอบรมให้ความรู้ ทั้งเชิงวิชาการ ปฏิบัติการ และมีการนิเทศ ติดตาม ตลอดจนประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ จัดสรรงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดแหล่งเรียนรู้ และผลิตสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอ

สุริยงค์ ขวนขยัน (บทคัดย่อ : 2548) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่เป็นสาเหตุโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นสาเหตุโดยตรงและทางอ้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคลของอาจารย์ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยด้านการบริหาร

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 102, 112, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย ประสพการณ์ในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน พบว่า ปัจจัยและพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้นการพัฒนาครู อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุนการทำงานของครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู เจตคติต่ออาชีพครู และประสพการณ์ในการสอนตามลำดับ

สุภักดิ์ ยมพุก (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารสถานศึกษา และการรับรู้การสนับสนุนการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 4 พบว่า 1) การบริหารสถานศึกษามีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน 2) การบริหารสถานศึกษามีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิผลการสอนของครู 3) การรับรู้การสนับสนุนการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิผลการสอนของครู

ประภารัตน์ ธิติศุภกุล (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยระดับครู การจัดการเรียนการสอนส่งผลทางบวกต่อการจัดการเรียน การสอนวิชาภาษาอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปัจจัยผู้บริหาร พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางบวกต่อผลการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้พฤติกรรมการนิเทศแบบไม่ชี้แนะส่งผลทางบวกต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการทำงานของครู สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “การสนับสนุนการทำงานของครู หมายถึง การให้ความช่วยเหลือส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลดีกับผู้เรียน โดยการสนับสนุนการทำงานของครูในด้านข้อมูลข่าวสารและเอกสารทางวิชาการของสถานศึกษา การสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาการเรียนรู้อ การสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยีการศึกษา ความสามัคคีของหมู่คณะ และความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดการสนับสนุนการทำงานของครูครั้งนี้ เป็นแบบวัดการสนับสนุนการทำงานของครู จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลข่าวสารและเอกสารทางวิชาการของสถานศึกษา 2) การสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ 3) การสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยีการศึกษา 4) ความสามัคคีของหมู่คณะ และ 5) ความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน โดยอาศัยแนวคิดของทิกเคิล (Tickle, 1994 : 180) เกี่ยวกับการสนับสนุนการทำงานของครูในโรงเรียน ประยุกต์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้มีการสนับสนุนการทำงานของครู ทั้งในด้านมาตรฐานวิชาชีพ สิทธิประโยชน์ของครู ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการศึกษา การลงทุน ในชุมชน สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และการสนับสนุนจากองค์กร และแบบวัดการสนับสนุนการทำงานของครูที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 177-178)

จากความสำคัญของการสนับสนุนการทำงานของครูและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การสนับสนุนการทำงานของครู น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อครูได้รับการสนับสนุนการทำงานเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมส่งผลให้ครูได้รับการพัฒนาอาชีพทำให้ครูมีพฤติกรรมการสอนที่ดีมีคุณภาพมากขึ้น

2.2 เจตคติต่ออาชีพครู

ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 52-54) กล่าวว่า เจตคติหรือทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกของคน คนเราจะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อประสาทของเราได้สัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั่นคือรับรู้สิ่งนั้นก่อน ถ้าจิตเราเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูง คือเกิดความสนใจ ความซาบซึ้งพอใจ และเจตคติติดตามมา การจะวัดสิ่งใดได้ถูกต้องจะต้องรู้ว่สิ่งนั้นหน้าตาเป็นอย่างไร เจตคติก็เหมือนกันก่อนจะวัดต้องนิยามให้ชัดเจน ฟิชบาย และแอ็ชเซน (Fishbien and Ajzen, 1975) เสนอแนะว่า แนวคิดการนิยามจะมีประโยชน์มากหรือเป็นฐานที่เพียงพอในการพัฒนากระบวนการวัดผล ไม่ต้องคำนึงถึงมโนภาพของความหมายทางทฤษฎี ได้เน้นนิยามเจตคติเป็นลักษณะความรู้สึกคงเส้นคงวา ความโน้มเอียง การเรียนรู้ได้เป็นสำคัญ การจะมีเจตคติต้องมี 2 อย่าง คือ “ความรู้สึก” ซึ่งเป็นความรู้สึกที่พร้อมจะแสดงการตอบสนองออกไปแต่ยังไม่ได้แสดงออก เป็นเพียงแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความโน้มเอียงจนเกิดความศรัทธาเราร้อนอยู่ในใจ และ “เป้าเจตคติ” เป็นเป้าทั้งหลายที่รับความรู้สึก เช่น สิ่งของ ประชาชน สถานที่ ความคิด สถาบัน สถานการณ์ อาชีพ ฯลฯ เป้าเจตคติอาจเป็นสิ่งเดียวหรือหลายสิ่ง เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมก็ได้ ความรู้สึกต่อเป้าเจตคติตัวใดตัวหนึ่งคุกรุ่นอยู่ในใจ จึงถือเป็นเจตคติ ออสแคมป์ (Oskamp, 1977) ได้สรุปนิยามเจตคติของผู้นิยามต่าง ๆ ได้ความว่า ส่วนมากนิยามเจตคติ เน้นการเตรียมพร้อม ความพร้อมในการกระทำ ความลำเอียงทางสภาพร่างกาย ความคงทน การเรียนรู้มาแล้ว และการประเมิน

สมบุรณ์ สุริยวงศ์, สมจิตรา เรืองศรี และเพ็ญศรี เศรษฐวงศ์ (2543 : 126) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นพฤติกรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงจากพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2547 : 229) กล่าวว่า เจตคติเป็นกิริยาท่าทีรวมของบุคคลที่เกิดจากความพร้อม หรือความโน้มเอียงของจิตใจซึ่งแสดงออกต่อสิ่งเร้า เช่น วัตถุ สิ่งของ และสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม โดยแสดงออกมาในทางสนับสนุน ซึ่งมีความรู้สึกเห็นดี เห็นชอบต่อสิ่งเร้านั้น หรือในทางต่อต้าน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่เห็นดีไม่เห็นชอบต่อสิ่งเร้านั้น ๆ

สมจิตรา เรืองศรี (2554 : 39) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก เป็นสภาพความพร้อมทางจิตใจ ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงออกมาในลักษณะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นพฤติกรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงจากพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก

เจตคติดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่าเป็นความรู้สึกเชื่อ ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนเกิดความพร้อมที่จะแสดงการกระทำออกมา ซึ่งอาจจะไปในทางดีหรือไม่ดีก็ได้ เจตคติดังนี้ไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่จะทำให้เกิดพฤติกรรม ดังนั้น เจตคติจึงเป็นคุณลักษณะของความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน ซัมเมอร์ (Summer, 1970) ได้สรุปนิยามเจตคติที่เห็นสอดคล้องกัน 4 ประการ คือ มีความโน้มเอียงที่จะตอบสนอง มีความคงทนตลอดเวลา มีความคงเส้นคงวา และมีทิศทาง

การเกิดเจตคติบางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเป็นลักษณะนิสัยชนิดหนึ่ง บางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเกิดจากผลประโยชน์ ถ้ามีผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางบวก แต่ถ้าไม่มีประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางลบ โดยมีความเชื่อตามทฤษฎีต่อไปนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 63-65)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

ข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีนี้คือ เจตคติสามารถเรียนรู้ได้เหมือนกับลักษณะอื่น ๆ ของคน คนแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อสร้างสมการการเรียนรู้ เขาเรียนรู้ความรู้สึกและค่านิยมต่าง ๆ ได้จากข้อเท็จจริง เช่น เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ว่าสุนัขเป็นสัตว์ที่ดีและเป็นเพื่อนได้ เขาเรียนรู้ว่าเขาชอบสุนัข ก็จะเรียนรู้ทั้งความรู้ความเข้าใจ และความรู้สึกของเจตคติ ซึ่งอาศัยกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้อันเกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการเกิดเจตคติได้ ในการแสวงหาความรู้ของแต่ละคน และการเกิดความรู้สึก อาจจะเกิดจากกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งเร้าปรากฏในเวลาเดียวกัน และสถานที่เดียวกัน เช่น ครูสอนวิชาประวัติศาสตร์อธิบายคำว่า นาซี ด้วยท่าทางเป็นปรปักษ์ เราจะสร้างความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคำว่านาซีกับความรู้สึกทางลบ แต่ถ้ากล่าวถึงความกล้าหาญของทหารไทยที่สร้างวีรกรรม ในการสู้ศึก ก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อทหารไทย ยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ เกิดเจตคติทางบวกขึ้น ในบางครั้ง

การเรียนรู้เกิดผ่านการเสริมแรง เช่น การเรียนคณิตศาสตร์สอบได้ A แล้วรู้สึกชอบและอยากจะเรียนมากขึ้นอีก การเกิดเจตคตินอกจากจะเกิดจากการเรียนรู้โดยวิธีเชื่อมสัมพันธ์และวิธีเสริมแรงแล้ว ยังเกิดจากกระบวนการเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นการเรียนรู้ชนิดหนึ่งจะต้องมีตัวแบบไว้ให้ คนธรรมดาชอบเลียนแบบคนอื่น ถ้าผู้นั้นเป็นคนแข็งแรงและมีความสำคัญ ตัวแบบที่สำคัญคือสถาบันครอบครัว เด็กจะเลียนแบบเจตคติของพ่อแม่ พ่อวัยรุ่นจะเลียนแบบเจตคติของกลุ่มเพื่อน นอกจากนั้นเขายังเรียนรู้ได้จากครู ความคิดจากหนังสือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การเสริมแรง และการเลียนแบบ เป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้เจตคติ ผลก็คือ ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นตัวทำให้เกิดเจตคติขึ้นมา จากการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ความเชื่อต่าง ๆ แล้วประเมินออกมาว่าอะไรมีความสำคัญทางบวกและอะไรเป็นทางลบ

2. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Incentive Theory)

ทฤษฎีนี้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดเจตคติว่า เป็นกระบวนการให้น้ำหนักจากคุณและโทษของสิ่งนั้น แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุด เชื่อว่าสิ่งที่เรารักหรือชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น อยู่ ๆ จะเกิดรักและชอบขึ้นมาเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เรารักหรือชอบจะต้องมีคุณประโยชน์ต่อเราแน่นอน อาจจะมีสิ่งไม่ดีอยู่บ้าง แต่เมื่อพิจารณาคุณและโทษแล้ว เห็นว่าน้ำหนักคุณประโยชน์สูงกว่า เราก็จะชอบสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งนั้นมีโทษหรือไร้ประโยชน์มากกว่าก็จะไม่ชอบสิ่งนั้น การพิจารณาตัดสินใจโดยกระบวนการแบบนี้ จึงทำให้เกิดเจตคติทางบวกหรือทางลบขึ้นได้ เช่น การสูบบุหรี่การดื่มเหล้า พฤติกรรมนี้มีทั้งคุณและโทษ ปัญหาคือ ใครจะพิจารณาเห็นคุณหรือโทษมากกว่ากัน แรงกระตุ้นทางไหนจะชนะก็เกิดเจตคติดีทางนั้น คนที่ได้รับความรู้ว่าบุหรี่ เหล้าเป็นสิ่งทำให้สุขภาพเสีย เงินทองสูญเปล่า มองเห็นโทษของ 2 สิ่งนี้ ก็จะเกิดเจตคติทางลบ เป็นต้น

องค์ประกอบของเจตคติตามแนวคิดของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland, 1960 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 59-60 ; สมจิตรา เรืองศรี, 2554 : 42) ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

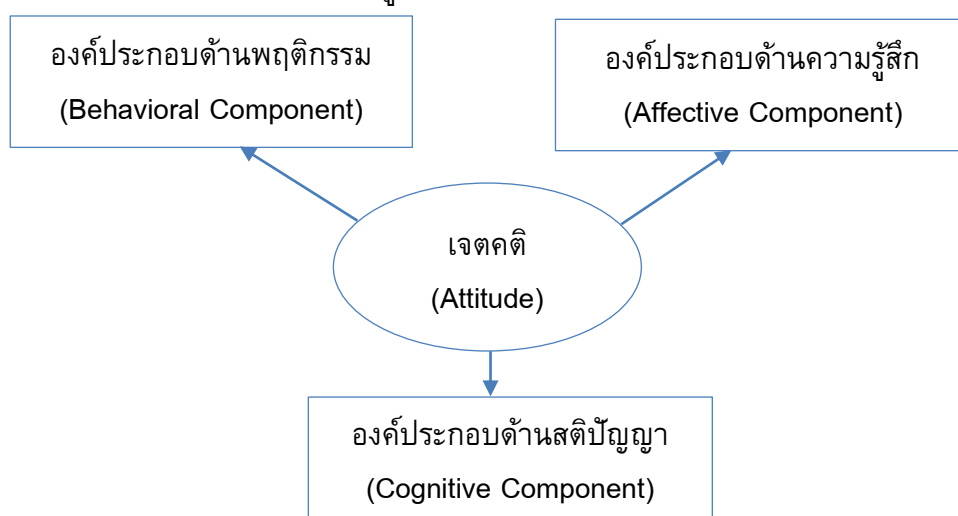
1. องค์ประกอบด้านความรู้ความคิด หรือสติปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วย ความรู้ ความคิด และความเชื่อที่ผู้นั้นมีต่อเป้าเจตคติ ถ้าหากว่ามีความรู้หรือเกิดความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างดียิ่งก็จะทำให้คนเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเกิด รับรู้สิ่งนั้นในทางไม่ดีหรือไม่เข้าใจก็จะทำให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น เช่น ถ้าครูสอนวิชาภาษาอังกฤษเข้าใจ ผู้เรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ แต่ถ้าเรียนแล้วไม่เข้าใจจะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาเรียนได้ หรือมีความเชื่อว่า “คนไทยมีน้ำใจงาม” ก็จะมีเจตคติที่ดีต่อคนไทย

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Component) เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ของคนใดคนหนึ่งที่มีต่อเป้าเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น พอใจหรือไม่พอใจ หลังจากรับรู้เป้าเจตคติแล้ว สามารถแสดงความรู้สึกโดยการประเมินสิ่งนั้นว่าดีหรือไม่ดี เช่น

ถ้าบรรยากาศการเรียนสนุกสนาน ไม่เครียด ครูมีความอบอุ่น เป็นกันเอง จะทำให้ ผู้เรียนชอบวิชาที่เรียน แต่ถ้าบรรยากาศเป็นไปในทางตรงกันข้าม อาจจะทำให้ผู้เรียนมีเจตคติไม่ดีต่อวิชาที่เรียนได้

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มของการจะกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม เจตคติเป็นพฤติกรรมซ่อนเร้น ในขั้นนี้เป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำอยู่ในใจต่อเป้าเจตคติเท่านั้นยังไม่แสดงออกจริง เช่น รับรู้ว่าการเรียนภาษาอังกฤษมีความเข้าใจ ครูจัดกิจกรรมสนุกสนาน ไม่เครียด พอถึงชั่วโมงเรียนภาษาอังกฤษ ผู้เรียนก็จะอยากเข้าเรียน แต่ถ้าในทางตรงกันข้ามรับรู้ว่าการเรียนภาษาอังกฤษเป็นวิชาที่ยาก เรียนแล้วไม่เข้าใจ บรรยากาศการเรียนเครียดมาก ครูดุ เรียนแล้วไม่สนุก พอถึงชั่วโมงเรียน ผู้เรียนอาจจะขาดเรียนหรือฝืนใจเข้าเรียน

เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะต้องประกอบไปด้วยทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เสมอไป ซึ่ง Feldman (2001 : 331 อ้างถึงใน โสธมา เครือเมฆ, 2549 : 9) ยังได้เสนอรูปแบบไตรมิติของเจตคติหรือที่เรียกว่า The ABC Tripartite Model ที่แสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสาม คือ สติปัญญา ความรู้สึก และพฤติกรรม ซึ่งสิริอร วิชาวุธ (2544 : 199) มีความคิดเห็นว่างค์ประกอบทั้งสามนี้ จะต้องมีความสอดคล้องปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบไตรมิติของเจตคติ (The ABC Tripartite Model)

(ที่มา : ดัดแปลงมาจาก Feldman, 2001 : 331)

การเป็นครูนั้น เป็นงานที่งดงามและทรงคุณค่า เพราะเป็นงานที่สร้างคน ครูจะเป็นผู้จุดประกายการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีชีวิตชีวา ได้รับความรู้อย่างเพียงพอกับการดำรงตนในสังคม ค้นพบตนเองตามศักยภาพ ความปลอดภัยจากภัยอันตราย และอบายมุขที่ไม่ควรเผชิญ เพื่อจะได้เตรียมตนให้พร้อมทั้งกำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังใจ เพื่อเติบโตเป็นกำลังที่สมบูรณ์พร้อมของสังคมสืบไป (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2545 : 3) สิ่งสำคัญประการหนึ่ง

คือ ต้องพัฒนาครูให้มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพ ควรศึกษาให้รู้ถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงความเชื่อและค่านิยมเดิม เพื่อรับค่านิยมที่สอดคล้องกับวิชาชีพของตน อันนำไปสู่เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ เจตคติมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล บุคคลที่ประกอบวิชาชีพครูและได้ชื่อว่าเป็นครูที่มีคุณภาพ จึงควรจะเป็นบุคคลที่มีเจตคติที่ดี มีความรัก และศรัทธาในการประกอบอาชีพครูด้วย ดังนั้น เจตคติต่อวิชาชีพครูจึงเป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอน ทั้งนี้เพราะการที่จะกระทำการหนึ่งสิ่งใดให้เป็นผลสำเร็จด้วยดีนั้น จะต้องมีความรู้ ทักษะ และศรัทธาต่อสิ่งนั้นเป็นอย่างดี ซึ่งศรัทธาในที่นี้หมายถึง ผลรวมของการประเมินความเชื่อที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น คือมีความรู้สึกชมชอบและผูกพันในสิ่งนั้น ๆ ความศรัทธามีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล บุคคลใดแม้จะมีความรู้ความสามารถปานใดแต่หากไม่มีเจตคติทางบวกต่อวิชาชีพครูของตนแล้ว ย่อมทำหน้าที่ในอาชีพได้ไม่ดีเท่าบุคคลที่มีเจตคติทางบวกต่อวิชาชีพครู (เกษม บุตรดี, 2548 : 65)

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542 : 47) กล่าวว่า เจตคติที่ดีต่ออาชีพครู ครูต้องมีศรัทธาต่องานครู สนใจที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมาจากศิษย์ เพื่อนครูด้วยกัน ผู้ปกครอง หรือผู้บริหารก็ตาม ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้ได้รับความสำเร็จอย่างดี นอกจากนี้ครูต้องตั้งใจพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วย

ชาญชัย อาจินสมมาตร (2547 : 20) กล่าวว่า ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบบางอย่างในฐานะสมาชิกของอาชีพ การสอนเป็นหน้าที่ของครูในการปรับปรุงตนเองโดยการชำระรักษามาตรฐานที่สูงบนความประพฤติส่วนตัวและทางวิชาชีพและโดยการเจริญงอกงามทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ครูที่รักงานของตนเองจริง ๆ มีความภูมิใจในอาชีพของตน

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 50) กล่าวว่า ครูที่มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพของตน ย่อมปฏิบัติหน้าที่ได้ดี มีความสุขในการสอน และมีความพึงพอใจในการเป็นครู ซึ่งพร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย

สมเกียรติ ทานอก (2552 : 9) กล่าวว่า เจตคติต่อวิชาชีพครูเป็นอารมณ์ความรู้สึกและแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต่อวิชาชีพครูที่อาจเป็นไปในทางที่ดี (Positive) ชัดแย้ง (Negative) หรือเป็นกลาง (Neutral) ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ครอบคลุมองค์ประกอบเจตคติต่อวิชาชีพครู

นอกจากหน้าที่ความรับผิดชอบทางวิชาชีพครูแล้ว เจตคติต่ออาชีพครูยังเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติทางวิชาชีพครู ซึ่งเป็นความรู้ของครูในเนื้อหาวิชาชีพที่จะสอน ความเข้าใจในหลักการทางจิตวิทยาและการศึกษา ความเข้าใจและความซาบซึ้งในอาชีพการสอน และคุณสมบัติส่วนตัวซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากบุคลิกภาพของครู ความสนใจ เจตคติ และความเชื่อ พฤติกรรมของครูในการทำงานกับเด็กและกับคนอื่น ๆ ดังนั้น ครูจึงควรมีความรู้ในวิชา/สาขาที่ตัวเองสอน มีความเข้าใจในตัวผู้สอน มีความเข้าใจในหลักการสอน และความเข้าใจและ

ประทับใจในอาชีพครู ทั้งนี้เพราะระดับความสำเร็จของครูขึ้นอยู่กับเจตคติของเขาต่องานที่เขาทำเป็นอย่างมาก ครูควรตระหนักถึงค่านิยมของความสัมพันธ์ของจรรยาบรรณทางวิชาชีพ และที่สำคัญยิ่ง ต้องเข้าใจถึงความสำคัญในอาชีพตนว่าเป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ต้องตระหนักถึงคุณค่าของการจัดระเบียบองค์การทางอาชีพของตนเองและต่อการศึกษาโดยทั่วไป

การประกอบอาชีพครูนั้น ผู้ประกอบอาชีพต้องมีคุณลักษณะด้านวิชาชีพหลายประการ ดังนั้นครูควรมีเจตคติที่ดีต่อคุณลักษณะนั้นด้วย จึงจะปฏิบัติงานอย่างมีความสุข มีความตั้งใจอย่างเต็มกำลังความสามารถ ที่จะทำงานให้ประสบผลดีต่อสังคมและประเทศชาติ เจตคติที่ดีต่ออาชีพครูสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ประกอบอาชีพครูต้องมีความเสียสละ มีเมตตากรุณา และมีความอดทนอดกลั้น ครูควรมีความภูมิใจในอาชีพของตน ไม่ควรคิดว่าต่ำต้อยหรือด้อยเกียรติในสังคม
2. ผู้ประกอบอาชีพครูควรเป็นผู้รอบรู้ทันสมัย ขยัน และมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง
3. ผู้ประกอบอาชีพครูต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้เรียน รักและเอ็นดู ให้อภัยและช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ
4. ผู้ประกอบอาชีพครูต้องมีความรู้สึกรักการสอน มีการเตรียมการสอนที่ดี มีเทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาอย่างกว้างขวางชัดเจน พร้อมทั้งมีการปรับปรุงการสอนอยู่เสมอ
5. ผู้ประกอบอาชีพครูต้องมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ ถ้าผู้ประกอบอาชีพมีความตั้งใจอย่างเต็มกำลังความสามารถย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพ (พื้นฐานวิชาชีพครู, 2558 : ออนไลน์)

เจตคติต่ออาชีพครูนั้นมีอิทธิพลต่อการทำงานของครู เนื่องจากเจตคติของครูเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าครูมีเจตคติต่ออาชีพครูที่ดีก็จะทำให้ครูสามารถทำงานบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่ออาชีพครู ดังนี้

ลาดีโป (Ladipo, 1985 : 2041 – A) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่ออาชีพครู ของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเมืองซิกาโก พบว่า สิ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติอย่างมากคือ ความพึงพอใจในการทำงาน ความกระตือรือร้น และความสำเร็จในชีวิต

นิริวัฒน์ อินทสิทธิ์ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับเจตคติต่อวิชาชีพครูของครูที่สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 พบว่า เจตคติต่อวิชาชีพครูของครูที่สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูผู้สอนมีเจตคติต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับดีมากมี 4 ด้าน คือ ด้านลักษณะการเป็นครู ด้านสถานภาพวิชาชีพครู ด้านกระบวนการเรียน

การสอน และด้านการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ส่วนครูผู้สอนที่มีเจตคติต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับดีมี 2 ด้าน คือ ด้านสถานภาพของครู และด้านความมั่นคงสิทธิและเสรีภาพ

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 102, 112, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย ประสพการณ์ในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน พบว่า ปัจจัยและพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้นการพัฒนาครู อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุนการทำงานของครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู เจตคติต่ออาชีพครู และประสพการณ์ในการสอนตามลำดับ

ณิชกร พยุงแสนกุล (2551: 110-111) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า 1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 7 ปัจจัย ได้แก่ เจตคติต่อวิชาชีพครู (X_{10}) ลักษณะมุ่งอนาคต (X_{11}) ภาวะความรับผิดชอบในครอบครัว (X_{12}) ลักษณะทางกายภาพในที่ทำงาน (X_{13}) สัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับผู้บังคับบัญชา (X_{14}) สัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับเพื่อนร่วมงาน (X_{15}) และสัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับนักเรียน (X_{16}) ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ปัจจัย ได้แก่ เพศ : หญิง (X_1) และอายุ (X_3) และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 7 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับนักเรียน (X_{16}) สัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับผู้บังคับบัญชา (X_{14}) เจตคติต่อวิชาชีพครู (X_{10}) ลักษณะมุ่งอนาคต (X_{11}) อายุ (X_3) อายุราชการ (X_7) และสัมพันธภาพระหว่างข้าราชการครูกับเพื่อนร่วมงาน (X_{15}) ซึ่งทั้ง 7 ปัจจัยนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอนได้ร้อยละ 48.8

นพดล แสนขวา (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโมเดลโครงสร้างเชิงเส้นความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า 1) คุณภาพการสอนของครูอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครู มี 7 ปัจจัย ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการสอน บุคลิกภาพของครู เจตคติต่อวิชาชีพครู เจตคติต่อวิชาที่สอน ความสามารถทางวิชาการ การใช้ สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศในห้องเรียน 2) โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครู มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพการสอนของครู คือ บุคลิกภาพของครู เจตคติต่อวิชาที่สอน ความสามารถทางวิชาการ การใช้ สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศในห้องเรียน ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพการสอนของครู คือ ประสิทธิภาพในการสอนและเจตคติต่อวิชาชีพครู

ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับเจตคติต่ออาชีพครู ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเจตคติต่ออาชีพครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2555 พบว่า โดยรวมนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มีเจตคติต่ออาชีพครูในระดับดีมาก นักศึกษาครูทั้ง 7 สาขาวิชาเอกมีเจตคติต่ออาชีพครูแตกต่างกัน ระดับเจตคติต่ออาชีพครูระหว่างวิชาเอกและชั้นปีมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับเจตคติต่ออาชีพครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มี 5 ปัจจัย เรียงตามลำดับดังนี้ กระแสความนิยมเรียนครู เกรตเฉลี่ยม.ปลาย ชื่อเสียงคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ความมั่นคงในอาชีพครู และอาชีพผู้ปกครอง

พัศนีย์ นันทา, ชุติ ปัญจะผลินกุล และเพ็ญภา สุขภิรมย์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของคณาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ พบว่า 1) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยด้านความเป็นผู้ใฝ่รู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เจตคติต่อวิชาชีพ และมนุษยสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ปัจจัยด้านความสามารถในการวิเคราะห์ เจตคติต่อวิชาชีพ และความเป็นผู้ใฝ่รู้สามารถร่วมกันพยากรณ์การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ร้อยละ 58.5

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่ออาชีพครูดังกล่าว สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “เจตคติต่ออาชีพครู หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อของครูที่มีต่อการประกอบอาชีพครูซึ่งแสดงออกได้ทั้งในเชิงบวกที่เป็นการแสดงออกถึงความพึงพอใจ ความภูมิใจ รักและศรัทธาในอาชีพครู และในเชิงลบที่เป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจ ไม่ชอบ ไม่รักในอาชีพครู ประกอบด้วยเจตคติต่ออาชีพครูในด้านความรู้ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเจตคติต่ออาชีพครูครั้งนี้ เป็นแบบวัดเจตคติต่ออาชีพครู จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความรู้ 2) ความรู้สึก และ 3) พฤติกรรม โดยอาศัยแนวคิดของ โรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland, 1960 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 59-60 ; สมจิตรา เรืองศรี, 2554 : 42) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของเจตคติ ประกอบด้วย 3 ประการ คือ ด้านความรู้ความคิดหรือสติปัญญา ด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ และด้านพฤติกรรม และแบบวัดเจตคติต่ออาชีพครูที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนปรับปรุงมาจาก แบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 179-180)

จากความสำคัญของเจตคติต่ออาชีพครูและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า เจตคติต่ออาชีพครู น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอน แบบบูรณาการ เนื่องจากครูที่มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพของตนก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่ ย่อมทำให้การปฏิบัติงานนั้นเป็นไปอย่างมีความสุขและมีความตั้งใจเต็มใจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดี และในทางตรงกันข้าม หากผู้ประกอบอาชีพครูมีเจตคติที่ไม่ดีต่ออาชีพครูเสียแล้ว ก็จะไม่พึงพอใจในงานที่ทำ เกิดความทุกข์กับการทำงาน ซึ่งยังผลให้การทำงานที่นั้นไม่ประสบผลสำเร็จ

2.3 การพัฒนาครู

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องนั้น ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคน ซึ่งจะต้องปรับตัวให้มีความรู้เท่าทันกระแสของความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข การศึกษานับว่ามีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีความรอบรู้และสามารถนำไปใช้ในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสันติสุข บุคคลผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาก็คือครู ครูที่มีคุณภาพจึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ “ครู คือ ผู้ที่กำหนดอนาคตของคนในชาติชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นคนมีความรู้ เป็นคนเก่ง คนเสียสละ ตั้งใจทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาด มีศักยภาพ และมีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้” (รุ่ง แก้วแดง, 2540 : 134) ดังนั้น ครูที่เก่ง ดี มีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จะเกิดขึ้นได้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาครูโดยกำหนดให้มีการพัฒนาครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 6-32) ดังนี้

1. มาตรา 8 ข้อ 4 ให้มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดย การกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากร ทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนา บุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

3. มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจ หน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการ ปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหาร สถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา

4. มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนา มาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงาน ของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง สถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับ คุณลักษณะของครูที่มีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพครู ครูสภา ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพครู ตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 ได้มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูไว้ 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานด้านการปฏิบัติงาน และมาตรฐาน ด้านทัศนคติ เพื่อให้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมกับอาชีพครู ซึ่งมาตรฐานวิชาชีพครูด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ และ ด้านการปฏิบัติงาน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2550 : 8-43) มีดังนี้

1. มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

1.1 มาตรฐานความรู้ มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภา รับรอง โดยมีความรู้ ดังต่อไปนี้

- 1.1.1 ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู
- 1.1.2 การพัฒนาหลักสูตร
- 1.1.3 การจัดการเรียนรู้
- 1.1.4 จิตวิทยาสำหรับครู
- 1.1.5 การวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.1.6 การบริหารจัดการในห้องเรียน
- 1.1.7 การวิจัยทางการศึกษา

1.1.8 นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา

1.1.9 ความเป็นครู

1.2 มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้

1.2.1 การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

1.2.2 การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

2. มาตรฐานการปฏิบัติงาน

2.1 มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

2.2 มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน

2.3 มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

2.4 มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติให้เกิดผลจริง

2.5 มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

2.6 มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน

2.7 มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ

2.8 มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

2.9 มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

2.10 มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

2.11 มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

2.12 มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์

จะเห็นได้ว่ามาตรฐานด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ และมาตรฐานการปฏิบัติงาน เป็นหัวใจของการเป็นครูวิชาชีพที่มีคุณภาพ เนื่องจากมาตรฐานดังกล่าวเป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาตนเอง การพัฒนาตนเองเป็นการเปิดรับความรู้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานแบบใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาตนเองให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

การเป็นครูต้องมีการฝึกฝน มีมาตรฐานของหลักสูตร มีการประเมินผล มีระยะเวลาและการกระทำที่เหมาะสม รู้เรื่องงานของครู และเข้าใจการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมของโรงเรียน และมีความรู้ความสามารถด้านหลักสูตรที่เหมาะสม โดยมีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมพื้นฐาน และความคิดรวบยอดที่เกิดจากการฝึกหัดเพื่อให้เกิดคุณลักษณะครูที่ดี (Scribner, 1999 : 240-241) ครูเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างเต็มเปี่ยมในสิ่งที่ตนเป็นวิชาชีพ ซึ่งเป็นผลจากการเรียน การฝึกหัดมาอย่างดี การพัฒนาครู คือการทำให้ครูมีความเข้าใจอย่าง

ชัดเจนและมีความสามารถมากขึ้นในกระบวนการที่ครูเข้าไปเกี่ยวข้อง เพื่อให้ครูสามารถ
อำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม (Calderhead and Shorrock, 1997 : 5)

ดาลิน (Dalin, 1993 : 149-150) กล่าวว่า การพัฒนาครู เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง
ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ครูมีพฤติกรรมการสอนตามเป้าหมายที่กำหนด การดำเนินการ
ในการพัฒนาครูเป็นยุทธศาสตร์สำคัญมากที่ทุกโรงเรียนต้องจัดกระทำ และถือว่าเป็นงาน
ประจำ

เบียร์เรนส์ (Beerens, 2000 : 20) กล่าวว่า การพัฒนาครู เป็นการให้ครูได้พัฒนา
ตนเอง พัฒนาทีมงาน พัฒนางานได้อย่างอิสระ การปฏิบัติตามแนวคิดนิยมของสังคมและการมี
จรรยาบรรณในการเอาใจใส่การทำงาน และในการปฏิบัติงานในโรงเรียน แรงจูงใจที่สำคัญที่สุด
สำหรับครู คือ การให้โอกาสครูได้พัฒนาตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ

สมาน รังสโยกฤษฎ์ (2541 : 83) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นการดำเนินการ
ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดี
ในการทำงาน อันจะเป็นผลให้ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นหรืออีกนัยหนึ่งการพัฒนาครู
เป็นกระบวนการที่จะสร้างเสริมความรู้และเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้
ทักษะอุปนิสัย ทัศนคติ วิธีการทำงานอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน

พนัส หันนาคินทร์ (2548 : 132) กล่าวว่า การพัฒนาครู เป็นการฝึกฝนและการให้
การศึกษา การฝึกฝนนั้นเน้นถึงกระบวนการที่จะเพิ่มความถนัด ทักษะ และความสามารถ
เฉพาะอย่างในการปฏิบัติงาน ส่วนการศึกษานั้นเราควรเล็งถึงความหมายที่เพิ่มเติมความรู้
ความเข้าใจ หรือเจตคติของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของงานได้ดีขึ้น
การพัฒนาครูจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องอย่างไม่มีวันจบสิ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนและปรับปรุง
คุณภาพผู้ปฏิบัติงานที่ปรารถนาจะได้รับความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานนั้น อันถือได้ว่าเป็น
ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องเอาใจใส่เรื่อง
การพัฒนาครูอย่างเต็มที่ด้วย

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 1) กล่าวว่า การพัฒนาครู เป็นการดำเนินงานที่พยายามจะ
สร้างเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอนและการทำงาน ตลอดจนมีเจตคติที่ดี
ในการทำงาน รวมถึงการมีบุคลิกภาพและคุณธรรมของความเป็นครูที่ดีด้วย

พรพิพัฒน์ ชื้อสัตย์ (2555 : 69) กล่าวว่า การพัฒนาครู เป็นการหาวิธีในการ
เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ แนวคิด ทักษะ บุคลิกภาพ วิสัยทัศน์ ความชำนาญ ที่สำคัญคือ
ประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อให้ครูได้มีโอกาสปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ความเจริญ
ก้าวหน้าทางวิทยาการ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหน่วยงานและศักยภาพของตัวครูเอง ให้เกิด
ความมั่นใจในการทำงาน ครูมีขวัญและกำลังใจ มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า การพัฒนาครู เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ตัวครูและหน่วยงาน นอกจากนี้การพัฒนาครูควรมุ่งเน้นที่จะพัฒนาทัศนคติของครูให้เป็นไปในทางที่ดี มีขวัญกำลังใจในการทำงาน มีความภาคภูมิใจในอาชีพ และมีความคิดที่จะปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537 : 20-22) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาครูสถานศึกษาโดยสรุป คือ

1. การปฐมนิเทศ เป็นการแนะนำครูที่เข้าปฏิบัติหน้าที่ใหม่ หรือครูเก่าที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ใหม่ ให้รู้จักงานที่ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี
2. การสอนงาน ช่วยให้ครูมีประสบการณ์ รู้จักวิธีปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง
3. การส่งไปศึกษาดูงาน เป็นการส่งครูไปดูงานในองค์กร หรือหน่วยงานอื่นเพื่อดูการปฏิบัติงานซักถามปัญหาด้วยตนเองอันก่อให้เกิดความรู้ในงานที่ตนต้องการศึกษา
4. การศึกษาต่อ เป็นการพัฒนาครูที่ดีวิธีหนึ่ง มีโอกาสไปศึกษาหาความรู้ทักษะที่เกี่ยวกับงานที่รับผิดชอบ และเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ศึกษาด้วยกัน
5. การมอบอำนาจให้รับผิดชอบสูงขึ้น เป็นการศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อสามารถตัดสินใจในการทำหน้าที่ที่รับผิดชอบได้
6. การสับเปลี่ยนโยกย้ายหน้าที่ ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้งานมากขึ้น ประสานความสัมพันธ์ ทำให้งานมีความต่อเนื่องที่ดี
7. การให้หน้าที่ผู้ช่วย เป็นการฝึกให้เรียนรู้งานในตำแหน่งที่สูงขึ้น ได้รับคำแนะนำจากหัวหน้า รู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง
8. การให้การรักษากร ผู้ทำหน้าที่รักษากรแทน ความรับผิดชอบและปฏิบัติงานทุกอย่างที่เป็นงานในตำแหน่งหน้าที่ของผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้น
9. การให้เข้าร่วมประชุมในโอกาสต่าง ๆ มีโอกาสฟังคำอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองกับผู้เข้าร่วมประชุม
10. การจัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงาน ทำให้ครูมีความรู้แนวคิดใหม่ ๆ ในการทำงานทราบถึงความเคลื่อนไหวในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานจะทันสมัยเสมอ
11. การฝึกงานระหว่างอบรม การศึกษาอบรมตามหลักสูตรต่าง ๆ มักมีการฝึกงานอยู่ด้วย ทำให้ครูได้เรียนรู้งาน ทำให้เกิดทักษะเบื้องต้นที่ดี งานที่ฝึกมักจะตรงกับงานที่ปฏิบัติ
12. การสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาครูจะได้รับความรู้ ได้แนวคิดใหม่ เจตคติและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากการจัดหรือการเข้าร่วมกิจกรรม
13. การฝึกอบรม เป็นกระบวนการพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงาน

สคริเบเนอร์ (Scribner, 1999 : 245) ได้เสนอสิ่งที่ครูต้องพัฒนา ดังนี้

1. ความรู้ในเนื้อหา
2. ทักษะความเป็นครู โดยเฉพาะทักษะด้านการสอนเพื่อเกิดผลต่อเด็กโดยตรง
3. การจัดการห้องเรียนที่ท้าทาย
4. การศึกษาช่องว่างในความรู้ของนักเรียน

เบียร์เรนส์ (Beerens, 2000 : 20-30) กล่าวถึงการพัฒนาครูว่า แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดสำหรับครู คือ การให้โอกาสครูได้พัฒนาตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ ดังนี้

1. การจัดสร้างองค์กรที่เป็นแบบครูอาชีพ
2. มีการสื่อสารแบบเพื่อนร่วมงาน
3. การให้โอกาสเข้าอบรมสัมมนา
4. การให้โอกาสในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เทคโนโลยี และมีการประเมินเพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
5. ส่งเสริมการทำวิจัยและติดตามผลอย่างใกล้ชิด
6. จัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
7. การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาครู เช่น ห้องพัก เอกสารค้นคว้า

บรรยากาศการมีส่วนร่วม

8. ให้ความเป็นธรรมในการตอบแทนรางวัลและลงโทษ
9. จัดเงินสวัสดิการเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการหาแนวทางการพัฒนาครู (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2546 : 42-43) สรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการในการพัฒนาของครูเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาครู
2. ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น โดยการส่งไปอบรม สัมมนา ดูงาน ศึกษาต่อ โดยหาวิธีการกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูสนใจต่อการพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. ส่งเสริมให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา
4. ให้มีการประชุม การกำหนดกลุ่มบุคคล เป้าหมายในการเป็นครู โดยส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาตามความต้องการ ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะวิชาชีพ และลักษณะของงานที่ปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความจำเป็นเร่งด่วน ที่จะต้องพัฒนา

5. จัดงบประมาณให้กับครู ไปพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือการให้กู้ยืมเงิน ไปอบรมต่อโดยไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อให้สร้างสรรค์ผลงานออกมาได้ รวมทั้งมีสิ่งจูงใจทาง เศรษฐกิจและการให้ขวัญกำลังใจของผู้บริหารทุกระดับ

6. ส่งเสริมให้ครู ทำการวิจัยในชั้นเรียน หรือการวิจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาหลักสูตร และผู้เรียน

7. จัดแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการ มีหนังสือ เอกสารทางวิชาการ ไว้สำหรับครู

8. สนับสนุนให้ครูใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

9. มีการประสานแผนพัฒนาครูอาจารย์กับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา

10. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้านสถานที่ และเวลา

11. มีการประสานงานที่ดี สื่อนโยบาย และวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี ในเรื่องที่จะพัฒนางานการเรียนการสอน โดยให้การยอมรับ ให้ขวัญ กำลังใจ รวมทั้งความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันจากบุคลากรในสถานศึกษา

12. ศึกษาวิธีการและรูปแบบการพัฒนาครูจากเอกสาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มี ประสบการณ์หรือหน่วยงานทางการศึกษา มาเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสม และเป็นประโยชน์

13. ประเมินผลโครงการพัฒนาครูตามแผนพัฒนา และนำมาปรับปรุงวางแผน เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาครู มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งการพัฒนาครูของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถของครู เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสนองความพึงพอใจใน การปฏิบัติงานของครูให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาตนเองของครูก็มีความสำคัญ การพัฒนา ตนเอง เป็นความพยายามของบุคคลในการหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้ตนเองมีความสามารถ ทำงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ดังนี้

ใจนวล พรหมมณี (2550: 95) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ของข้าราชการครู สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู คือ การพัฒนา ตนเอง ความผูกพันต่อองค์กร การรับรู้ความสามารถของตนเอง และแรงจูงใจในการทำงาน โดยส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิตยา กัณณิกาภรณ์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองตามจรรยาบรรณวิชาชีพของข้าราชการครู สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า 1) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรปัจจัย ได้แก่ การรับรู้ในความสามารถของตนเอง ความทะเยอทะยาน เจตคติต่ออาชีพครู และการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา กับการพัฒนาตนเองตามแนวจรรยาบรรณวิชาชีพครู ทั้ง 3 ด้าน มีค่าเท่ากับ 0.299 (Wilks's Lambda) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยดังกล่าวกับการพัฒนาตนเองตามแนวจรรยาบรรณวิชาชีพครูในแต่ละด้าน มีค่าเท่ากับ 0.651, 0.721 และ 0.764 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ค่าน้ำหนักความสำคัญของกลุ่มตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูในแต่ละด้าน พบว่า ตัวแปรการรับรู้ในความสามารถของตนเอง ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ในด้านวิชาชีพ ด้านวิสัยทัศน์และด้านบุคลิกภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตัวแปรความทะเยอทะยาน และตัวแปรการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ในด้านวิชาชีพ และด้านวิสัยทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรเจตคติต่ออาชีพครู ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง ตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ในด้านวิสัยทัศน์ และด้านบุคลิกภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วินัย แดงแก้ว (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาครูการศึกษาออกโรงเรียน ในการจัดการศึกษาเทียบเท่า เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า 1) ครูการศึกษาออกโรงเรียน มีระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาครูการศึกษาออกโรงเรียนในการจัดการศึกษาเทียบเท่าเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ (1) ด้านความก้าวหน้า ความมั่นคงในการทำงาน (2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (3) ด้านบุคลิกภาพ และ (4) ด้านวิชาการ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาครูการศึกษาออกโรงเรียนในการจัดการศึกษาเทียบเท่าเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำแนกตามตัวแปรต้น พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ของครูการศึกษาออกโรงเรียน ดังนี้ (1) ครูที่มีวุฒิการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ มีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาครูด้านคุณธรรมจริยธรรม แตกต่างจากครูที่มีวุฒิการศึกษาทางด้านศึกษาศาสตร์และวุฒิการศึกษาอื่น ๆ (2) ครูที่รับผิดชอบการสอน จำนวน 1 หมวดวิชา มีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาครูในด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านความก้าวหน้า ความมั่นคงในการทำงาน แตกต่างจากครูที่รับผิดชอบมากกว่า 1 หมวดวิชา (3) ครูที่เคยฝึกอบรมด้านครูการศึกษาออกโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาครู ด้านคุณธรรมจริยธรรม แตกต่างจากครูที่ไม่เคยฝึกอบรม (4) ครูที่ปฏิบัติงานในเขตจังหวัดที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาครู ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ แตกต่างกัน (5) ครูที่มีภูมิลำเนาไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่ปฏิบัติงาน มีความคิดเห็น

ต่อแนวทางการพัฒนาครูด้านวิชาการ ด้านความก้าวหน้า ความมั่นคงในการทำงาน แตกต่างจากครูที่มีภูมิสำเนาอยู่ในพื้นที่ที่ปฏิบัติงาน

เข็มเพชร ประดับศรี (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาครูของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 พบว่า 1) ด้านการพัฒนาครูของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการพัฒนาครูโดยกระบวนการปฏิบัติงาน ด้านการฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้านการพัฒนาครูโดยกระบวนการบริหาร และด้านการพัฒนาครูโดยตนเอง 2) ด้านการฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การฝึกอบรมครูเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การจัดแผนงานหรือโครงการการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาครู และการนำผลจากการฝึกอบรมไปใช้พัฒนาการเรียนรู้อและจัดกระบวนการเรียนการสอน ตามลำดับ 3) ด้านการศึกษาดูงานนอกสถานที่ โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูเข้ารับการฝึกอบรม ณ สถาบันฝึกอบรมหรือหน่วยงานต่าง ๆ การสนับสนุนให้ครูศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงาน และการสนับสนุนให้ครูศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่มีผลงานดีเด่น ตามลำดับ 4) ด้านการพัฒนาครูโดยกระบวนการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การให้ความรู้ ความเข้าใจงานในหน้าที่ก่อนให้ครูรับตำแหน่งใหม่ การประชุมชี้แจงการปฏิบัติงานแก่ครูเป็นระยะ ๆ และการให้คำปรึกษาหารือ เมื่อประสบปัญหาในการทำงานได้ตลอดเวลาตามลำดับ 5) ด้านการพัฒนาครูโดยตนเอง โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง การจัดให้มีการทำงานเป็นทีม ปลุกจิตสำนึกการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายเดียวกัน และการจัดให้มีการประเมินความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานเพื่อเลื่อนตำแหน่งวิทยฐานะ และเลื่อนเงินเดือน ตามลำดับ 6) ด้านการพัฒนาครูโดยกระบวนการบริหาร โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การให้ครูได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของสถานศึกษา และการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามลำดับ และ 7) เปรียบเทียบการพัฒนาครูของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง และขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรพิพัฒน์ ชื้อสตัย (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล ในเขตภูมิภาคตะวันตก พบว่า 1) ในภาพรวมของสภาพการปฏิบัติงานและความต้องการที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยปัญหา พบว่า ด้านการให้บริการเรียนรู้มีระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการสนับสนุน กิจกรรมสังคม วัฒนธรรมประเพณีด้านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านการวางแผนจัดการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานครู กศน. ตำบล ประกอบด้วย (1) ด้านการวางแผนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงาน และการประสานข้อมูลด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการจัดอบรมการวิเคราะห์หลักสูตร จัดอบรมวิทยาการและทักษะใหม่ ๆ (2) ด้านการให้บริการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดสื่อที่จำเป็น และการจัดอบรมการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (3) ด้านสนับสนุนกิจกรรมสังคม วัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ การบูรณาการกิจกรรม การศึกษาฐานภูมิปัญญา (4) ด้านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการจัดสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วีระพันธ์ มาทูล (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรเชิงสาเหตุส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่า มี 3 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านการเพิ่มศักยภาพครู ด้านความพึงพอใจในการทำงานของครู และด้านการสนับสนุนการทำงานของครู 2) รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูในมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ประกอบด้วยกิจกรรมในการพัฒนา จำนวน 14 กิจกรรม คือ (1) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (2) การศึกษาฐาน (3) การประชุมทบทวนความรู้นำเสนอผลการพัฒนางาน (4) การประเมินผล (5) การสรุปผล (6) การรู้จักตัวเอง (7) บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอน (8) บทบาทสมมติ “ครูและนักเรียน” (9) การประชุมชี้แจง (10) การวางแผน (11) การปฏิบัติตามแผน (12) วิธีการเสริมความรู้ (13) ประเมินผล และ (14) สรุปผล

พรทิพย์ เอี่ยมประเสริฐ (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า 1) สมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ครูปฐมวัย พบว่า ครูปฐมวัย มีสมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ครูปฐมวัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์หลักสูตรและผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ การวัดผล

ประเมินผลการเรียนรู้ และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ตามลำดับ 2) ปัจจัยการพัฒนาครู พบว่า การพัฒนาครูภายในสถานศึกษามีระดับการปฏิบัติในระดับมาก มีค่ามากที่สุด รองลงมา คือ การพัฒนาครูภายนอกสถานศึกษา ตามลำดับ 3) ปัจจัยองค์กร พบว่า ความสัมพันธ์ใน หน่วยงาน มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก มีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ ตามลำดับ 4) ปัจจัยการพัฒนาครูและปัจจัยองค์กรส่งผลต่อสมรรถนะในการจัดประสบการณ์ เรียนรู้ของครูปฐมวัย โดยร่วมกันพยากรณ์สมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครู ปฐมวัย ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีอำนาจการพยากรณ์ได้ร้อยละ 60.60 โดย ปัจจัยการพัฒนาครูมีอำนาจการพยากรณ์สูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยองค์กร ตามลำดับ

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู สรุปเป็นคำนิยามเชิง ปฏิบัติการได้ว่า “การพัฒนาครู หมายถึง การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการส่งเสริมให้ครูมีการ พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้โอกาสครูเข้ารับการประชุม อบรม สัมมนา การ ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะและเทคโนโลยี การส่งเสริมการพัฒนา กระบวนการเรียนการสอน การสร้างนวัตกรรม การทำวิจัยในชั้นเรียน การจัดทำโครงการ ส่งเสริมพัฒนาบุคลากร และการจัดสวัสดิการ เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาครู”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดการพัฒนาครูครั้งนี้ เป็นแบบวัดการพัฒนาครูจำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การให้โอกาสครูเข้ารับการประชุม อบรม สัมมนา 2) การส่งเสริมให้ครูพัฒนา ตนเองในด้านความรู้ ทักษะและเทคโนโลยี 3) การส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การสร้าง นวัตกรรม การทำวิจัยในชั้นเรียน 4) การจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรและ 5) การจัดสวัสดิการ เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาครู โดยอาศัยแนวคิดของวิน เชื้อโพธิ์หัก (2537 : 20-22) ; เบียร์เรนส์ (Beerens, 2000 : 20-30) ; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2546 : 42-43) เกี่ยวกับการพัฒนาครู ประยุกต์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้มีการพัฒนาครู ทั้งในด้านมาตรฐาน วิชาชีพ สิทธิประโยชน์ของครู ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการศึกษา การลงทุนด้านต่าง ๆ ใน ชุมชน สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และการสนับสนุนจากองค์กร และแบบวัดการพัฒนาครู ที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 181-183)

จากความสำคัญของการพัฒนาครูและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาครู น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ ด้วยเหตุที่ว่าจัดการศึกษา จะต้องยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูที่กำหนดให้มีการ พัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

2.4 คุณลักษณะด้านวิชาชีพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 81 บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติและพัฒนาวิชาชีพครู และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 มีเจตนารมณ์ที่จะให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งผู้ประกอบการวิชาชีพนี้จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ เป็นที่ยอมรับของสังคม อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็ก เยาวชนและประชาชนโดยรวมในอนาคต โดยกำหนดให้มืองค์กรวิชาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลและการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 30-32) ทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนการสอน บุคลิกภาพและความสามารถของครูผู้สอน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสามารถของครูผู้สอนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปทำนายหรือคาดหมายคุณภาพนักเรียนได้โดยตรง ครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถสูงย่อมมีความชำนาญในการจัดกิจกรรมและจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ที่ถาวรติดตัว ซึ่งนำไปสู่ผลการเรียนอย่างแท้จริง การเพิ่มพูนคุณภาพครูผู้สอนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (โกวิท ประวาลพุกษ์, 2541 : 58)

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงในสังคม เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์คุณลักษณะของวิชาชีพชั้นสูงดังที่กูเทก (Gutek, 1988 : 382-384) และวิจิตร ศรีสอาน (2535 : 823-824) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของวิชาชีพครูว่า เป็นวิชาชีพพิเศษที่สังคมยอมรับสาขาหนึ่งทั้งนี้พิจารณาจากเกณฑ์วิชาชีพครู ดังนี้

1. วิชาชีพครู เป็นวิชาชีพที่เป็นกิจกรรมที่ใช้วิถีทางแห่งปัญญาใช้วิชาความรู้เฉพาะด้านการสอน ก็เป็นกิจกรรมทางปัญญา เป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม ทักษะต่าง ๆ ไปสู่ผู้เรียน ครูต้องใช้ศาสตร์และศิลป์แห่งวิชาชีพ อันเป็นวิทยาการเฉพาะด้าน
2. การประกอบวิชาชีพครู เป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่สังคมที่เฉพาะเจาะจง การสอนเป็นการให้บริการแก่สังคม เพื่อพัฒนาสมาชิกใหม่ในสังคมให้ดำรงตนอยู่ได้ เป็นกิจกรรมสำคัญที่เป็นรากฐานของสังคม เป็นวิชาชีพหลักที่เป็นแหล่งกำเนิดของอาชีพต่าง ๆ ในสังคม
3. การประกอบวิชาชีพครูอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีทางวิทยาการของศาสตร์แต่ละสาขาที่ประยุกต์มาเป็นการปฏิบัติ การสอนเป็นการผสมผสานวิทยาการมากมายทั้งปรัชญา การศึกษา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา หลักการสอน การประเมินผลการศึกษา เป็นต้น

4. การเข้าสู่วงการวิชาชีพครู ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องเตรียมตัวในการศึกษา วิชาชีพจากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย เป็นระยะเวลาที่มากพอสมควร และใช้ระยะเวลาในการ ฝึกฝนอบรมในสถาบันผลิตครูไม่น้อยกว่า 4 ปี จึงจะสำเร็จการศึกษาออกไปทำการสอนได้

5. วิชาชีพแต่ละสาขาจะกำหนดมาตรฐานวิชาชีพขึ้นมีจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อ ควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติตน ตลอดจนมาตรฐานและคุณภาพในการประกอบ วิชาชีพของมวลสมาชิก

6. ผู้ประกอบวิชาชีพครู มีเอกสิทธิ์และเสรีภาพทางวิชาชีพ มีเอกสิทธิ์ในการตกลงใจ และตัดสินใจที่จะใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา มีเอกสิทธิ์ในการกำหนดวิธีสอน และออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดในหลักสูตร

7. สมาชิกแห่งวิชาชีพมีการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพ ที่เป็นอิสระในการควบคุม จรรยาบรรณ มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ และสามารถลงโทษสมาชิก ตลอดจนส่งเสริม ความก้าวหน้าของวิชาชีพ

สาโรช บัวศรี (2524 : 30-32) กล่าวถึงแนวคิดใหม่ของอาชีพครูว่า วิชาครูหรือ อาชีพครู เป็นวิชาชีพชั้นสูง (Professional) ที่ต้องมีการฝึกหัดเพื่อให้ครูมีคุณลักษณะที่ดี โดย ลักษณะต่าง ๆ จะเกิดจากคำถามว่า ครูควรรู้อะไรได้บ้าง แต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1. ครูควรรู้อะไรบ้าง ได้แก่

1.1 วิชาเพื่อความเสรี (Liberal Education) เป็นวิชาสามัญ

1.2 วิชาเพื่อไว้ใช้สอน (Teaching Fields) ที่เรียกว่า วิชาเอก และวิชาโท

1.3 วิชาชีพสำหรับครู (Professional Education) คือ วิชาการศึกษา ได้แก่

1.3.1 ศาสตร์ทางสาระัตถะ (Educational Foundations and Content)

1.3.2 การศึกษาศาสตร์ทางวิทยวิธี ได้แก่ วิธีการวิจัยทางการศึกษา การวัดผล การศึกษา การวางแผนการศึกษา เป็นต้น

2. ครูควรรู้อะไรบ้าง มีมาตรฐานกว้าง ๆ 5 ประการ คือ

2.1 เกี่ยวกับการสอน

2.2 เกี่ยวกับการอบรม การแนะแนว และการปกครองผู้เรียน

2.3 เกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

2.4 เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดี และความร่วมมือกับชุมชน

2.5 เกี่ยวกับการเป็นครูชั้นวิชาชีพ

พาร์คเคย์ และสแตนฟอร์ด (Parkay and Stanford, 1992 : 20-21) กล่าวถึงความรู้ และความสามารถของครูในกระบวนการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ความรู้และทักษะที่จำเป็น ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องตนเองและผู้เรียน

2. ความรู้เรื่องวิชาที่สอน
3. ความรู้เรื่องทฤษฎีการศึกษาและการวิจัย
4. ทักษะในการสอนและเทคนิคในการสอน
5. ทักษะในการปฏิสัมพันธ์

ความสามารถของครู ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. วิเคราะห์และเข้าใจในความสามารถของนักเรียน พื้นฐานทางวัฒนธรรม

ความสำเร็จ และความต้องการของผู้เรียน

2. ออกแบบการสอนตามความต้องการของผู้เรียน ให้มีความเหมาะสมทั้งในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ เนื้อเรื่อง

3. มีวิธีการเรียนการสอนที่อำนวยความสะดวก หรืออำนวยความสะดวก หรือบริการเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี

4. จัดการชั้นเรียนเพื่อให้เกิดการสนับสนุนผลการเรียนการสอนได้

5. อบรมผู้เรียนให้มีความประพฤติดี และสามารถสร้างสรรค์บรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน

6. จัดการสื่อสารในห้องเรียนให้เข้าใจ เป็นวิชาการ เกิดความรู้สึที่ดี

7. ประเมินผลการเรียนเพื่อให้เกิดผลดีกับผู้เรียน

สุรชาติ สังข์รุ่ง, (2537 : 53-54) ได้วิเคราะห์คุณลักษณะครูที่ดีเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านส่วนตัว คือ มีบุคลิกภาพดี กริยาจาสุภาพ แต่งกายสะอาด มีอารมณ์มั่นคง มองโลกในแง่ดี มีความกระตือรือร้น ความเป็นมิตรกับผู้เรียน ผู้บริหาร เพื่อนครู และผู้ปกครองได้ดี มีความสามารถปรับตัวเข้ากับผู้เรียน อดทนอดกลั้นต่องานที่มีความยากลำบาก เป็นคนกล้ามีความเป็นตัวของตัวเอง มีลักษณะเป็นผู้นำ มีเหตุผล ให้ความร่วมมือ มีสุขภาพดี รู้จักกาลเทศะ น่ารัก น่าเคารพ

2. คุณลักษณะด้านวิชาการ คือ มีสติปัญญาดี มีความรู้ในวิชาที่สอนดี มีความรู้ในวิชาสามัญ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ และหมั่นแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เป็นนิจ ชอบอ่านหนังสือ ทำงานอย่างเป็นระบบ

3. คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ คือ มีความรัก ความศรัทธาและความผูกพันต่อวิชาชีพ มีความรักความเมตตาผู้เรียน รับผิดชอบต่อผู้เรียน ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ มีความรับผิดชอบตั้งใจ มีความสุขกับการสอน มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอธิบายและตอบคำถามได้อย่างชัดเจน มีวัฒนธรรมและเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมชุมชน ชยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน รู้จักสำรวจและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีระเบียบวินัย เคารพกติกาสามารถทำงานอย่างเป็นอิสระ มีความยุติธรรมและปราศจากความลำเอียง

4. คุณลักษณะด้านสมรรถนะและประสิทธิภาพในการสอน คือ สอนดี สอนเข้าใจ แจ่มแจ้ง ใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน รู้จักปรับปรุงเทคนิคการสอน แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการเรียนการสอน บันทึกการสอน ใช้สื่อการเรียนการสอน และรู้จักดัดแปลงวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้มาเป็นสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ประเมินผลการเรียนตามวัตถุประสงค์และใช้ผลการประเมินในการปรับปรุงการเรียนการสอน มีความสามารถในการจัดชั้นเรียนและบรรยากาศของชั้นเรียน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้และความคิดเสมอ จัดทำแผนการสอน

แมกซ์อินเนอร์นีย์ และแมกซ์อินเนอร์นีย์ (McInerney and McInerney, 1998 : 9-16) กล่าวถึงทักษะสำคัญในการสอนที่มีประสิทธิผล สรุปได้ดังนี้

1. สามารถนำเสนอความรู้ได้อย่างเหมาะสม
2. มีทักษะในการจัดการที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม
3. สามารถใช้คำถามกับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. สามารถจัดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
5. มีการสอนเพื่อให้เกิดผลการเรียนอย่างแท้จริง
6. มีการใช้ยุทธศาสตร์การจูงใจที่เหมาะสม
7. มีการสังเกต และการประเมินการเรียนของผู้เรียน
8. มีวิธีการสื่อสารที่ดี เหมาะสม รู้สึกสนุกและอบอุ่น

จากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ควรเป็นดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 1-25)

1. มีความรู้ความเข้าใจว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 4)

2. มีความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานการศึกษา ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ และการประกันคุณภาพ (มาตรา 4)

3. มีความมุ่งมั่นในการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6)

4. มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝัง ให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีสิ่งต่อไปนี้ (มาตรา 7)

4.1 จิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.2 รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ

4.3 เคารพกฎหมาย มีความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.4 มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

4.5 รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ

4.6 ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

4.7 ส่งเสริมและมีส่วนร่วมด้านกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล

4.8 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

4.9 มีความสามารถในการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพึ่งตนเอง

4.10 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

5. เป็นผู้สามารถจัดการศึกษาโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) ยอมรับและสามารถจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมจากบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ในการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม (มาตรา 9)

6. มีความสามารถในการทำให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดตามความจำเป็น (มาตรา 9) (มาตรา 58)

7. มีความสามารถในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน (มาตรา 30) และสามารถพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8)

8. มีความรู้ความเข้าใจในการจัดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งผู้ด้อยโอกาส โดยให้มีโอกาสและคุณภาพทัดเทียมกัน (มาตรา 10)

9. มีความรู้ ความคิด และตระหนักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการศึกษา และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22)

10. มีความรู้ ความคิด และสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ทั้งความรู้ ความคิด คุณธรรม และบูรณาการ (มาตรา 23)

11. มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (มาตรา 24)

12. มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและสามารถประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่กันไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสม (มาตรา 26)

13. มีความสามารถในการจัดทำสาระหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (มาตรา 27) โดยให้หลากหลาย เหมาะสมกับวัย และศักยภาพ สาระหลักสูตรให้มีทั้งวิชาการ วิชาชีพ เพื่อมุ่งพัฒนาตนให้สมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และการรับผิดชอบต่อสังคม (มาตรา 28)

14. มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน (มาตรา 29)

15. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการประกันคุณภาพ ทั้งภายนอกและภายใน สามารถดำเนินการตามแนวทางการประกันคุณภาพ การตรวจสอบ การรายงาน การให้ข้อมูลในการตรวจสอบมีความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อสังคม (มาตรา 47-50)

16. สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพวิชาชีพครู และจรรยาบรรณวิชาชีพตามที่องค์กรวิชาชีพครู (มาตรา 53) และองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู (มาตรา 54) กำหนดได้

17. พึงพอใจในฐานะทางสังคม และวิชาชีพ (มาตรา 55)

18. มีความสามารถในการนำทรัพยากรบุคคลในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม (มาตรา 57)

19. มีความสามารถใช้ ผลผลิต การพัฒนา การดูแลรักษา สื่อเทคโนโลยีการศึกษา (มาตรา 65)

20. สามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 66)

สรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเพื่อร่วมมือกันในการจัดการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ดังนี้

ไวท์ (White, 1989 : 2537-A อ้างถึงใน ศรีสมร ครุยานนท์, 2554 : 52) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานและคุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นกับการสอนในสหรัฐอเมริกา พบว่าคุณลักษณะมาตรฐานของครูมี 5 ลักษณะ คือ มีความมั่นใจ มีความรู้ดี มีประสิทธิภาพและมีทักษะการทำงาน มีทัศนคติที่ดี และมีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2547 : 4-5) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน และผู้เรียนเกี่ยวกับสมรรถภาพและคุณลักษณะของครูผู้สอนโรงเรียนเอกชน และโรงเรียนรัฐบาล (ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) พบว่า ครูโรงเรียนเอกชนมีสมรรถภาพและคุณภาพในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี และเมื่อพิจารณาสมรรถภาพและคุณลักษณะของครูรายข้อ พบว่า อยู่ในเกณฑ์ดี ได้แก่ รู้เป้าหมายของหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถประเมินโรงเรียนได้ตามจริง สามารถจัดการเรียนการสอนตามแผนในกรณีจำนวนผู้เรียนมากกว่าเกณฑ์ที่ได้ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู ควบคุมอารมณ์ได้ดี เป็นแบบอย่างที่ดีด้านบุคลิกภาพรัก และเอื้ออาทรผู้เรียน

สุริยงค์ ขวณขันธ์ (บทคัดย่อ : 2548) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่เป็นสาเหตุโดยตรงอย่างเดียวต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏสวนดุสิต ได้แก่ ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นสาเหตุโดยทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลิกของอาจารย์ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยด้านบริหาร

ทริสกา (Triska, 2007 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวัดภาวะผู้นำของครู (Measuring Teacher Leadership) โดยได้สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ภาวะผู้นำของครูประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 25 ตัวบ่งชี้ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสัมพันธ์ของผู้เรียน การเริ่มต้นและความเสี่ยง ความเชื่อถือความร่วมมือ และความเป็นผู้นำแบบเต็ม และปรากฏข้อค้นพบ คือ องค์ประกอบด้านความร่วมมือ คือส่วนที่มองเห็นและเป็นตัวบ่งชี้ที่เชื่อถือได้ของสถานศึกษาที่ชัดเจนที่สุด

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 102, 112, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย ประสพการณ์ในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน พบว่า ปัจจัยและพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้นการพัฒนาครู อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุนการทำงานของครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู เจตคติต่ออาชีพครู และประสพการณ์ในการสอนตามลำดับ

สุเทพ ธรรมะตระกูล และอนันต์ คุณแก้ว (2555 : 1) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูยุคใหม่ พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis) ของคุณลักษณะของครูยุคใหม่ ได้จำนวนองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพ ด้านทักษะการสอน ด้านอารมณ์ และด้านความรู้ความสามารถ และ 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second order confirmatory analysis) ของคุณลักษณะของครูยุคใหม่ พบว่า โมเดลการวิจัยสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดังนี้ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพ ด้านทักษะการสอน ด้านอารมณ์ และด้านความรู้ความสามารถ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.93 0.92 0.90 0.85 และ 0.78 ตามลำดับ

วันเพ็ญ นันทะศรี (2559 : 155) ได้ศึกษาโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความเป็นครูวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 พบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะความเป็นครูวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ด้านความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพ ด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้านบุคลิกภาพของครู และด้านทักษะและเทคนิคการสอนแนวใหม่ ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความเป็นครูวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ปัจจัยคุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอน ปัจจัยด้านเจตคติต่อวิชาชีพครู ปัจจัยด้านการยอมรับต่อองค์กร ปัจจัยด้านการพัฒนาตนเอง และปัจจัยด้านภูมิหลังของนักศึกษา ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านวิชาชีพ สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “คุณลักษณะด้านวิชาชีพ หมายถึง ความรู้ความสามารถของครูที่ทำให้ครูมีพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งครูควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดคุณลักษณะด้านวิชาชีพครั้งนี้ เป็นแบบวัดคุณลักษณะด้านวิชาชีพ จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร 2) ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ 3) ความรู้ความสามารถในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และ 4) ความสามารถในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยอาศัยแนวคิดของสาโรช บัวศรี (2524 : 30-32) ; พาร์คเคย์ และสแตนฟอร์ด (Parkay and Stanford, 1992 : 20-21) และสุชาติ สังข์รุ่ง (2537 : 53-54) เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ประยุกต์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 ที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้วิชาชีพครู เป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งผู้ประกอบการวิชาชีพนี้จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ เป็นที่ยอมรับของสังคม อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็ก เยาวชนและประชาชนโดยรวมในอนาคต และแบบวัด

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 184-185)

จากความสำคัญของคุณลักษณะด้านวิชาชีพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะด้านวิชาชีพ น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรม การสอนแบบบูรณาการ เนื่องจากว่า ถ้าครูมีคุณลักษณะด้านวิชาชีพที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลให้ พฤติกรรมการสอนมีประสิทธิภาพ

2.5 เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 52-54) กล่าวว่า เจตคติหรือทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกของคน คนเราจะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อประสาทของเราได้สัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั่นคือรับรู้สิ่งนั้นก่อน ถ้าจิตเราเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งแต่นั้นจนถึง ขั้นสูง คือเกิดความสนใจ ความซาบซึ้งพอใจ และเจตคติติดตามมา การจะวัดสิ่งใดได้ถูกต้อง จะต้องรู่ว่าสิ่งนั้นหน้าตาเป็นอย่างไร เจตคติก็เหมือนกันก่อนจะวัดต้องนิยามให้ชัดเจน

สมบุญ สิริวงศ, สมจิตรา เรืองศรี และเพ็ญศรี เศรษฐวงศ์ (2543 : 126) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นพฤติกรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถ สังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงจากพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545 : 138) กล่าวว่า เจตคติเป็นสภาวะความพร้อมทาง จิตใจที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึกและแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่ นานพอสมควร

อรรณ ปิลันธน์โอวาท (2546 : 25) กล่าวว่า เจตคติเป็นแนวโน้มของคน ๆ หนึ่ง ที่มีต่อสิ่งเร้าบางเรื่อง รวมทั้งผลรวมของความรู้สึก อคติ ความกลัว ความคิดและความรู้สึกอื่น ๆ ที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ และมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่ปลูกฝังอยู่ก่อนแล้ว

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2547 : 229) กล่าวว่า เจตคติเป็นกิริยาท่าทีรวมของ บุคคลที่เกิดจากความพร้อม หรือความโน้มเอียงของจิตใจซึ่งแสดงออกต่อสิ่งเร้า เช่น วัตถุ สิ่งของ และสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม โดยแสดงออกมาในทางสนับสนุน ซึ่งมีความรู้สึกเห็นดี เห็นชอบต่อสิ่งเร้านั้น หรือในทางต่อต้าน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่เห็นดีไม่เห็นชอบต่อสิ่งเร้านั้น ๆ

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548 : 68) กล่าวว่า เจตคติหรือทัศนคติ เป็นการประเมิน หรือการตัดสินเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ความรู้สึกของคนคนหนึ่งเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง หรือเป็นท่าทีหรือแนวโน้มของบุคคลที่แสดง ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นบุคคล กลุ่มคน ความคิด หรือสิ่งของก็ได้ โดยมีความรู้สึกหรือความ เชื่อเป็นพื้นฐาน

สมจิตรา เรืองศรี (2554 : 39) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก เป็นสภาพความพร้อมทางจิตใจ ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงออกมาในลักษณะชอบ หรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นพฤติกรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงจากพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก

สรุปได้ว่า เจตคติเป็นความรู้สึก ความเชื่อ ความรู้ ความคิดของบุคคลที่มีต่อบุคคล สถานการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความรู้สึก ความเชื่อ ความรู้ ความคิดของตน

การเกิดเจตคติบางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเป็นลักษณะนิสัยชนิดหนึ่ง บางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเกิดจากผลประโยชน์ ถ้ามีผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางบวก แต่ถ้าไม่มีประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางลบ โดยมีความเชื่อตามทฤษฎีต่อไปนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 63-65)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

ข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีนี้คือ เจตคติสามารถเรียนรู้ได้เหมือนกับลักษณะอื่น ๆ ของคน คนแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อสร้างสมการเรียนรู้ เขาเรียนรู้ความรู้สึกและค่านิยมต่าง ๆ ได้จากข้อเท็จจริง เช่น เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ว่าสุนัขเป็นสัตว์ที่ดีและเป็นเพื่อนได้ เขาเรียนรู้ว่าเขาชอบสุนัข ก็จะเรียนรู้ทั้งความรู้ความเข้าใจ และความรู้สึกของเจตคติ ซึ่งอาศัยกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้นี้เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการเกิดเจตคติได้ ในการแสวงหาความรู้ของแต่ละคน และการเกิดความรู้สึก อาจเกิดจากกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งเร้าปรากฏในเวลาเดียวกัน และสถานที่เดียวกัน เช่น ครูสอนวิชาประวัติศาสตร์อธิบายคำว่า นาซี ด้วยท่าทางเป็นปรปักษ์ เราจะสร้างความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคำว่านาซีกับความรู้สึกทางลบ แต่ถ้ากล่าวถึงความกล้าหาญของทหารไทยที่สร้างวีรกรรม ในการสู้ศึก ก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อทหารไทย ยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ เกิดเจตคติทางบวกขึ้น ในบางครั้งการเรียนรู้เกิดผ่านการเสริมแรง เช่น การเรียนคณิตศาสตร์สอบได้ A แล้วรู้สึกชอบและอยากจะเรียนมากขึ้นอีก การเกิดเจตคตินอกจากจะเกิดจากการเรียนรู้โดยวิธีเชื่อมสัมพันธ์และวิธีเสริมแรงแล้ว ยังเกิดจากกระบวนการเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นการเรียนรู้ชนิดหนึ่งจะต้องมีตัวแบบไว้ให้ คนธรรมดาชอบเลียนแบบคนอื่น ถ้าผู้นั้นเป็นคนแข็งแรงและมีความสำคัญ ตัวแบบที่สำคัญคือสถาบันครอบครัว เด็กจะเลียนแบบเจตคติของพ่อแม่ พ่อวัยรุ่นจะเลียนแบบเจตคติของกลุ่มเพื่อน นอกจากนั้นเขายังเรียนรู้ได้จากครู ความคิดจากหนังสือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การเสริมแรง และการเลียนแบบ เป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้เจตคติ ผลก็คือ ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นตัวทำให้เกิดเจตคติขึ้นมา จากการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ความเชื่อต่าง ๆ แล้วประเมินออกมาว่าอะไรมีความสำคัญทางบวกและอะไรเป็นทางลบ

2. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Incentive Theory)

ทฤษฎีนี้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดเจตคติว่า เป็นกระบวนการให้น้ำหนักจากคุณและโทษของสิ่งนั้น แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุด เชื่อว่าสิ่งที่เรารักหรือชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น อยู่ ๆ จะเกิดรักและชอบขึ้นมาเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เรารักหรือชอบจะต้องมีคุณประโยชน์ต่อเราแน่นอน อาจจะมีสิ่งไม่ดีอยู่บ้าง แต่เมื่อพิจารณาคุณและโทษแล้ว เห็นว่าน้ำหนักคุณประโยชน์สูงกว่า เราก็จะชอบสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งนั้นมีโทษหรือไร้ประโยชน์มากกว่าก็จะไม่ชอบสิ่งนั้น การพิจารณาตัดสินใจโดยกระบวนการแบบนี้ จึงทำให้เกิดเจตคติทางบวกหรือทางลบขึ้นได้ เช่น การสูบบุหรี่การดื่มเหล้า พฤติกรรมนี้มีทั้งคุณและโทษ ปัญหาคือ ใครจะพิจารณาเห็นคุณหรือโทษมากกว่ากัน แรงกระตุ้นทางไหนจะชนะก็เกิดเจตคติดีทางนั้น คนที่ได้รับความรู้ว่าบุหรี่ เหล้าเป็นสิ่งทำให้สุขภาพเสีย เงินทองสูญเปล่า มองเห็นโทษของ 2 สิ่งนี้ ก็จะเกิดเจตคติทางลบ เป็นต้น

องค์ประกอบของเจตคติตามแนวคิดของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland, 1960 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 59-60 ; สมจิตรา เรืองศรี, 2554 : 42) ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ความคิดหรือสติปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วย ความรู้ ความคิด และความเชื่อที่ผู้ที่มีต่อเป้าเจตคติ ถ้าหากมีความรู้หรือเกิดความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างดีก็จะทำให้คนเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเกิด รับรู้สิ่งนั้นในทางไม่ดีหรือไม่เข้าใจก็จะทำให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น เช่น ถ้าครูสอนวิชาภาษาอังกฤษเข้าใจ ผู้เรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ แต่ถ้าเรียนแล้วไม่เข้าใจจะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาเรียนได้ หรือมีความเชื่อว่า “คนไทยมีน้ำใจงาม” ก็จะมีเจตคติที่ดีต่อคนไทย

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Component) เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ของคนใดคนหนึ่งที่มีต่อเป้าเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น พอใจหรือไม่พอใจ หลังจากรับรู้เป้าเจตคติแล้ว สามารถแสดงความรู้สึกโดยการประเมินสิ่งนั้นว่าดีหรือไม่ดี เช่น ถ้าบรรยากาศการเรียนสนุกสนาน ไม่เครียด ครุมีความอบอุ่น เป็นกันเอง จะทำให้ ผู้เรียนชอบวิชาที่เรียน แต่ถ้าบรรยากาศเป็นไปในทางตรงกันข้าม อาจจะทำให้ผู้เรียนมีเจตคติไม่ดีต่อวิชาที่เรียนได้

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มของการจะกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม เจตคติเป็นพฤติกรรมซ่อนเร้น ในขั้นนี้เป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำอยู่ในใจต่อเป้าเจตคติเท่านั้นยังไม่แสดงออกจริง เช่น รับรู้ว่าการเรียนภาษาอังกฤษมีความเข้าใจ ครูจัดกิจกรรมสนุกสนาน ไม่เครียด พอถึงชั่วโมงเรียนภาษาอังกฤษ ผู้เรียนก็จะอยากเข้าเรียน แต่ถ้าในทางตรงกันข้ามรับรู้ภาษาอังกฤษเป็นวิชายากเรียนแล้วไม่เข้าใจ บรรยากาศการเรียนเครียดมาก ครูดุ เรียนแล้วไม่สนุก พอถึงชั่วโมงเรียน ผู้เรียนอาจจะขาดเรียนหรือฝืนใจเข้าเรียน

การที่บุคคลจะเกิดเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ บุคคลนั้นจะต้องผสมผสานคุณลักษณะย่อยหลายอย่าง เช่น การรับรู้ การประเมินค่า ความสนใจ คุณลักษณะเหล่านี้จะรวมตัวกันขึ้นเป็นความรู้สึกและเจตคติของบุคคลเหล่านั้น แต่องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดเจตคติขึ้นได้มี 3 องค์ประกอบ (ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2542 : 10) ดังนี้

1. ความรู้ (Cognition Component) หมายถึง ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อเป้าหมาย เจตคติ เช่น เจตคติต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ สิ่งสำคัญประกอบด้วย ความเชื่อที่ได้ประเมินค่าแล้วว่า น่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือ ดีหรือไม่ดี และยังรวมไปถึงความเชื่อในใจว่าควรจะมีปฏิกิริยาตอบโต้ อย่างไร ต่อเป้าหมายเจตคตินั้น จึงจะเหมาะสมที่สุด ซึ่งการรู้และแนวโน้มพฤติกรรม จึงมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

2. ความรู้สึก (Feeling Component) หมายถึง อารมณ์ที่มีต่อเป้าหมาย เป้าหมาย จะถูกมองด้วยอารมณ์ชอบหรือไม่ชอบ ถูกใจหรือไม่ถูกใจ ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกดีใจ ยึดมั่น ซึ่งอาจกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาตอบโต้ได้ หากมีสิ่งขัดกับ ความรู้สึกมากกระทบ เช่น ถ้ารู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางไม่ดี ก็จะไม่ชอบหรือพอใจสิ่งนั้น

3. แนวโน้มพฤติกรรม (Action Tendency Component) หมายถึง ความพร้อมที่จะมี พฤติกรรมที่สอดคล้องกับเจตคติ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปแบบของการยอมรับ และไม่ยอมรับใน พฤติกรรมการปฏิบัติเช่นนั้น เช่น ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อเป้าหมาย เขาจะมีความพร้อมที่จะมี พฤติกรรมสนับสนุนเป้าหมายนั้น ถ้าบุคคลมีเจตคติในทางลบต่อเป้าหมาย เขาก็จะมีความ พร้อมที่จะมีพฤติกรรมทำลายหรือทำร้ายเป้าหมายนั้นเช่นกัน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543 : 79-80) กล่าวว่า เจตคติมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านความรู้สึก (Affective Component) การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร เช่น ชอบหรือไม่ชอบ อะไรก็ตาม จะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึก เพราะความรู้สึกจะบ่งชี้ว่าชอบหรือไม่ชอบ เช่น ความรู้สึกชอบเป็นนักกีฬา หรือไม่ชอบเป็น นักกีฬา เป็นต้น

2. ด้านความรู้ (Cognitive Component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไรจะต้องอาศัย ความรู้หรือประสบการณ์ที่เคยรู้จักหรือเคยรับรู้มาก่อน มิฉะนั้นบุคคลไม่อาจจะกำหนด ความรู้สึกหรือทำที่ว่าชอบหรือไม่ชอบได้ เช่น บุคคลที่จะบอกว่าชอบเป็นนักกีฬาหรือไม่ชอบ เป็นนักกีฬานั้น จะต้องทราบเสียก่อนว่า นักกีฬามีบทบาทอย่างไร มีรายได้อย่างไร และจะ ก้าวหน้าเพียงใด มิฉะนั้นไม่อาจบอกถึงเจตคติของตนได้

3. ด้านพฤติกรรม (Behavior Component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร ให้สังเกตจากการกระทำหรือพฤติกรรม ถึงแม้ว่าพฤติกรรมจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของเจตคติ แต่ยังมี ความสำคัญน้อยกว่าความรู้สึก เช่น ยกมือไหว้ และกล่าวคำสวัสดิ์ แต่ในความรู้สึกจริง ๆ นั้น อาจมิได้เลื่อมใสศรัทธาเลยก็ได้

จากที่กล่าวมาแสดงได้ว่า เจตคติมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive Component) ด้านความรู้สึก (Affective Component) และด้านพฤติกรรม (Behavior Component) ดังนั้น สรุปได้ว่า เจตคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น เจตคติต่อการสอนหรือเจตคติ ต่อการทำงาน มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ซึ่งบุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับความรู้หรือประสบการณ์ที่เคยมีมาก่อนแล้วก่อให้เกิดเป็นความเชื่อว่าเป็นสิ่งดีหรือ ไม่ดี และควรมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นอย่างไร ด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีต่อ สิ่งหนึ่งสิ่งใดว่าชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมโต้ตอบต่อ สิ่งนั้นตามความรู้สึกของตนได้ และด้านพฤติกรรม ซึ่งเมื่อบุคคลมีความรู้ มีความรู้สึกอย่างไร ต่อสิ่งใด ๆ ทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบ บุคคลนั้นก็มีความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นที่ สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง

พัชรา ทิพย์ทัศน์ (2559, ออนไลน์) กล่าวว่า เจตคติ มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากประสบการณ์ สิ่งเร้าต่าง ๆ รอบตัวบุคคล การอบรมเลี้ยงดู การ เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเจตคติ แม้ว่าจะมี ประสบการณ์ที่เหมือนกันก็เป็นเจตคติที่แตกต่างกันได้ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สติปัญญา อายุ เป็นต้น

2. เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เป็นการเตรียม ความพร้อมภายในจิตใจมากกว่าภายนอกที่สังเกตได้ สภาวะความพร้อมที่จะตอบสนอง มีลักษณะ ที่ซับซ้อนของบุคคลว่า ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ และเกี่ยวข้องกับอารมณ์ด้วย

3. เจตคติมีทิศทางของการประเมิน ทิศทางของการประเมินคือลักษณะความรู้สึก หรืออารมณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าเป็นความรู้สึกหรือประเมินว่าชอบ พอใจ เห็นด้วย ก็เป็นทิศทางในทาง ที่ดีเรียกว่าเป็นทิศทางในทางบวก และถ้าประเมินออกมาในทางไม่ดี เช่น ไม่ชอบ ไม่พอใจ ก็มี ทิศทางในทางลบ เจตคติทางลบไม่ได้หมายความว่า ไม่ควรมีเจตคตินั้นเป็นเพียงความรู้สึกที่ ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

4. เจตคติมีความเข้ม คือ มีปริมาณมากน้อยของความรู้สึก ถ้าชอบมากหรือไม่ เห็นด้วยอย่างมากก็แสดงว่ามีความเข้มสูง ถ้าไม่ชอบเลยหรือเกลียดที่สุดก็แสดงว่ามีความเข้มสูง ไปอีกทางหนึ่ง

5. เจตคติมีความคงทน เจตคติเป็นสิ่งที่บุคคลยึดมั่นถือมั่น และมีส่วนกำหนด พฤติกรรมของคนนั้น การยึดมั่นในเจตคติต่อสิ่งใด ทำให้การเปลี่ยนแปลงเจตคติเกิดขึ้นได้ยาก

6. เจตคติมีทั้งพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอก พฤติกรรมภายในเป็นสภาวะทางจิตใจ ซึ่งหากไม่ได้แสดงออก ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าบุคคลนั้นมีเจตคติอย่างไรในเรื่องนั้น เจตคติเป็นพฤติกรรมภายนอกแสดงออกเนื่องจากถูกกระตุ้น และการกระตุ้นยังมีสาเหตุอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย

7. เจตคติต้องมีสิ่งเร้าจึงมีการตอบสนองขึ้น ไม่จำเป็นว่าเจตคติที่แสดงออกจากพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอกจะต้องตรงกัน เพราะก่อนแสดงออกนั้นก็ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพของสังคม แล้วจึงแสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก

เจตคติ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำงานอย่างยิ่ง เนื่องจากถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานให้เกิดผลดี กล่าวโดยสรุปคือ ถ้าทราบเจตคติของบุคคลว่าเขามีเจตคติต่อสิ่งใดไปในทิศทางใด ก็จะสามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้ ซึ่งพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้นมักจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเจตคติที่มีอยู่ ดังนั้นครูผู้สอนที่อยู่ในสถานศึกษาจึงควรมีเจตคติที่ดีต่อการสอน ซึ่งจะทำให้เขาแสดงพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการได้ดีมีประสิทธิภาพ

ดิงที่ไทรนดิส (Traindis, 1971 : 143 อ้างถึงใน นพดล แสนขวา, 2552 : 23) กล่าวว่า การเป็นครูที่ดีนั้นไม่ใช่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ดีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมขึ้นอยู่กับตัวประกอบหลายอย่าง เช่น ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์และเจตคติ โดยเฉพาะผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพทำให้เชื่อว่าเขาต้องทำงานได้ดีมีคุณภาพ ครูที่มีความรู้แต่หากขาดเจตคติต่อการสอนแล้วย่อมจะเป็นครูที่ดีไม่ได้ ทั้งนี้เพราะระดับความมุ่งมั่น ท้าทายและความตั้งใจในการทำงานขึ้นอยู่กับเจตคติ เนื่องจากเจตคติสามารถเสริมสร้างหรือหักล้างแรงขับ(Drive) แรงจูงใจ(Motive) ในการปฏิบัติงานของบุคคลได้ เชื่อได้ว่า เจตคติเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยให้ครูประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการปฏิบัติงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ ดังนี้

พินดา วราสุนันท์ (2547 : 120) ได้ศึกษาการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษา พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ปัจจัยด้านผู้สอน ได้แก่ ความสามารถในการสอนของผู้สอน คุณลักษณะของผู้สอน และทัศนคติต่อรูปแบบการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมของผู้สอน แสดงว่าปัจจัยด้านผู้สอน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูประถมศึกษา กล่าวคือ หากครูมีทัศนคติที่ดีต่อรูปแบบการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา จะส่งผลให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาสูงขึ้น

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 102, 112, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย ประสพการณ์ในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน พบว่า ปัจจัยและพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้นการพัฒนาครู อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุนการทำงานของครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู เจตคติต่ออาชีพครู และประสพการณ์ในการสอนตามลำดับ

สุวิชา บัวผุด (2550 : 76-77) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบในการทำงานของข้าราชการครูโรงเรียนจันทร์ประดิษฐารามวิทยาคม เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า 1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรับผิดชอบในการทำงานของข้าราชการครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 7 ปัจจัย ได้แก่ สถานภาพสมรส : โสด (X_4) สถานภาพสมรส : หม้าย (X_6) บุคลิกภาพ (X_{10}) ทักษะต่อการทำงาน (X_{11}) ภาระความรับผิดชอบต่อครอบครัว (X_{12}) สัมพันธภาพระหว่างครูกับผู้บริหารโรงเรียน (X_{16}) และความร่วมมือในการทำงานของเพื่อนร่วมงาน (X_{17}) 2) ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความรับผิดชอบในการทำงานของข้าราชการครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 4 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ทักษะต่อการทำงาน (X_{11}) บุคลิกภาพ (X_{10}) อายุ (X_3) และความร่วมมือในการทำงานของเพื่อนร่วมงาน (X_{17}) ปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความรับผิดชอบในการทำงานของข้าราชการครูได้ร้อยละ 76.10

นิเลาะ แวอุเซ็ง (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ เจตคติต่อวิชาชีพ เจตคติต่อวิชาที่สอน คุณลักษณะของความเป็นครู ความสามารถทางวิชาการ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน พบว่าอยู่ในระดับมาก 2) ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพการสอนของครูในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ของรายวิชา การกำหนดเนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและการวัดและการประเมินผล พบว่าอยู่ในระดับมาก และ 3) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของความเป็นครู ความสามารถทางวิชาการ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และความสัมพันธ์

ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 70.9 โดยมีปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุด

นพดล แสนขวา (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโมเดลโครงสร้างเชิงเส้นความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า 1) คุณภาพการสอนของครูอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครู มี 7 ปัจจัย ประกอบด้วย ประสบการณ์ในการสอน บุคลิกภาพของครู เจตคติต่อวิชาชีพครู เจตคติต่อวิชาที่สอน ความสามารถทางวิชาการ การใช้สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศในห้องเรียน 2) โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครู มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพการสอนของครู คือ บุคลิกภาพของครู เจตคติต่อวิชาที่สอน ความสามารถทางวิชาการ การใช้สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศในห้องเรียน ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพการสอนของครู คือ ประสบการณ์ในการสอนและเจตคติต่อวิชาชีพครู

ณัฐดี วังสินธุ์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 1 : การวิเคราะห์เส้นทาง พบว่า เจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นตัวแปรเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

บุญเลี้ยง เป็งทอง (2554 : 78) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอแก้งगाแมว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 1 พบว่า ปัจจัยด้านความเป็นผู้ใฝ่รู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้านการได้รับนิเทศ ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านเจตคติต่อวิชาชีพ และด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

พัฒนีย์ นันตา, ชุติ ปัญจะผลินกุล และเพ็ญภา สุขภิรมย์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของคณาจารย์คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ พบว่า ปัจจัยด้านความเป็นผู้ใฝ่รู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เจตคติต่อวิชาชีพ และมนุษยสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยด้านความสามารถในการวิเคราะห์ เจตคติต่อวิชาชีพ และความเป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถร่วมกันพยากรณ์การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ร้อยละ 58.5

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ ดังกล่าว สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อการสอนแบบบูรณาการทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งทำให้ครูพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง ประกอบด้วยเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการในด้านความรู้ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการครั้งนี้ เป็นแบบวัดเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความรู้ 2) ความรู้สึก และ 3) พฤติกรรม โดยอาศัยแนวคิดของโรเซนเบิร์กและโฮพลันด์ (Rosenberg and Hovland, 1960 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 59-60 ; สมจิตรา เรืองศรี, 2554 : 42) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของเจตคติประกอบด้วย 3 ประการ คือ ด้านความรู้ ความคิดหรือสติปัญญา ด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ และด้านพฤติกรรม และแบบวัดเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ ที่สร้างขึ้นนี้บางส่วนปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 186-187)

จากความสำคัญของเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ เนื่องจากเมื่อครูมีเจตคติที่ดีต่อการสอนแบบบูรณาการ ทำให้ดำเนินการสอนได้อย่างถูกต้องและเกิดผลดี เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการที่ดี นอกจากจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลต่อความพึงพอใจในงานอีกทางหนึ่งด้วย

2.6 ความพึงพอใจในงาน

ความพึงพอใจ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Satisfaction” มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

มอร์ส (Morse, 1953 : 27) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่ได้ก็ตามที่สามารถลดความตึงเครียดให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้เป็นผลจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง เมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนองความตึงเครียดก็จะน้อยลงหรือหมดไป ทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นได้

วอลเลอร์สไตน์ (Wallerstein, 1971 : 256) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน แต่สามารถคาดคะเนได้ว่ามีหรือไม่มี จากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้คนเกิดความพึงพอใจ จะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุแห่งความพึงพอใจนั้น

กู๊ด (Good, 1973 : 320) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นระดับความรู้สึกพอใจ ซึ่งเป็นผลจากความสนใจและทัศนคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ การศึกษาความพึงพอใจจะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นต้นเหตุแห่งความพึงพอใจนั้น

หลุยส์ จาปาเทส (2533 : 8) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความต้องการได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุข สังเกตได้จากสายตา คำพูด การแสดงออก ความพึงพอใจจะลดความเครียดที่มีอยู่ แต่ถ้าเมื่อใดความพึงพอใจนั้นไม่สามารถบรรลุได้ ความพึงพอใจที่มีอยู่ก็ไม่มีเวลาลดเวลานานออกไป อาจทำให้ความเครียดนั้นยิ่งเพิ่มขึ้นได้เสมอหรือเรียกว่าอารมณ์สะสม ในทางตรงกันข้ามในหลาย ๆ คนที่มีความต้องการ วุฒิภาวะจะเป็นตัวช่วยลดความเครียดได้เช่นกัน ทั้ง ๆ ที่เวลาผ่านไปจะเห็นได้ว่า เมื่อคนบรรลุความต้องการแล้ว ความพึงพอใจ ก็จะเกิดขึ้นแต่มีได้หมายความว่าเขาจะพอใจตลอดไป เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่ง ความพึงพอใจ ก็จะลดลงหรือหมดความหมายไปในที่สุด

ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ (2552 : 449) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับสิ่งที่ต้องการ หรือบรรลุจุดหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง หรืออาจหมายถึงความรู้สึกดังกล่าวที่ดีของบุคคลที่ได้รับการตอบสนอง เมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในสิ่งที่ต้องการและคาดหวัง ความพึงพอใจเป็นความชอบของแต่ละบุคคล ซึ่งระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน อาจจะเป็นเนื่องจากพื้นฐานการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

บุญชู ศรีเวียงยา (2553 : 89) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่ดี หรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคล ซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนเองต้องการก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีในสิ่งนั้น ตรงกันข้ามหากความต้องการที่ตนเองไม่ได้รับการตอบสนอง ความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างดี หรือบรรลุจุดหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้น การที่ผู้เรียนมีภาวะของสภาพจิตใจที่มีความสุขในการเรียนรู้ หรือมีความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่สำคัญในการนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพ

ความพึงพอใจในงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่องานที่ทํารู้สึกที่ดีนี้จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีความตั้งใจ กระตือรือร้น มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

บุญม้น ธนาศุภวัฒน์ (2537 : 158) กล่าวว่า ความพึงพอใจในงานเป็นเจตคติในทางบวกของบุคคลที่มีต่องานหรือกิจกรรมที่เขาทำซึ่งเป็นผลให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อ

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร ความพึงพอใจในงานจึงมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรเป็นอย่างมากที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและนำความสำเร็จตามเป้าหมายมาสู่องค์กร

ชรัช ปานสุวรรณ (2540 : 20) กล่าวว่า ความพึงพอใจในงานเป็นความรู้สึกโดยรวมของบุคคลที่มีต่องานในทางบวก ความสุขของบุคคลอันเกิดจากการปฏิบัติงานได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจทำให้เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีขวัญ กำลังใจ มีทัศนคติที่ดีมีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานนั้น ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

กรีนเบิร์กและบาร์อน (Greenberg and Baron, 2000 : 181) กล่าวว่า ความพึงพอใจในงาน เป็นปฏิกิริยาตอบสนองด้านอารมณ์ในเชิงประเมิณต่องาน ลักษณะความพึงพอใจในงาน บุคคลอาจมีความพึงพอใจในงานแต่ละด้าน ซึ่งอาจสอดคล้องหรือต่างกันก็ได้ บุคคลอาจมีความพึงพอใจค่าตอบแทนที่ได้จากการทำงาน แต่ไม่พึงพอใจต่อหัวหน้างานหรือเพื่อนร่วมงาน สภาวะความพึงพอใจในงานของบุคคลมีลักษณะค่อนข้างคงที่ตามประสบการณ์ในการทำงานและความคาดหวังของบุคคล

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 122) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานเป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลตอบแทน คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

มยุเรศ ฮาดวิเศษ (2544 : 25-26) กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงานมี 9 องค์ประกอบ ดังนี้

1. งาน เป็นองค์ประกอบแรกที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจหรือไม่พอใจ หมายความว่า บุคคลนั้นชอบงานหรือไม่ ถ้าชอบและมีความสนใจอยู่ด้วยก็就会有ความพอใจในงานสูง นอกจากนี้ลักษณะงาน ทำให้อยากทำงานมากขึ้น รวมทั้งระดับความยากง่ายของงานต้องมีความเหมาะสมกับผู้ที่ทำงานด้วย ไม่ใช่ยากหรือง่ายเกินไป จำนวนงานก็ต้องพอดีกับเวลาและความสามารถของบุคคล และถ้างานนั้นส่งเสริมให้ผู้ทำมีโอกาสประสบความสำเร็จสามารถควบคุมกระบวนการและสถิติการทำงานของตนได้ก็จะทำให้เกิดความอยากทำงานเพิ่มมากขึ้น
2. ค่าตอบแทน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะค่าตอบแทนเป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติงานจะสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบำบัดความต้องการของตนได้ อัตราค่าตอบแทนที่เหมาะสมก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความพึงพอใจได้
3. ความก้าวหน้าในการทำงาน โอกาสในการเลื่อนขั้น หรือเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น ความยุติธรรมและหลักในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งมีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของ

ผู้ปฏิบัติงานมาก เพราะในการทำงานทุกคนมักมีความคาดหวังว่าอาจได้รับการพิจารณาจากผู้บังคับบัญชาให้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น

4. การได้รับการยอมรับนับถือ การยอมรับจากผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น การได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณเมื่อบุคคลทำงานสำเร็จ ควรให้การสนับสนุนให้บุคคลได้แสดงความสามารถและทำให้สำเร็จด้วยดี

5. ผลประโยชน์เกื้อกูล บำเหน็จบำนาญตอบแทน การให้สวัสดิการรักษายาบาล การให้วันหยุดงานและได้รับค่าตอบแทนระหว่างลาพักร้อน เป็นสิ่งที่บุคคลคาดหวังว่าจะได้รับการทำงานและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานได้

6. สภาพการทำงาน ชั่วโมงการทำงาน ช่วงเวลาพัก เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน อุณหภูมิ อากาศถ่ายเท ทำเลที่ตั้ง และการจัดสภาพในห้องทำงาน มีส่วนทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกอยากทำงาน เป็นผลให้เกิดความพึงพอใจในงานได้

7. หัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชา รูปแบบการนิเทศงาน การใช้เทคนิคในการนิเทศงานของผู้บังคับบัญชา ความมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้บังคับบัญชา และทักษะในการบริหารงานของผู้บังคับบัญชาจะมีผลทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจได้

8. ผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานที่มีความรู้ความสามารถ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีมิตรอันดีต่อกันจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจอยากที่จะทำงานได้

9. องค์การและการจัดการ นโยบายและการจัดการ หรือการบริหารภายในองค์การ เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง การที่องค์การวางนโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน และสวัสดิการต่าง ๆ หรือเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบก็เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติงานนำมาคิดตัดสินใจและทำให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ

กิลเมอร์ (Gilmer, 1971: 280-283) สรุปองค์ประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจในงานไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. ลักษณะของงานที่ทำ (Intrinsic Aspects of the Job) องค์ประกอบนี้สัมพันธ์กับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติ หากได้ทำงานตามที่เขาค้นคว้าก็จะเกิดความพอใจ

2. การนิเทศงาน (Supervision) มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้ทำงานมีความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่องานได้ และการนิเทศงานที่ไม่ดีอาจเป็นสาเหตุอันดับหนึ่งที่ทำให้เกิดการขาดงานและลาออกจากงานได้ ในเรื่องนี้เขาพบว่า ผู้หญิงมีความรู้สึกต่อองค์ประกอบนี้มากกว่าผู้ชาย

3. ความมั่นคงในงาน (Security) ความมั่นคงในการทำงาน การได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ การได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา คนที่มีความรู้หรือขาดความรู้ย่อมเห็นว่าความมั่นคงในงานมีความสำคัญสำหรับเขามาก แต่คนที่มีความรู้สูงจะรู้สึกว่าไม่มีความสำคัญมากนัก และในคนที่อายุมากขึ้นจะมีความต้องการความมั่นคงปลอดภัยสูงขึ้น

4. เพื่อนร่วมงานและการดำเนินงานภายใน (Company and Management) เป็นความพอใจต่อเพื่อนร่วมงาน ชื่อเสียงและการดำเนินงานภายในของสถาบัน ผู้ที่มีอายุมากจะมีความต้องการเกี่ยวกับเรื่องนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

5. สภาพการทำงาน (Working Condition) ได้แก่ แสง เสียง อากาศ ห้องอาหาร ห้องน้ำ ชั่วโมงการทำงาน มีงานวิจัยหลายเรื่องที่แสดงว่าสภาพการทำงานมีความสำคัญสำหรับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ส่วนชั่วโมงการทำงานมีความสำคัญต่อผู้ชายมากกว่าลักษณะอื่น ๆ ของสภาพการทำงาน และในระหว่างผู้หญิงด้วยกัน โดยเฉพาะผู้ที่แต่งงานแล้วจะเห็นว่าชั่วโมงการทำงานมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

6. ค่าจ้าง (Wages) มักจะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจมากกว่าความพึงพอใจ ผู้ชายจะเห็นค่าจ้างเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผู้หญิง และผู้ที่ปฏิบัติงานในโรงงานจะเห็นว่า ค่าจ้างมีความสำคัญสำหรับเขามากกว่าผู้ที่ปฏิบัติงานในสำนักงาน หรือหน่วยงานรัฐบาล

7. ความก้าวหน้าในการทำงาน (Advancement) เช่น การได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น การได้รับสิ่งตอบแทนจากความสามารถในการทำงาน จากงานวิจัยหลายเรื่องสรุปว่า การไม่มีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานย่อมก่อให้เกิดความไม่ชอบงาน ผู้ชายมีความต้องการเรื่องนี้สูงกว่าผู้หญิง และเมื่อมีอายุมากขึ้นความต้องการเกี่ยวกับเรื่องนี้จะลดลง

8. ลักษณะทางสังคม (Social Aspect of the Job) เกี่ยวข้องกับความต้องการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือการให้สังคมยอมรับตน ก่อให้เกิดทั้งความพึงพอใจและความไม่พอใจ ถ้างานใดปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขก็จะเกิดความพึงพอใจในงานนั้น องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับอายุและระดับงาน ผู้หญิงจะเห็นว่าองค์ประกอบนี้สำคัญกว่าผู้ชาย

9. การติดต่อสื่อสาร (Communication) ได้แก่ การรับ-ส่งข้อสนเทศ คำสั่ง การทำรายงาน การติดต่อทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน องค์ประกอบนี้มีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง

10. ผลตอบแทนที่ได้จากการทำงาน (Benefits) ได้แก่ เงินบำเหน็จตอบแทนเมื่อออกจากงาน การบริหารและการรักษาพยาบาล สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย วันหยุดพักผ่อนต่าง ๆ

จากคำจำกัดความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความพึงพอใจในงานมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่องานที่ทำ เป็นความสุขที่เกิดจากการทำงานแล้วเกิดผลเป็นที่น่าพึงพอใจและความพึงพอใจนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ลักษณะงานที่ทำ ค่าตอบแทน ความก้าวหน้าในการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ผลประโยชน์เกื้อกูล ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการทำงานเป็นความรู้สึกโดยรวมของบุคคลที่มีต่องานที่ทำในทางบวก โดยมีผลมาจากองค์ประกอบหลายด้านที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้น มีขวัญกำลังใจ มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจในงานมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน แต่ที่นิยมนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องความพึงพอใจในงานมี 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) และทฤษฎีสองปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two Factors Theory) ดังนี้

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) ศึกษาแรงจูงใจโดยมีความเชื่อเป็นหลักการเบื้องต้น 3 ประการ (Maslow, 1970 : 69) ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ และความต้องการนี้จะมียู่ในตัวมนุษย์ตลอดไป ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อมนุษย์สนใจในความต้องการอย่างหนึ่งแล้ว ก็ยังมีความต้องการต่อไป
2. อิทธิพลใด ๆ จะมีต่อมนุษย์ ต่อเมื่อมนุษย์กำลังอยู่ในความต้องการลำดับนั้น ๆ เท่านั้น หากความต้องการในลำดับนั้นได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจ
3. ความต้องการของมนุษย์จะมีลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง เมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการลำดับสูงขึ้นไปก็จะตามมา

นอกจากนี้ Maslow ได้อธิบายเรื่องความต้องการซึ่งมีความสำคัญต่อมนุษย์มากที่สุด ซึ่งกำหนดไว้เป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ร่างกายจะต้องได้รับการตอบสนองภายในระยะเวลาสม่ำเสมอ ถ้าร่างกายอยู่ไม่ได้แล้วชีวิตก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ได้แก่ อาหาร อากาศ น้ำดื่ม เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safely Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความปลอดภัยก็จะเข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ มีความปรารถนาที่จะได้รับความคุ้มครองจากภัยอันตราย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม การปลดออก ไล่ออก
3. ความต้องการทางสังคม (Social or Belonging) เมื่อความต้องการ 2 ประการแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะมีความต้องการในระดับสูงขึ้น ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งทางสังคม และได้รับการยอมรับความรักจากเพื่อนร่วมงาน องค์การตอบสนองความต้องการของบุคลากรด้วยการให้บุคลากรแสดงความคิดเห็น ความคิดที่ได้รับการยอมรับควรมีการยกย่องชมเชย
4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem or Egoistic Needs) ความต้องการอยากเด่นในสังคม รวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ และรวมถึงความต้องการที่จะมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย
5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด (Self Realization or Self Actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด เป็นความต้องการพิเศษ ซึ่งคนธรรมดาส่วนมาก

นี่ก็อยากจะเป็น นี่ก็อยากจะได้แต่ไม่สามารถเสาะหาได้ การที่บุคคลใดบรรลุถึงความต้องการในขั้นนี้ก็ได้รับการยกย่องเป็นบุคคลพิเศษไป

จากทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow) สรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ต่ำไปสูงขึ้นสูง เมื่อความต้องการลำดับแรกได้รับการตอบสนองจนเกิดความพอใจแล้ว ความต้องการขั้นต่อไปก็จะเกิดขึ้นอีก และเมื่อมนุษย์มีความสนใจในความต้องการนั้นแล้ว ก็ยังคงมีความต้องการอย่างอื่นต่อไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด

ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg's Two-Factors Theory)

เฮิร์ซเบอร์ก, มัวเซอร์ และซินเดอร์แมน (Herzberg, Mausner and Snyderman, 1959 : 2,29,91) ได้ร่วมกันทำวิจัยโดยวิธีสัมภาษณ์วิศวกรและนักบัญชี จำนวน 200 คน จากบริษัทต่าง ๆ ในเมืองพิทสเบิร์ก มลรัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อหาคำตอบว่า ประสิทธิภาพจากการทำงานแบบใดที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี เมื่อได้คำตอบแล้ว เฮิร์ซเบอร์กและคณะได้นำมาวิเคราะห์และจัดเรียงลำดับโดยแบ่งเป็นสองปัจจัย คือ ปัจจัยจูงใจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน และปัจจัยค้ำจุนเป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน

ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ซึ่งเฮิร์ซเบอร์กและคณะ ได้อธิบายมีรายละเอียด (Herzberg, Mausner and Snyderman, 1959 : 113-115) ดังนี้

ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) มี 6 ประการ ดังนี้

1. ความสำเร็จในการทำงาน (Achievement) หมายถึง การที่บุคคลทำงานตามความสามารถแห่งสติปัญญาได้อย่างอิสระ จนได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี เกิดความรู้สึกภูมิใจและปลื้มปิติในผลสำเร็จแห่งงานนั้น
2. การยอมรับนับถือ (Recognition) หมายถึง การได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชาจากเพื่อน จากผู้มาขอรับคำปรึกษา หรือจากบุคคลในองค์กร ในรูปแบบของการยกย่องชมเชย แสดงความยินดี การให้กำลังใจ หรือการยอมรับในความสามารถ
3. ลักษณะของงาน (Work Itself) หมายถึง งานที่น่าสนใจ ทำท้าทาย ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือเป็นงานที่สามารถทำได้โดยลำพังเพียงผู้เดียว
4. ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความพึงพอใจที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานและมีอำนาจในการรับผิดชอบได้อย่างเต็มที่
5. ความก้าวหน้า (Advancement) หมายถึง ผลหรือการมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพของบุคคลในสถานที่ทำงาน เช่น การได้รับการเลื่อนตำแหน่งและการมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
6. โอกาสที่จะได้รับความเจริญรุ่งเรือง (Possibility of Growth) หมายถึง โอกาสที่จะได้รับการแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งและประสบความสำเร็จ

ปัจจัยห้า (Hygiene Factors) มี 10 ประการ ดังนี้

1. นโยบายและการบริหารงาน (Company Policy and Administration) หมายถึง การจัดการ การบริหารงานขององค์กรซึ่งสอดคล้องกับนโยบายขององค์กรนั้น
2. การปกครองบังคับบัญชา (Supervision-Technical) หมายถึง ความสามารถของ ผู้บังคับบัญชาในการดำเนินงาน ความยุติธรรมในการบริหาร
3. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations-Supervisor) หมายถึง การติดต่อระหว่างบุคคลกับผู้บังคับบัญชาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงาน ร่วมกัน และเข้าใจซึ่งกันและกัน
4. สภาพการปฏิบัติงาน (Working Conditions) หมายถึง สภาพทางกายภาพของงาน แสง เสียง อากาศ ชั่วโมงการทำงาน รวมถึงลักษณะสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์หรือ เครื่องมือต่าง ๆ
5. เงินเดือน (Salary) หมายถึง รายได้ ค่าจ้างประจำเดือนที่เป็นธรรมซึ่งบุคคล ได้รับอันเป็นผลตอบแทนจากการทำงานของบุคคลนั้น หากบุคคลได้รับเงินเดือนที่เป็นธรรม จะส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิต มีความพึงพอใจในงานที่ทำและมีผลต่อความภักดีกับบริษัท
6. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relations - Peers) หมายถึง การติดต่อระหว่างบุคคลกับเพื่อนร่วมงานที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงาน ร่วมกันและเข้าใจซึ่งกันและกัน
7. ความเป็นอยู่ส่วนตัว (Personal Life) หมายถึง ความรู้สึกที่ดี หรือไม่ดีในชีวิต ส่วนตัว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการทำงาน
8. ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations-Subordinates) หมายถึง การที่บุคคลต่างระดับสามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน
9. สถานภาพของอาชีพ (Status) หมายถึง อาชีพนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือของ สังคม มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี
10. ความมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน (Job Security) หมายถึง ความรู้สึก ของบุคลากรที่มีต่อความมั่นคงในงาน ความยั่งยืนในอาชีพหรือความมั่นคงขององค์กร

จากแนวคิดทฤษฎีของเฮิร์ชเบิร์กและคณะ สรุปได้ว่า ปัจจัยจูงใจเป็นปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง ซึ่งจะทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน ปัจจัยจูงใจจะสร้างความ พึงพอใจให้บุคคลในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้า และโอกาสที่จะได้รับความรู้เรื่อง ส่วนปัจจัยห้าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมการทำงานที่กำหนดไว้ เพื่อป้องกัน ไม่ให้บุคคลเกิดความไม่พอใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ นโยบายและการบริหารงาน การปกครอง บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา สภาพการปฏิบัติงาน เงินเดือน ความสัมพันธ์กับ

เพื่อนร่วมงาน ความเป็นอยู่ส่วนตัว ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา สถานภาพของอาชีพ และความมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงาน ดังนี้

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 102, 112, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน พบว่า ปัจจัยและพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูเขตภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้นการพัฒนาครู อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุนการทำงานของครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน เจตคติต่อการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู เจตคติต่ออาชีพครู และประสิทธิภาพในการสอน ตามลำดับ

อรพิน เทพจอมใจ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 พบว่า ความพึงพอใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านปัจจัยเชิงจิตที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความรักในงาน รองลงมา คือ ด้านความสำเร็จ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง ส่วนด้านปัจจัยด้านจิตที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านตำแหน่งหน้าที่ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านการนิเทศ ด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว ด้านความสัมพันธ์กับนักเรียน ด้านความสัมพันธ์กับผู้บริหาร ด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ด้านฐานะทางสังคม

เย็นตะวัน แสงวิเศษ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ในภาพรวมมีแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 10 ด้าน พบว่า ทุกด้านมีแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับดังนี้ คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสำเร็จในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ ด้านการปกครองบังคับบัญชา ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และด้านเงินเดือนสวัสดิการและเงินรางวัล ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัด อาชีวศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ และภูมิลำเนาเดิมที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา อายุราชการ และเงินเดือนที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรศิลป์ ศรีเรืองโร (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประถม ศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 2 พบว่า 1) ด้านความสำเร็จในการทำงาน มีปัจจัยในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก 2) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ พบว่า มีปัจจัยในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 3) ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีปัจจัยในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 4) ด้านความก้าวหน้า พบว่า มีปัจจัยในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง

จันทร์แรม พุทธนุกูล (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยการอาชีพสระบุรี จังหวัดสระบุรี พบว่า บุคลากรมีระดับความพึงพอใจปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยภาพรวม ปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้านความรับผิดชอบ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านการปกครองบังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านและเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ส่วนประเภทบุคลากรที่แตกต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุภัทรา ภมร (2554 : ก-ข) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนภาษาอังกฤษของครูช่วงชั้นที่ 1-2 ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุททาสงคราม พบว่า 1) ปัจจัยที่สัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการสอนภาษาอังกฤษของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การใช้สื่อการสอนของครู แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เจตคติของครูต่อนักเรียน บุคลิกภาพของครู และสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน ส่วนภาระงานอื่นของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการสอนภาษาอังกฤษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนภาษาอังกฤษของครู ได้แก่ การใช้สื่อการสอนของครู เจตคติของครูต่อนักเรียน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการสอนภาษาอังกฤษได้ร้อยละ 54.70

ธิดารัตน์ โสภา (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของครูปฏิบัติการสอนตามการรับรู้ของครูวิทยาลัยเทคโนโลยีวิศวกรรมบริหารธุรกิจ พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจการปฏิบัติงานโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านค่าตอบแทน ด้านโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่ และด้านบทบาท/ปฏิสัมพันธ์ของผู้บังคับบัญชาอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านความร่วมมือและการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับมาก

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงานดังกล่าว สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “ความพึงพอใจในงาน หมายถึง ความรู้สึกโดยรวมของครูที่มีต่อการทำงานในเชิงบวกเป็นความสุขที่เกิดจากการทำงานและการได้รับผลตอบแทนตามความต้องการ ทั้งทางร่างกายและจิตใจของครู จนทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ในด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน”

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดความพึงพอใจในงานครั้งนี้ เป็นแบบวัดความพึงพอใจในงานจำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ 2) ด้านความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน 3) ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน 4) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และ 5) ด้านความสัมพันธ์ กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีสองปัจจัย (Herzberg's Two-Factors Theory) ที่กล่าวถึง ปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุน (Herzberg, Mausner and Snyderman, 1959 : 113-115) แนวคิดองค์ประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจในงานของกิลเมอร์ (Gilmer, 1971: 280-283) และมยุเรศ ฮาติวิเศษ (2544 : 25-26) แบบวัดความพึงพอใจในงานที่สร้างขึ้นนี้ บางส่วนปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของสุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 188-189)

จากความสำคัญของความพึงพอใจในงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าความพึงพอใจในงาน น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนแบบบูรณาการ เนื่องด้วยเมื่อบุคคลมีความรู้สึกในทางบวกต่อการทำงาน ก็จะทำให้มีความสุขไปกับการทำงาน มีความตั้งใจ กระตือรือร้น มีกำลังใจอันจะส่งผลให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมการสอนหรือประสิทธิภาพการสอนของครูนั้น มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน ประกอบด้วย ประสบการณ์ในการสอน การสนับสนุนการทำงานของครู เจตคติต่ออาชีพครู การพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอน ความพึงพอใจในงาน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสามารถทางวิชาการ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การนิเทศภายใน การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ มนุษย์สัมพันธ์ของครู บุคลิกภาพของครู เจตคติของครูต่อนักเรียน ความสามารถทางวิชาการ การใช้สื่อการสอนของครู ความเป็นผู้ใฝ่รู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ เป็นต้น สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการคัดเลือกตัวแปรที่มีผู้ศึกษาไว้หลายท่านโดยใช้เกณฑ์ในการสังเคราะห์ตัวแปรซึ่งทั่วไปกำหนดเกณฑ์ที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรนั้นอย่างน้อย 3 คน/กลุ่ม/แนวคิดขึ้นไป (พัชรจิณทร์เพ็ง, 2553 : 30) จึงได้คัดเลือกนำมาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ การสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัยการสนับสนุนการทำงานของครู ปัจจัยเจตคติต่ออาชีพครู ปัจจัยการพัฒนาครู ปัจจัยคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ปัจจัยเจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ และปัจจัยความพึงพอใจในงาน ดังตารางที่ 2-7 หน้า 129-134

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย
การสนับสนุนการทำงานของครู

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร				
		1	2	3	4	5
Russell et al.	1987		✓	✓	✓	
Tickle	1994	✓	✓	✓	✓	✓
Shann	1998	✓	✓	✓	✓	✓
Tatar	1998	✓			✓	✓
Scribner	1999	✓	✓	✓	✓	✓
Benbasat and Lim	2000	✓		✓		
Borko et al.	2000	✓	✓	✓	✓	✓
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	2545	✓	✓	✓	✓	✓
กระทรวงศึกษาธิการ	2545	✓	✓	✓	✓	✓
นฤพนธ์ วัลลภวิสุทธิ	2548	✓	✓	✓		
สุริยงค์ ชวนขยัน	2548	✓	✓			
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓	✓	✓
เข็มทอง ศิริมาแสง	2555	✓	✓	✓	✓	✓
สุภักดิ์ ยมพุก	2557	✓	✓	✓	✓	✓
ประภารัตน์ ธิติศุภกุล	2559	✓	✓			
รวม		14	13	12	11	10

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > ข้อมูลข่าวสารและเอกสารทางวิชาการของสถานศึกษา

ตัวแปร 2 > การสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาการเรียนรู้

ตัวแปร 3 > การสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยีการศึกษา

ตัวแปร 4 > ความสามัคคีของหมู่คณะ

ตัวแปร 5 > ความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน

ตารางที่ 3 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย
เจตคติต่ออาชีพครู

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร		
		1	2	3
Rosenberg and Hovland	1960	✓	✓	✓
Fishbien and Ajzen	1975	✓	✓	✓
Oskamp	1977	✓	✓	✓
Ladipo	1985	✓	✓	✓
Feldman	2001	✓	✓	✓
ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ	2543	✓	✓	✓
สมบุญ สิริวงค์ สมจิตรา เรืองศรี และเพ็ญศรี เศรษฐวงศ์	2543	✓	✓	✓
สิริอร วิชชาวุธ	2544	✓	✓	✓
บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์	2547	✓	✓	✓
เกษม บุตรดี	2548	✓	✓	✓
นิธิวัฒน์ อินทสิทธิ์	2550	✓	✓	✓
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓
ณิชากร พยุงแสนกุล	2551	✓	✓	✓
นพดล แสนขวา	2552	✓	✓	✓
สมเกียรติ ทานอก	2552	✓	✓	✓
สมจิตรา เรืองศรี	2554	✓	✓	✓
ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี	2555	✓	✓	✓
พัศณีย์ นันทา ชูลี ปัญจะผลินกุล และเพ็ญนภา สุขากิริมย์	2556	✓	✓	✓
รวม		18	18	18

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > ความรู้

ตัวแปร 2 > ความรู้สึก

ตัวแปร 3 > พฤติกรรม

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย
การพัฒนาครู

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร				
		1	2	3	4	5
Dalin	1993	✓	✓	✓	✓	
Calderhead and Shorrock	1997		✓	✓		
Scribner	1999		✓	✓		✓
Beerens	2000	✓	✓	✓	✓	✓
วิน เชื้อโพธิ์หัก	2537	✓	✓	✓	✓	✓
สมาน รังสิโยภักดิ์	2541	✓	✓	✓	✓	✓
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	2545	✓	✓	✓	✓	✓
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช	2546	✓	✓	✓	✓	✓
พนัส หันนาคินทร์	2548	✓	✓	✓	✓	✓
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา	2550	✓	✓	✓	✓	✓
ยนต์ ชุ่มจิต	2550		✓	✓	✓	
ใจนวล พรหมมณี	2550		✓			✓
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓	✓	✓
นิตยา กัณณิกากรณ์	2553	✓	✓		✓	
วินัย แต่งแก้ว	2553		✓	✓		
เข็มเพชร ประดับศรี	2554	✓	✓	✓	✓	✓
พรพิพัฒน์ ชื้อสัตย์	2555	✓	✓	✓	✓	✓
วีระพันธ์ มาตมุล	2558	✓	✓	✓	✓	✓
พรทิพย์ เอี่ยมประเสริฐ	2558	✓	✓	✓		
รวม		14	19	17	14	13

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > การให้โอกาสครูเข้ารับการประชุม อบรม สัมมนา

ตัวแปร 2 > การส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะและเทคโนโลยี

ตัวแปร 3 > การส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การสร้างนวัตกรรม การทำวิจัยในชั้นเรียน

ตัวแปร 4 > การจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร

ตัวแปร 5 > การจัดสวัสดิการ เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาครู

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย
คุณลักษณะด้านวิชาชีพ

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร			
		1	2	3	4
Gutek	1988	✓	✓	✓	✓
White	1989	✓	✓		
Parkay and Stanford	1992	✓	✓	✓	✓
McInerney and McInerney	1998	✓	✓		
Triska	2007	✓	✓	✓	✓
สาโรช บัวศรี	2524	✓	✓	✓	✓
วิจิตร ศรีสอ้าน	2535	✓	✓	✓	✓
สุรชาติ สังข์รุ่ง	2537	✓	✓		✓
โกวิท ประวาลพุกษ์	2541	✓	✓		
กระทรวงศึกษาธิการ	2542	✓	✓	✓	✓
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	2545	✓	✓	✓	✓
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	2547	✓	✓		
สุริยงค์ ขวนขยัน	2548	✓	✓		
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓	✓
สุเทพ ธรรมะตระกูล และอนุวัติ คุณแก้ว	2555	✓	✓	✓	
วันเพ็ญ นันทะศรี	2559	✓	✓	✓	✓
รวม		16	16	10	10

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

ตัวแปร 2 > ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ตัวแปร 3 > ความรู้ความสามารถในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ตัวแปร 4 > ความสามารถในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตารางที่ 6 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย

เจตคติต่อการสอนแบบบูรณาการ

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร		
		1	2	3
Rosenberg and Hovland	1960	✓	✓	✓
Traindis	1971	✓	✓	✓
ธีรวุฒิ เอกะกุล	2542	✓	✓	✓
ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ	2543	✓	✓	✓
สมบูรณ์ สุริยวงศ์ สมจิตรา เรืองศรี และเพ็ญศรี เศรษฐวงศ์	2543	✓	✓	✓
สงวน สุทธิเลิศอรุณ	2543	✓	✓	✓
ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร	2545	✓	✓	✓
อรรวรรณ ปิณฑน์โอวาท	2546	✓	✓	✓
บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์	2547	✓	✓	✓
พินดา วราสุนันท์	2547	✓	✓	✓
รังสรรค์ ประเสริฐศรี	2548	✓	✓	✓
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓
นิเลาะ แวอุเช็ง	2551	✓	✓	✓
นพดล แสนขวา	2552	✓	✓	✓
ณัฐวดี วังสินธ์	2553	✓	✓	✓
สมจิตรา เรืองศรี	2554	✓	✓	✓
บุญเลี้ยง เป็งทอง	2554	✓	✓	✓
พัศนีย์ นันทา ชูลี ปัญจะผลินกุล และเพ็ญนภา สุขาภิรมย์	2556	✓	✓	✓
พัชรา ทิพย์ทัศน์	2559	✓	✓	✓
รวม		19	19	19

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > ความรู้

ตัวแปร 2 > ความรู้สึก

ตัวแปร 3 > พฤติกรรม

ตารางที่ 7 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัย
ความพึงพอใจในงาน

ผู้แต่ง	ปี	ตัวแปร				
		1	2	3	4	5
Herzberg, Mausner and Snyderman	1959	✓	✓	✓	✓	✓
Maslow	1970			✓	✓	
Gilmer	1971	✓	✓	✓	✓	✓
Greenberg and Baron	2000	✓	✓	✓	✓	✓
บุญมณี ธนาสุวัฒน์	2537	✓	✓	✓	✓	✓
ชรัช ปานสุวรรณ	2540	✓	✓	✓	✓	✓
ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์	2544	✓	✓	✓	✓	✓
มยุเรศ ฮาดวิเศษ	2544	✓	✓	✓	✓	✓
สุภาพ เต็มรัตน์	2550	✓	✓	✓	✓	✓
อรพิน เทพจอมใจ	2553	✓	✓	✓	✓	✓
เย็นตะวัน แสงวิเศษ	2553	✓	✓	✓	✓	✓
พรศิลป์ ศรีเรืองไร	2553	✓	✓	✓	✓	
จันทร์แรม พุทธนุกูล	2554	✓	✓	✓	✓	✓
สุภัทรา ภมร	2554	✓	✓	✓	✓	✓
ธิดารัตน์ โสภา	2556	✓	✓	✓	✓	✓
รวม		14	14	15	15	13

หมายเหตุ :

ตัวแปร 1 > ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ

ตัวแปร 2 > ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

ตัวแปร 3 > ความก้าวหน้าในการทำงาน

ตัวแปร 4 > การได้รับการยอมรับนับถือ

ตัวแปร 5 > ความสัมพันธ์ กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ การวิจัยและพัฒนา และการพัฒนารูปแบบ

3.1 มโนทัศน์

3.1.1 ความหมายของมโนทัศน์

มโนทัศน์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Concept” ซึ่งมีคำในภาษาไทยคำอื่นที่ใช้ในความหมายเดียวกัน เช่น ความคิดรวบยอด มโนคติ มโนมติ มโนภาพ หรือสังกะย เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้คำว่า มโนทัศน์ มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973 : 124) ให้ความหมายว่า เป็น 1) ความคิดหรือสัญลักษณ์ของส่วนประกอบ หรือลักษณะร่วมที่สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มเป็นพวกได้ 2) สัญลักษณ์เชิงความคิดทั่วไป หรือเชิงนามธรรมเกี่ยวกับสถานการณ์ กิจกรรมหรือวัตถุ 3) ความรู้สึกนึกคิด ความเห็น ความคิดเห็นหรือภาพความคิด

เอเรนส์ (Arends, 1994 : 299) ให้ความหมายว่า เป็นความเข้าใจความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา และสามารถบอกความเหมือนหรือความต่างของสิ่งนั้น ๆ

คลาสไมเออร์ (Klausmeiern, 1985 : 275 อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 175) ให้ความหมายว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เราทราบคุณลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เหตุการณ์ หรือกระบวนการ ซึ่งทำให้แยกสิ่งต่าง ๆ ออกจากสิ่งอื่นได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถโยงเข้ากับกลุ่มของประเภทเดียวกันได้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 175) ให้ความหมายว่า เป็นลักษณะร่วมของวัตถุ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ลักษณะร่วม ลักษณะนิยมของคุณสมบัติและธรรมชาติ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 174) ความคิด ความเข้าใจที่สรุปเกี่ยวกับการจัดกลุ่ม สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดจากการสังเกต หรือการได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น แล้วใช้คุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น มโนทัศน์จะทำให้เราสามารถจำแนกสิ่งใหม่ ๆ และเข้าใจได้รวดเร็วตามประสบการณ์ของเราที่ผ่านมา

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า มโนทัศน์ เป็นความคิด ความเข้าใจ หรือภาพความคิดที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันอันเกิดจากการสังเกต หรือการได้รับประสบการณ์ในสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น แล้วนำลักษณะร่วมหรือมีความสัมพันธ์กันมาจัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน หรือประมวลเรื่องเข้าด้วยกันให้เป็นข้อสรุปเพื่อง่ายต่อความเข้าใจ

3.1.2 การเรียนรู้มโนทัศน์

การเรียนรู้มโนทัศน์เป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ ถ้าเรียนรู้มโนทัศน์ใดแล้วย่อมสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ในโอกาสอื่น ๆ ได้เรื่อย ๆ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547 : 10) ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงการเรียนรู้มโนทัศน์ดังนี้

ออซูเบล (Ausubel, 1968 : 517 อ้างถึงใน แสงเดือน อาตมียันนท์, 2557 : 53) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้โนทัศน์อาจแบ่งได้ 2 อย่าง คือ

1. การสร้างมโนทัศน์ (Concept Formation) หมายถึง การเรียนรู้โนทัศน์จากประสบการณ์ของการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้โดยการค้นพบ หรือใช้วิธีการอุปมาน (Inductive Process) เช่น เด็กที่เรียนรู้โนทัศน์ของเครื่องใช้ชีวิตประจำวัน หมวกและรองเท้า โดยมีประสบการณ์ว่า ถ้าจะออกไปข้างนอกจะต้องสวมหมวกที่ศีรษะ สวมรองเท้าที่เท้า เป็นต้น

2. การแตกย่อยของมโนทัศน์ (Concept Assimilation) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้โนทัศน์แบบอุปมาน (Deductive Process) โดยทราบคำจำกัดความของมโนทัศน์พร้อมกับตัวอย่างของมโนทัศน์และคุณลักษณะวิกฤติของมโนทัศน์นั้น เด็กโตและผู้ใหญ่ใช้กระบวนการนี้

นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์ (2537 : 55-56) กล่าวว่า คนเราจะเรียนรู้โนทัศน์ไม่ได้เลยถ้าไม่มีประสบการณ์ ดังนั้น บุคคลที่มีประสบการณ์ต่างกันย่อมมีมโนทัศน์ของสิ่งเดียวกันต่างกัน โดยการเรียนรู้โนทัศน์จะเริ่มขึ้นเมื่ออินทรีย์ (Organism) ได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า (Stimuli) ก็จะเกิดการรับรู้ (Sensation) และการตีความ (Meaning) ในตอนนี้อยู่เรียนจะเกิดการรับรู้ที่มีความหมาย (Perception) แล้วเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (Memory) ต่อมาเมื่อได้รับสิ่งเร้าใหม่ก็จะเกิดการรับรู้เปรียบเทียบกับภาพของสิ่งเร้าใหม่กับสิ่งเร้าเดิม ซึ่งผู้เรียนอาจจะแยกแยะไม่ออกในระยะแรก แต่ถ้าผู้สอนบอกสิ่งเร้าใหม่คืออะไร ในที่สุดผู้เรียนก็จะสามารถแยกแยะความแตกต่าง (Discrimination) ระหว่างสิ่งเร้าเดิมกับสิ่งเร้าใหม่ทันที และยังได้รับการรับรู้ที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งเร้าใหม่ไว้ในความทรงจำอีกด้วย ต่อมาเมื่อผู้เรียนได้รับสิ่งเร้าอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นชนิดเดียวกับสิ่งเร้าแรก แต่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น อาจจะสีหรือขนาดรูปร่างต่างกัน เมื่อผู้สอนบอกว่าสิ่งเร้านี้เป็นชนิดเดียวกับสิ่งเร้าแรก ผู้เรียนก็จะสามารถสรุปมโนทัศน์ของสิ่งเร้าแรกได้

จากการเรียนรู้โนทัศน์ดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้โนทัศน์นั้น ผู้เรียนต้องมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น เพื่อนำไปสู่การศึกษาเรื่องใหม่ ๆ จำแนกออกเป็น การสร้างมโนทัศน์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้โนทัศน์จากประสบการณ์ของการเรียนรู้โดยการค้นพบหรือใช้วิธีการอุปมาน และกระบวนการเรียนรู้โนทัศน์แบบอุปมาน โดยทราบคำจำกัดความของมโนทัศน์พร้อมกับตัวอย่างของมโนทัศน์และคุณลักษณะวิกฤติของมโนทัศน์นั้น

3.2 การวิจัยและพัฒนา

3.2.1 ความเป็นมาของการวิจัยและพัฒนา

ประมาณปี ค.ศ. 1960 นักวิจัยในทวีปยุโรปและอเมริกา ได้ริเริ่มใช้เทคนิคการวิจัยรูปแบบใหม่ โดยผสมผสานกระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยการทำวิจัยประเภทต่าง ๆ เช่น การวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยเชิงทดลองเข้ากับกระบวนการพัฒนา และได้เรียกชื่อเทคนิคการวิจัยประเภทนี้ว่า “การวิจัยและพัฒนา” ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Research

and Development” หรือนิยมเรียกกันว่า “R & D” ในระยะแรกการวิจัยและพัฒนาได้นำมาใช้ สรรค์สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ใหม่ ๆ ทางทหารขึ้น โดยเฉพาะในช่วง สงครามโลกครั้งที่ 1 จากนั้นในตอนต้นของช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 แนวคิดและวิธีการเกี่ยวกับการ วิจัยและพัฒนาที่กระทำในวงจำกัดได้ขยายมาสู่วงการธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ของประเทศเหล่านั้น โดยมีคณณักวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้อาศัยเทคนิค การวิจัยและพัฒนาในการคิดค้นนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์โมเดลใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพมาก ยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มสมรรถนะของการแข่งขันในการผลิตและการค้า ดังจะเห็นได้จากการคิดค้นของ Thomas Edison ที่ได้ทำวิจัยและพัฒนาเพื่อคิดค้นเทคโนโลยีที่เป็นต้นแบบสมัยใหม่ในเวลานั้น คือ หลอดไฟฟ้าและสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อความเจริญก้าวหน้า ทางด้านอุตสาหกรรม เศรษฐกิจและการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกาและของโลกนับตั้งแต่นั้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การวิจัยและพัฒนา มีบทบาทสำคัญและขยายวงกว้าง ในเกือบทุกวิชาชีพ และได้ขยายมาสู่ประเทศในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะญี่ปุ่นและเกาหลี หน่วยงานสำคัญระหว่างประเทศที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนาขึ้นอย่างกว้างขวาง ณ ประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียและทวีปอื่น ๆ ทั่วโลก คือ องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) ซึ่ง ก่อตั้งขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ.1960 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้าง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางวิชาการ โดยมีศูนย์การพัฒนา (Development Center) เป็น กลไกของ OECD ด้านการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการรวบรวมและแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารทางด้านการพัฒนาระหว่างบรรดาประเทศสมาชิก (อนุมาน ลีละสร, 2540 ; Takakura, 1990 ; Anchor, 2001 : 1414-1415)

สำหรับการวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย ได้เริ่มประมาณช่วงต้นปีพ.ศ. 2513-2523 หลังจากได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาวิจัยแห่งชาติในปี พ.ศ. 2502 และปี พ.ศ. 2507 รวมทั้งการจัดตั้งกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 หน่วยงานด้านการวิจัยและพัฒนาที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ และ/หรือสังกัดในกระทรวง ดังกล่าวนี เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้กำหนดนโยบายและแผนงานด้านการวิจัยและพัฒนาของ ประเทศขึ้น โดยอิงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละช่วงปี ถึงแม้ว่าการวิจัย และพัฒนาที่เกิดขึ้นระยะแรกจะมีบทบาทในการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมของ ประเทศเป็นหลัก แต่ก็ได้มีการนำเทคนิคการวิจัยประเภทนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหา องค์ความรู้ใหม่ทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์มากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการวิจัย

และพัฒนาบุคลากรที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ยุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2548)

3.2.2 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาเป็นนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เกย์ (Gay, 1976 : 8) ให้ความหมายว่า เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับใช้ในโรงเรียน ซึ่งผลิตภัณฑ์จากการวิจัยและพัฒนาจะรวมถึงวัสดุอุปกรณ์ของครูที่ใช้ในการฝึกอบรมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้ การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม สื่อการสอนและระบบ การจัดการวิจัยและพัฒนาจะครอบคลุม ถึงการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะของผู้เรียนและระยะเวลาในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากการวิจัยและพัฒนาจะเป็นไปตามรายละเอียดความต้องการ

บอร์ก และ กอลล์ (Borg and Gall, 1989 : 781 – 782) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการ พัฒนา และนำมาซึ่งเหตุผลของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา โดยผลิตภัณฑ์นี้จะไม่ได้นำมาถึง เฉพาะตำรา พลิ้นสไลด์ หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวิธีการและโปรแกรมการศึกษา จุดเน้นของการพัฒนา คือ การพัฒนาโปรแกรมที่จะทำให้เกิดระบบการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาอุปกรณ์ และการฝึกอบรมบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน

ภคชาติ พุทธิปกรณ์ (2550 : 9) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการพัฒนา และการตรวจสอบความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ และระเบียบวิธีทางการศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบในการวิจัยและพัฒนา คือ วัตถุประสงค์ บุคลากร และระยะเวลาในการทำวิจัย ผลของการพัฒนาจะถูกทดสอบ และหาประสิทธิภาพจนอยู่ในระดับมาตรฐานที่กำหนด

องอาจ นัยพัฒน์ (2554 : 232) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้หรือความเข้าใจในแง่มุมใหม่ ๆ เกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการ และการบริการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ แล้วประยุกต์ความรู้หรือความเข้าใจที่ได้จากการแสวงหาไปสร้างสรรค์หรือปรับปรุงให้เกิดผลผลิต กระบวนการ และการบริการแบบใหม่ขึ้น ซึ่งมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ต้องการจำเป็นของบุคคล ตลาด หรือองค์กรใด ๆ มากยิ่งขึ้น

นันทวัน แยมบาง (2555 : 8) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการในการสร้างและพัฒนาสื่อ หรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนและการฝึกอบรมอย่างมีระบบ

รัตนชนก เมืองเชียงหวาน (2558 : 60) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งใช้พัฒนารูปแบบการทำงาน หรือวิธีการทำงาน เพื่อสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนา เป็นกระบวนการในการสร้างและพัฒนาเกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการ การบริการ สื่อ หรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่มีวิธีการและขั้นตอนในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลของการพัฒนาจะถูกทดสอบ และหาประสิทธิภาพจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด

3.2.3 ประเภทของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา มีนักวิชาการจากหลายสาขาวิชาและอาชีพ (Takakura, 1990 ; Krajewski and Ritzman, 2002 ; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยหรือ TDRI, 2534 อ้างถึงใน องอาจ นัยวัฒน์, 2554 : 234-235) จำแนกการวิจัยและพัฒนาตามระยะของการดำเนินงานได้ 3 ประเภท ดังนี้

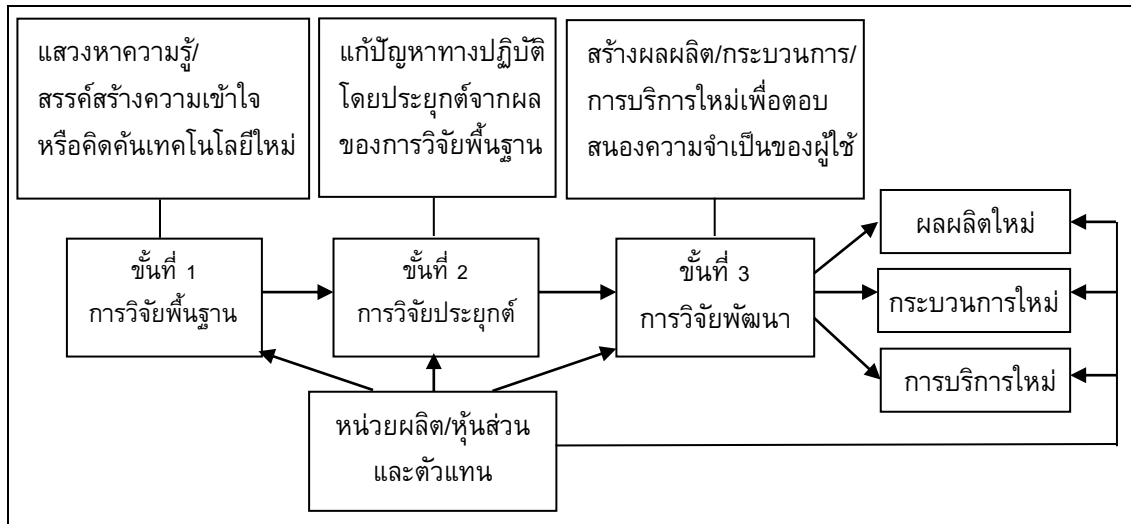
1) การวิจัยพื้นฐานหรือการวิจัยบริสุทธิ์ (Basic or Pure Research) เป็นการวิจัยที่มุ่งแสวงหาความรู้ความเข้าใจเชิงธรรมชาติด้วยแง่มุมใหม่ ๆ ในแต่ละสาขาวิชา โดยอาศัยวิธีการแสวงหาที่ได้มาซึ่งความรู้หรือความเข้าใจดังกล่าวตามวิธีวิทยา (Methodology) ของการศึกษาค้นคว้าที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบและเชื่อถือได้ หรือคณะบุคคลสาขาวิชานั้น กำหนดไว้หรือยอมรับ ดังนั้น ความรู้หรือความเข้าใจใหม่ที่ได้ คือ “หัวใจ” ของการวิจัยและพัฒนา และไม่คอยให้ความสนใจว่าจะมีใครเป็นผู้นำความรู้หรือความเข้าใจจากการแสวงหาที่ได้ไปใช้ทำอะไรและอย่างไรบ้าง จุดเน้นสำคัญอยู่ตรงที่เป็นการ “ต่อยอด” เพิ่มพูนองค์ความรู้หรือขยายพรมแดนแห่งความเข้าใจใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่แสดงในรูปแนวคิดทฤษฎีในสาขาวิชาด้านพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์หรือด้านอื่น ๆ ให้กว้างไกลออกไปสู่ชุมชนทางวิชาการ

2) การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) เป็นการวิจัยที่มุ่งก่อให้เกิดผลทางด้านการปฏิบัติ โดยนำความรู้หรือความเข้าใจที่แสวงหาหรือสรรค์สร้างขึ้นมามีใหม่ ทำการศึกษาวิจัยต่อในเชิงประยุกต์ โดยมุ่งหวังที่จะนำไปใช้พัฒนาการปฏิบัติงานหรือปรับปรุงแก้ไขปัญหา ให้ความสนใจในเรื่องประโยชน์ใช้สอยที่ได้จากการวิจัยและพัฒนา มากกว่าการสร้างความรู้หรือความเข้าใจในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยตรง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ผลผลิตในรูปผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ พัฒนาระบบการดำเนินงานใหม่ ตลอดจนแสวงหาระบบและวิธีการบริการใหม่ โดยอาศัยการวิจัยเป็นฐานสำหรับการพัฒนา

3) การวิจัยพัฒนา (Development Research) เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการ “แปรเปลี่ยน” ความรู้หรือความเข้าใจที่ไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งได้มาจากการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์ ให้อยู่ในรูปผลผลิต กระบวนการ หรือการบริการที่พัฒนาขึ้นใหม่ หรือปรับปรุง “โฉมใหม่” ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จากที่มีอยู่เดิมแล้วก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้ในทางปฏิบัติจริง ๆ รวมทั้งมีคุณค่าตามการรับรู้และประเมินของผู้ต้องการใช้และมีมูลค่าในเชิงพาณิชย์ ผลลัพธ์ที่ออกมาของการวิจัยและพัฒนาประเภทนี้ สามารถนำไปใช้ลงมือดำเนินงาน

ได้ทันที ซึ่งแตกต่างไปจากผลลัพธ์ของการวิจัยและพัฒนา 2 ประเภทแรก ที่จะต้องรอคอยเวลายาวนานก่อนที่จะให้ผลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้จริง

จากรูปแบบการวิจัยและพัฒนาทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมา จะพบว่ามีลักษณะเกี่ยวพันกันค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดจะพบว่ามี ความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญที่สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 ประเภทของการวิจัยและพัฒนาเมื่อจำแนกตามระยะของการทำวิจัย
(ที่มา : ดัดแปลงมาจาก Krajewski & Ritzman, 2002 : 211)

3.2.4 ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาตามแนวของ Borg and Gall (1989 : 785-795 อ้างถึงใน รัตนชนก เมืองเชียงหวาน : 2558, 60-62) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลและผลงานวิจัย

ขั้นรวบรวมข้อมูลและผลงานวิจัย ซึ่งจะครอบคลุมการประเมินความต้องการ การสำรวจตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยขนาดเล็ก และการเตรียมรายงาน หลังจากผู้วิจัยตัดสินใจแล้วว่า ควรจะพัฒนานวัตกรรมอะไร เพื่อความมั่นใจว่าผู้วิจัยมีกรอบทฤษฎี และผลการวิจัยเพียงพอที่จะชี้แนะแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมที่สนใจ ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม นอกจากนี้บางครั้งอาจจะได้ข้อมูลมาโดยการสังเกตภาคสนามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมที่ต้องการจะสร้างขึ้นถ้ามีความจำเป็น หรืออาจจะต้องมีการทำวิจัยขนาดเล็กเพื่อหาคำตอบ ซึ่งงานวิจัยและทฤษฎีที่มีอยู่ไม่สามารถตอบได้ในการทำศึกษาตามที่กล่าวมานั้น มีจุดประสงค์เพื่อจะนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนานวัตกรรม เมื่อรวบรวมข้อมูลได้ครบตามที่ต้องการแล้วจึงดำเนินการในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการวิจัยและพัฒนา

จุดสำคัญของการวางแผนพัฒนานวัตกรรม คือ การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนานวัตกรรม เช่น วัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรใหม่ที่เขียนในรูปแบบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เป็นต้น ถ้าเป็นไปได้ควรที่จะเขียนวัตถุประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรมในรูปแบบของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม กำหนดวิธีการที่จะพัฒนานวัตกรรม ตลอดจนทรัพยากรที่ต้องการ เพื่อการพัฒนานวัตกรรม ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบของนวัตกรรมเบื้องต้น

การพัฒนารูปแบบของนวัตกรรมเบื้องต้น ประกอบด้วย การเตรียมการผลิต กระบวนการผลิต และการประเมินผล หลักการสำคัญของขั้นตอนนี้ คือ ต้องกำหนดโครงสร้างนวัตกรรมเพื่อให้ได้ผลย้อนกลับจากการทดสอบภาคสนามให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้ครั้งที่ 1

การทดลองใช้กลุ่มเล็กเป็นการทดลองเบื้องต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ผลการประเมินเบื้องต้นของนวัตกรรม ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสอบถาม เป็นการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เช่น โรงเรียน 1-3 โรงเรียน นักเรียน 6-12 คน เป็นต้น สิ่งสำคัญ คือ การสร้างสถานการณ์ทดลองให้มีความคล้ายคลึงกับสถานการณ์จริงที่จะนำผลิตภัณฑ์ที่เสร็จสมบูรณ์แล้วไปใช้ ถ้าสถานการณ์การทดลองมีความแตกต่างไปจากสถานการณ์จริงแล้ว ผู้วิจัยจะประสบปัญหาเรื่องการสรุปอ้างอิงผลการทดลองจากสภาพหนึ่งไปยังอีกสภาพหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงนวัตกรรมครั้งที่ 1

เป็นการทบทวนปรับปรุงนวัตกรรม อันเป็นผลมาจากการทดลองใช้ครั้งที่ 1 ในกลุ่มเล็กของขั้นตอนที่ 4 เพื่อพร้อมที่จะนำไปทดลองกลุ่มใหญ่ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การทดลองใช้ครั้งที่ 2

เป็นการนำนวัตกรรมไปทดลองกับกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ทำการทดสอบกับโรงเรียนจำนวน 5-15 โรงเรียน มีกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 30-100 คน เป็นต้น

การประเมินผล ใช้การทดสอบก่อนและหลังใช้นวัตกรรม (Pre-test และ Post-test) นำผลที่ได้จากการประเมิน โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้นวัตกรรมในกลุ่มใหญ่ คือ ต้องการจะบ่งชี้ว่า นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่เขียนอย่างชัดแจ้งในรูปแบบของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ระเบียบวิจัยเชิงประเมินในการทดลองกลุ่มใหญ่นิยมใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลอง

ขั้นตอนที่ 7 การปรับปรุงนวัตกรรมครั้งที่ 2

หลังการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้นวัตกรรมกับกลุ่มขนาดใหญ่แล้ว นำมาปรับปรุงแก้ไขผลิตภัณฑ์อีกครั้ง เพื่อให้ได้ผลดีและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้มากขึ้น ก่อนที่จะนำไปทดลองภาคสนามขนาดใหญ่ในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 8 การทดลองใช้ครั้งที่ 3

หลังจากปรับปรุงรูปแบบนวัตกรรมจนมีความมั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยเห็นสมควรนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ ในขั้นตอนนี้ ต้องใช้กลุ่มทดลองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เช่น นำไปใช้ในโรงเรียน 10-13 โรงเรียน นักเรียน 40-200 คน เป็นต้น

การประเมินผล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 9 การปรับปรุงนวัตกรรมครั้งที่ 3

เป็นการปรับปรุงนวัตกรรม โดยใช้ผลจากการทดสอบภาคสนาม ปฏิบัติการมาเป็นเกณฑ์ในการปรับปรุงแล้วจึงนำนวัตกรรมที่ได้นั้นไปเผยแพร่

ขั้นตอนที่ 10 การนำนวัตกรรมไปใช้และการเผยแพร่

เป็นการเสนอนวัตกรรมต่อที่ประชุมวิชาการและตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร หรืออาจจะมีการเผยแพร่โดยวิธีอื่น เช่น การเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลที่ได้จากการวิจัย เผยแพร่ไปในวงกว้าง และเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปทุกระดับชั้น

จากขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาตามแนวของบอร์กและกอล (Borg and Gall, 1989 : 785-795) สรุปได้ว่า ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม การวิจัยและพัฒนาจะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R & D ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (R_1 : Research) : การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (D_1 : Development) : การพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (R_2 : Research) : การทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (D_2 : Development) : การประเมินผลและปรับปรุง

3.3 รูปแบบ

3.3.1 ความหมายของรูปแบบ (Model)

นักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่รวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม

สเทนเนอร์ (Steiner, 1988) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นสิ่งของสิ่งหนึ่ง ที่คล้ายคลึงกับสิ่งของอีกสิ่งหนึ่งซึ่งจำแนกความหมายออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) รูปแบบเชิงกายภาพ เป็นแบบจำลองที่ออกแบบมาจากของจริง ที่สร้างออกแบบไว้เพื่อใช้เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2) รูปแบบเชิงมโนทัศน์ มี 2 ลักษณะ คือ รูปแบบเชิงความคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น แบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว และรูปแบบเชิงความคิดเพื่อสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น แบบจำลองสร้างขึ้นเพื่อใช้อธิบายทฤษฎี

Husen and Postlethwaite (1994 : 3865) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นโครงสร้างที่ถูกนำเสนอเพื่อใช้วินิจฉัยความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่สร้างมาจากเหตุการณ์ การหยั่งรู้ ด้วยวิธีการอุปมาอุปมัย หรือได้มาจากทฤษฎี รูปแบบจึงไม่ใช่ทฤษฎี

บุญชม ศรีสะอาด (2531) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นโครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ตัวแปร ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

ปัญญา ทองนิล (2553 : 25) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นระบบหรือโครงสร้างที่เกิดจากทฤษฎี ประสบการณ์ การคาดการณ์ นำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผัง

รัตนะ บัวสนธ์ (2556 : 12) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นภาพร่างที่แสดงถึงองค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ ภาพย่อของทฤษฎีหนึ่ง ๆ ที่เขียนออกมาในลักษณะเป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้าใจง่าย

ทิตนา แคมมณี (2557 : 220) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรม แผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย เช่นเดียวกันกับสมมติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปมัย หรือจากทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบ เป็นระบบหรือโครงสร้างที่เกิดจากความคิด การคาดการณ์ ประสบการณ์ ทฤษฎีหรือหลักการต่าง ๆ โดยนำเสนอในรูปของข้อความ คำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรม แผนภูมิ แผนภาพ เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หลักการ แนวคิด องค์ประกอบ ชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถใช้รูปแบบอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ปัจจัยหรือตัวแปรที่มีในระบบหรืออธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบต่าง ๆ จากการศึกษา นิยามความหมายของรูปแบบ ผู้ศึกษาได้นำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบของการวิจัยในครั้งนี้

3.3.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

นักการศึกษาได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบ (Keeves, 1997 : 386-387 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2557 : 220) ดังนี้

- 1) รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
- 2) โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้
- 3) รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
- 4) รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

จากประเด็นองค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าว สามารถขยายความองค์ประกอบของรูปแบบเพิ่มเติมให้เห็นถึงองค์ประกอบของรูปแบบให้ชัดเจนยิ่งขึ้น รูปแบบจะต้องมีการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบว่า เป็นไปตามที่ทำนายผลไว้หรือไม่ มีองค์ประกอบปัญหา และความจำเป็นของรูปแบบที่จัดทำขึ้น เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น หรือปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษา และอธิบายเรื่องกำลังศึกษามีองค์ประกอบที่เกิดจากใช้รูปแบบนี้ จะช่วยสร้างความคิดรวบยอด ความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา และองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง เพื่อช่วยให้การสืบเสาะความรู้บรรลุผล

3.3.3 ลักษณะของรูปแบบ

รูปแบบ (Model) ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป ดังนี้ (Kaplan, 1964 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2557 : 220-222)

- 1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะที่ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์
- 2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์
- 3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว
- 4) รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

5) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์/ปัญหาใด ๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

จากลักษณะของรูปแบบดังกล่าว จะเห็นได้ว่า รูปแบบมีหลายแบบหรือหลายลักษณะ รูปแบบทางด้านศึกษาศาสตร์มักจะเป็นรูปแบบเชิงสาเหตุ ซึ่งเป็นความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์นั้น ๆ

3.3.4 รูปแบบการเรียนการสอน

ทิตินา แชมมณี (2557 : 221-223) กล่าวถึง รูปแบบการเรียนการสอนมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับระบบการเรียนการสอน ที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ หรือความเชื่อ โดยครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ของระบบนั้น และได้รับการยอมรับหรือพิสูจน์ ทดสอบถึงประสิทธิภาพของระบบนั้นมาแล้ว แต่ตามความหมายโดยทั่วไป นักการศึกษานิยมใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของการศึกษาหรือการเรียนการสอนในภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน” นั้นเอง ด้วยเหตุนี้จึงนิยามได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ รูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๆ ดังนี้

- 1) มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ๆ
- 2) มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
- 3) มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ
- 4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนกับระบบการเรียนการสอนมีความหมายเหมือนกัน แต่ใช้ต่างกันในแง่ของระบบใหญ่และระบบย่อย ระบบการจัดการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบใหญ่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการเรียน

การสอนภาพรวม ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนนิยมใช้กับระบบที่ย่อยกว่า เป็นสภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญที่ได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ ประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ รูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

3.3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

งานวิจัยภายในประเทศ

พระจันทร์ หมั่นบำรุง (2550 : 95-96, 134, 139-140) ที่ทำการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านใหม่สามัคคี อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้การยอมรับรูปแบบการบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายข้อพบว่ารูปแบบสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ และรูปแบบมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานทางด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายข้อพบว่าหลักการและเหตุผลมีความชัดเจน และวัตถุประสงค์ของคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบมีความชัดเจนเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง 3 ลำดับแรก ได้แก่ ครูช่วยให้นักเรียนรู้และเข้าใจมากขึ้น นักเรียนชอบเรียนเรื่องที่ครูสอน และนักเรียนชอบวิธีสอนของครู ตามลำดับ และเมื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยการเปรียบเทียบ 2 ปีการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนในภาพรวมสูงขึ้นทั้งสองช่วงชั้น

นายสุรพล บุญลือ (2550 : 85-86) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้ห้องเรียนเสมือนจริงแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในระดับอุดมศึกษา พบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้ห้องเรียนเสมือนจริง แบบใช้ปัญหาเป็นหลักในระดับอุดมศึกษา ได้ขั้นตอนรูปแบบจำนวน 13 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การกำหนดเป้าหมายในการเรียนการสอน (2) การวิเคราะห์ผู้เรียน (3) การออกแบบเนื้อหาบทเรียน (4) การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการเรียนรู้อยู่ด้วยปัญหาเป็นหลัก (5) การเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน (6) การกำหนดบทบาทผู้สอน (7) การสร้างแรงจูงใจในการเรียน (8) การดำเนิน

การเรียนการสอน (9) กิจกรรมเสริมทักษะ (10) ควบคุมกระบวนการเรียนการสอนตามแนวการเรียนรู้อยู่โดยใช้ปัญหาเป็นหลักใช้ FILA Model (11) กำหนดช่วงเวลาทดสอบ (12) การประเมินผล การเรียน (การประเมินตามสภาพจริง) (13) ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุง ซึ่งผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก และผลการหาประสิทธิภาพของห้องเรียนเสมือนจริงที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ $(E_1/E_2)=83.15/81.17$ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 2) ผลของการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนจากห้องเรียนเสมือนจริงแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก พบว่า มีผลการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่เรียนจากห้องเรียนปกติโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักศึกษาที่เรียนผ่านห้องเรียนเสมือนจริงแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในระดับอุดมศึกษา มีความคงทนในการเรียนรู้ ไม่แตกต่างกัน และ 4) นักศึกษาที่เรียนผ่านห้องเรียนเสมือนจริง มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนด้วยห้องเรียนเสมือนจริงแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในระดับอุดมศึกษาอยู่ในระดับพึงพอใจมาก

กิ่งเพชร ส่งเสริม (2552 : 348-350) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนรวมแบบคละชั้นที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า 1) การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรวมแบบคละชั้นที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล 2) การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรวมแบบคละชั้นที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา ในเรื่อง (2.1) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่เป็นเด็กปกติ พบว่า มีความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองและมีความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (2.2) การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรวมแบบคละชั้นที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ครู ผู้บริหาร นักเรียน และผู้ปกครอง มีความ พึงพอใจต่อรูปแบบในแต่ละด้านและรวมอยู่ในระดับมาก และ (2.3) การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรวมแบบคละชั้นที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของรูปแบบทุกข้อความและโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด

ปัญญา ทองนิล (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนบูรณาการแบบสอดแทรกเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนสำหรับนักศึกษาครู ประกอบด้วย แนวคิดการพัฒนาแบบ คือ การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตามสภาพจริง หลักการของรูปแบบการพัฒนา เป็นหลักการที่ระบุถึงการพัฒนา

สมรรถภาพการสอนโดยบูรณาการแบบสอดแทรก สมรรถภาพการสอนเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ มีองค์ประกอบที่ต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และอัตมโนทัศน์ กิจกรรมการพัฒนาต้องหลากหลาย และการปฏิบัติการสอนจริงจะพัฒนาสมรรถภาพการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กนิษฐา เชาว์วัฒนกุล (2554 : 191-224) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการดูแลให้คำปรึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสอนและการทำวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาการสอนคณิตศาสตร์ พบว่า 1) รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสอนและการทำวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาการสอนคณิตศาสตร์ มีชื่อเรียกว่า รูปแบบการดูแลให้ปรึกษาแนะนำ พีพีเอ็มอี (PPME Mentoring Model) ประกอบด้วย องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ องค์ประกอบเชิงกระบวนการ และองค์ประกอบเชิงระบบสนับสนุน รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย กระบวนการ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 คือ ระยะเตรียมการหรือระยะเตรียมความพร้อม (Preparing Phase= P) ระยะที่ 2 คือ ระยะวางแผนการดูแลให้คำปรึกษา (Planning Phase= P) ระยะที่ 3 คือ ระยะดำเนินการดูแลให้คำปรึกษา (Mentoring Phase= M) ประกอบด้วย การดำเนินการดังนี้ (1) การประชุมก่อนการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Preconference) (2) การสังเกต และการเก็บรวบรวมข้อมูล (Observation and Data Gathering) (3) การร่วมกันวิเคราะห์ ข้อมูล และสะท้อนความคิดและการปฏิบัติ (Collaborative Reflection and Analysis) (4) การประชุมหลังการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Post Conference) ระยะที่ 4 คือ ระยะการประเมินผลการดูแลให้คำปรึกษา (Evaluating Phase= E) ซึ่งรูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพโดยการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน 2) ผลของการใช้รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำพีพีเอ็มอีที่พัฒนาขึ้น พบว่า ระดับความพึงพอใจของอาจารย์นิเทศต่อรูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ความคิดเห็นของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาการสอนคณิตศาสตร์ ต่อการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และพิจารณาผลการเรียนของนักเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สอนโดยนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาการสอนคณิตศาสตร์ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

นันทวัน เรืองอร่าม (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน พบว่า 1) รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน ประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ บทบาทหน้าที่ กลุ่มเป้าหมาย การประกันคุณภาพ โครงสร้างการดำเนินงาน กระบวนการทำงาน และการติดตามและประเมินผล 2) ประสิทธิภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยการประเมินจากแบบสอบถาม พบว่า ผู้รับบริการมีความคิดเห็นว่าการกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการในศูนย์ฯ

ตอบสนองต่อความต้องการและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคลอยู่ในระดับมากที่สุด และคณะทำงานศูนย์ฯ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การตัดสินใจ ในการดำเนินงานและการจัดกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการในศูนย์ฯ อยู่ในระดับมากที่สุด และโดยการประเมินจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้รับบริการได้รับทักษะและความรู้ที่ตรงกับความต้องการของตนเอง ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ เพิ่มขึ้น และมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้รับบริการด้วยกันเอง 3) ผลการประเมินรับรองรูปแบบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินให้มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด

อังสุรีย์ พันธุ์แก้ว (2557 : 256-267) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน แบบ CLICK เพื่อส่งเสริมความสามารถในการตกผลึกทางปัญญา สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนในสาขาการศึกษา ปฐมวัย นักศึกษาส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบพึ่งพา ขาดทักษะกระบวนการคิดและ ขาดทักษะในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง 2) รูปแบบการเรียนการสอนแบบ CLICK เพื่อส่งเสริม ความสามารถในการตกผลึกทางปัญญา สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหา ชี้นำเข้าสู่ปฏิบัติการเรียนรู้ ขั้นร่วมมือ บูรณาการ ขั้นสร้างสรรค์ชิ้นงาน และขั้นทำการแลกเปลี่ยนความรู้ 3) ความสามารถในการตกผลึก ทางปัญญาของนักศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัย หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการ ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบ CLICK โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และ 4) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนที่ไม่ได้สังกัด โปรแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัย ที่ปฏิบัติการสอนนักศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัย ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ชั้นปีที่ 4 จำนวน 3 ท่าน หลังการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบ CLICK มีค่าเฉลี่ย ของคะแนนความเหมาะสมตั้งแต่ 4.10 – 4.50 ถือว่ารูปแบบการเรียนการสอน มีคุณภาพเหมาะสม

นงเยาว์ สมพิทยานุรักษ์ (2559 : 181-185) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการสอน แนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะครูพยาบาล พบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการสอนแนะมี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (2) การออกแบบและการพัฒนารูปแบบการสอนแนะ (3) การประเมินคุณภาพรูปแบบการสอนแนะ (4) การนำรูปแบบการสอนแนะไปใช้และการ ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสอนแนะ และ (5) การประเมินและการปรับปรุง 2) รูปแบบ การสอนแนะ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะก่อนการสอนแนะ เป็นระยะการเตรียมความ พร้อมของครูพยาบาลเกี่ยวกับการสอนแนะ ได้แก่ ความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการสอนแนะ การทำแผนการสอนแนะ (2) ระยะการสอนแนะมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน การตั้งเป้าหมาย การร่วมกันอภิปราย การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล โดยใช้ 6 เทคนิค คือ การสะท้อนการคิด การแก้ปัญหาร่วมกัน การโต้ตอบซึ่งกันและกัน การฟังอย่างมี

ประสิทธิภาพ การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และการตั้งคำถาม และ (3) ระยะเวลา หลังการสอนแนะ เป็นระยะการประเมินผลและการปรับปรุง 3) สมรรถนะครูพยาบาลภายหลังจากการที่ได้รับการพัฒนาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมรรถนะนักศึกษาพยาบาลภายหลังจากการที่ได้รับการสอนแนะจากครูที่ผ่านการพัฒนาสมรรถนะ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของนักศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาร์ดเลย์ (Hadley : 1998 อ้างถึงใน สุรพล บุญลือ, 2550 : 51) ได้ศึกษาการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนของผู้สอน โดยศึกษาปฏิสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมในการใช้ e-Mail ห้องสนทนาและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับแหล่งข้อมูล พบว่า e-Mail ใช้ในการสนับสนุนการตอบคำถามและเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นมีความเข้ากันได้ดีขึ้น ลดความเกรงกลัวของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอน ห้องสนทนาช่วยขยายขอบเขตในการสนทนาได้ตอบ และขอบเขตของข้อคำถาม ช่วยลดข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทเรียน และความล่าช้าในการสนทนา ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับแหล่งข้อมูลจาก WWW ช่วยเพิ่มความสนใจ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ตลอดเวลา

จันสซิวสกี และโมเลนดา (Januszewski and Molenda, 2008 อ้างถึงใน ธนกร ชันทเขตต์, 2558: 65) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ University of Central Florida พบว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานจำเป็นต้องมีการวางแผน และการสนับสนุนที่ดี ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎี การพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น การมีผู้ช่วยในการพัฒนาหลักสูตร การสนับสนุนจากผู้เรียน มีการประเมินผลหลังและระหว่างการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาและคณะมีความพึงพอใจมากในหลักสูตร และได้ผลลัพธ์จากการเรียนรู้แบบ Blended Learning สูงกว่าการเรียนรู้แบบเผชิญหน้า (Face to Face) และแบบการเรียนรู้ Online เต็มรูปแบบ พบว่า ความต้องการของนักศึกษาที่จะเข้าเรียนแบบ Blended Learning มีความต้องการที่สูงมาก เนื่องจากการเรียนการสอนดังกล่าวมีความสะดวกและยืดหยุ่นมาก ผลการศึกษาหลักสูตรแบบผสมผสาน พบว่า มีศักยภาพในการเพิ่มการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันก็ลดอัตราจำนวนการเรียนรู้แบบออนไลน์เต็มรูปแบบ และยังพบว่า ผู้เรียนในหลักสูตรดังกล่าวประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับการเรียนรู้ที่เน้นเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

คาสสัน (Casson, 2009) ได้ศึกษาคุณภาพของการประเมินโปรแกรมการศึกษา นอกสถานที่ที่โรงเรียนอนตาร์โอ พบว่า ประเภของการประเมินช่วยให้ผู้เรียนเกิดการสื่อสารระหว่างกัน ช่วยพัฒนาความมั่นใจของผู้เรียน และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังพบว่า วิธีการประเมินโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในโปรแกรมการศึกษานอกสถานที่ และยังช่วยให้เกิดการค้นพบรูปแบบที่จะให้ครูพัฒนาเกี่ยวกับการประเมินในชั้นเรียนได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ การวิจัยและพัฒนา และการพัฒนารูปแบบดังกล่าว สรุปได้ว่า

มโนทัศน์ เป็นความคิด ความเข้าใจ หรือภาพความคิดที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันอันเกิดจากการสังเกต หรือการได้รับประสบการณ์ในสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น แล้วนำลักษณะร่วมหรือมีความสัมพันธ์กัน มาจัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน หรือประมวลเรื่องเข้าด้วยกันให้เป็นข้อสรุปเพื่อง่ายต่อความเข้าใจ

การวิจัยและพัฒนา เป็นกระบวนการในการสร้างและพัฒนาเกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการ การบริการ สื่อ หรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่มีวิธีการและขั้นตอนในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลของการพัฒนาจะถูกทดสอบ และหาประสิทธิภาพจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด สรุปขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม จะต้องตรวจสอบ และปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R & D ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (R_1 : Research) : การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (D_1 : Development) : การพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (R_2 : Research) : การทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (D_2 : Development) : การประเมินผลและปรับปรุง

รูปแบบ เป็นระบบหรือโครงสร้างที่เกิดจากความคิด การคาดการณ์ ประสบการณ์ ทฤษฎีหรือหลักการต่าง ๆ โดยนำเสนอในรูปของข้อความ คำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรม แผนภูมิ แผนภาพ เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หลักการ แนวคิด องค์ประกอบ ชุดของปัจจัย หรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถใช้รูปแบบอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ปัจจัยหรือตัวแปรที่มีในระบบหรืออธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบ หรือกิจกรรมในระบบต่าง ๆ

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบดังกล่าว สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า “การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างรูปแบบ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างรูปแบบ 3) การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ และ 4) การประเมินผลการใช้รูปแบบ ซึ่งผู้ศึกษาได้นำความรู้ข้างต้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการวิจัยในครั้งนี้